

POZDNĚGOTICKÉ A RENESANČNÍ KACHLE ZE ZÁMKU V HRANICÍCH

**LATE GOTHIC
AND RENAISSANCE TILES
FROM THE HRANICE
CHATEAU**

04.

05.

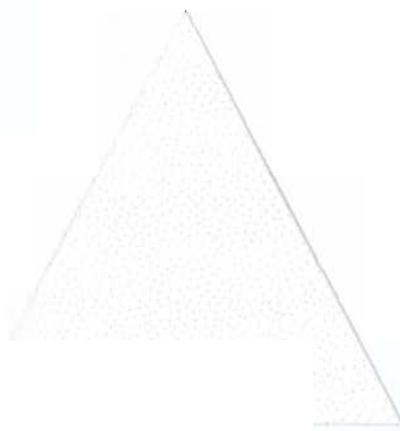
01.

02.

03.

10.

06.

07.

11.

13.

12.

15.

17.

18.

20.

19.

MĚSTO HRANICE

24.

PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
V OLOMOUCI

32.

33.

Autoři/Authors: Stanislav Miloš, Pavel Michna, Hedvika Sedláčková
Název titulu>Title: Pozdněgotické a renesanční kachle ze zámku v Hranicích/

Late Gothic And Renaissance Tiles From The Hranice Chateau

Vydavatel/Published by: Městský úřad Hranice a Památkový ústav v Olomouci
1998

Dokumentační fotografie nálezů/Photographic documentation of finds: Markéta Ondrušková

Foto na obálce/Cover photograph: Gija Hekelová

Kresebná dokumentace/Drawings by: Anna Šádková

Překlad/Translation: Veronika Hanušová

Tisk/Printed by: EURO-PRINT PŘEROV s. r. o.

ISBN 80-902104-4-9

**POZDNĚGOTICKÉ
A RENESANČNÍ KACHLE
ZE ZÁMKU V HRANICÍCH**

**LATE GOTHIC AND RENAISSANCE
TILES FROM THE HRANICE
CHATEAU**

Stanislav Miloš

Pavel Michna

Hedvika Sedláčková

Vážení přátelé,

dostáváte do rukou publikaci, která byla vydána v den slavnostního otevření rekonstruovaného zámku v Hranicích.

Je to významný okamžik v dějinách našeho města, neboť po mnoha letech chátrání tato nejvýznamnější branická kulturní památka a dominanta získala odpovídající a důstojnou podobu a stala se přístupnou pro veřejnost.

Zámek prošel v rámci rozsáhlých stavebních prací neuvěřitelnou proměnou, kdy se ze zanedbané a přestavbami znehodnocené budovy stal architektonicky klenot.

Od tohoto data slouží nejenom jako radnice, ale zároveň se stává novým centrem společenského a kulturního života Hranic, v jeho prostorách se budou odehrávat nejvýznamnější události v dějinách našeho města. Věřím, že se tímto splnil sen několika generací branických občanů.

Členkám a členům Městského zastupitelstva, jejichž volební období končí dnem 14. listopadu tohoto roku, patří zásluha za to, že tento velkorysý záměr rekonstrukce zámku schválili a podpořili.

Přeji tomuto domu, domu číslo popisné 1, aby byl navždy jen místem dobrých a moudrých rozhodnutí a aby jeho dveře byly vždy otevřené všem občanům Hranic, stejně jako dalším návštěvníkům našeho města.

Dear friends,

you have received a publication which was published on the occasion of the ceremonial opening of the newly reconstructed chateau in Hranice.

This is an important moment in the history of our city because after many years of gradual deterioration, the most important cultural landmark and dominant in Hranice was finally restored to an appropriate condition and was open to the public.

In the course of extensive reconstruction, the chateau underwent an incredible transformation, from a neglected building damaged by inappropriate reconstruction to an architectural gem.

As of today, it shall serve not only as a town hall but also as a new cultural and social centre. The most significant event in the history of our city shall take place here. I believe that this is a dream of several generations of Hranice citizens come true.

Thanks should be extended also to the members of the Municipal Council of the city of Hranice, whose term of office shall expire on November 14, 1998, for approving and supporting this grand reconstruction plan.

May this building, house No. 1, witness only good and wise decision and may its doors always remain open to all the Hranice citizens, as well as all visitors coming to this city.

S přátelským pozdravem

PhDr. Vladimír Juračka
starosta města Hranice

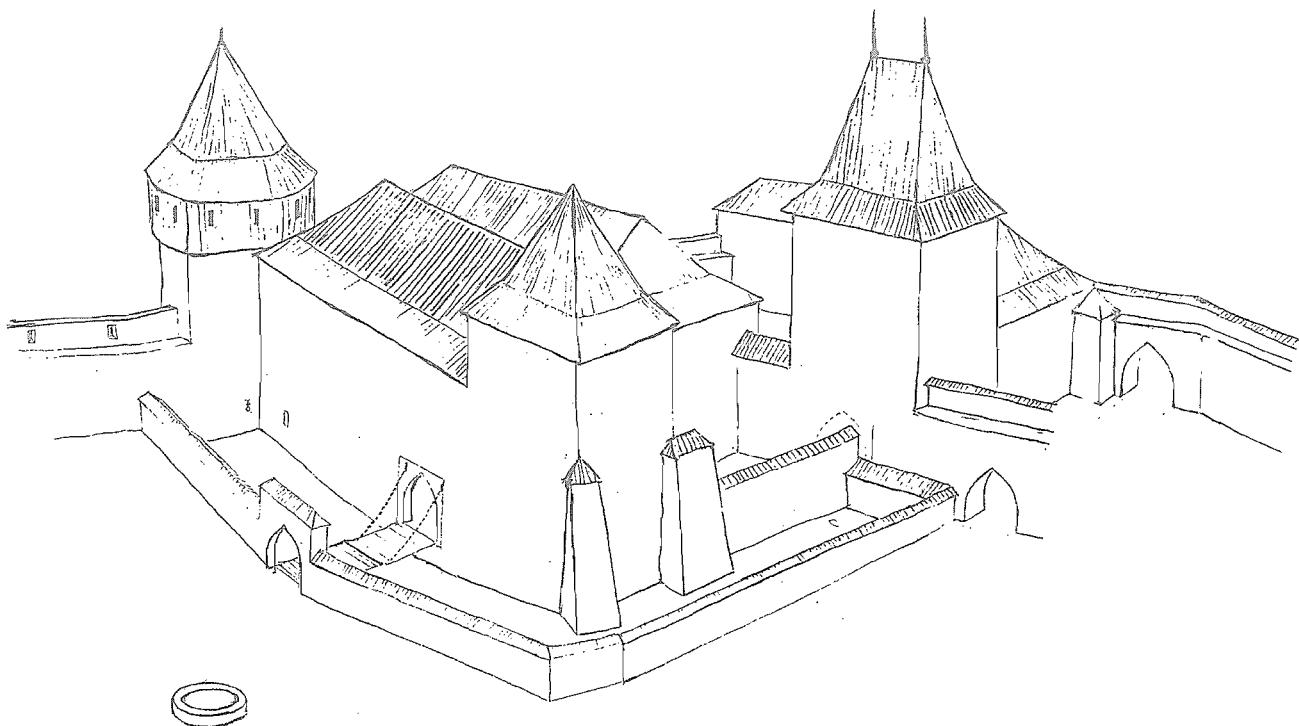
Best regards,

Vladimír Juračka
Mayor of the City of Hranice

V Hranicích, dne 24. října 1998

Hranice, October 24, 1998

Obr. 1. Hrad v Hranicích na počátku 16. století za Jana z Pernštejna. Rekonstrukce možného vzhledu na základě stavebně-historického průzkumu. Pohled od jihovýchodu. Vlevo věž s podsebitím - předchůdce dnešní hlavní zámecké věže, gotická brána s padacím mostem na místě dnešního vstupu do zámku. Autor návrhu: Stanislav Miloš.

Fig. 1. The castle in Hranice in the early 16th century under Jan of Pernštejn. Reconstruction of the castle's possible appearance based on construction and historical research. South-eastern view. Model by: Stanislav Miloš.

STAVEBNÍ VÝVOJ ZÁMKU V HRANICÍCH

Stanislav Miloš

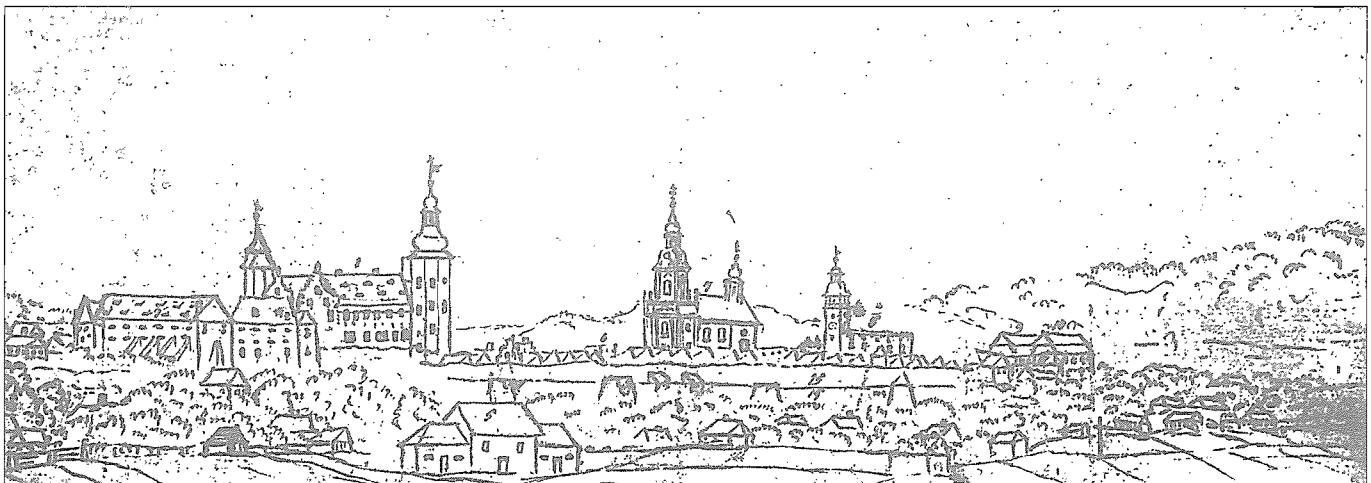
Stavební historie hranického zámku započala ve 14. století zbudováním tvrze připomínané poprvé roku 1398. Dá se předpokládat, že ji postavil některý ze zástavních držitelů Hranic, které sice tenkrát patřily klášteru Hradisko u Olomouce, ale prakticky nevycházely ze zástav světským feudálům. Tvrz nemusela být ještě kamenná a stávala v místech, kde se dnes rozkládá renesanční zámek.

Z potvrzení městských práv Janem Tovačovským z Cimburka roku 1431 vyplývá, že město bylo v této době opevněno hliněnými valy a dřevěnými plaňkami, ale roku 1465 je již uváděn hrad, stojící na hraně ostrožny na potokem Veličkovou. Ten to hrad, jehož části byly prokazatelně zjištěny při stavebně–historickém průzkumu zámku v letech 1995–1996, začali Cimburkové stavět před rokem 1465. Z této doby pravděpodobně pochází vnitřní hradební zed' města, která měla po celém obvodu průměrnou tloušťku 1,7 metru a nebyla zpevněna ani jedinou baštou. V severozápadním rohu této nejstarší hradby se nalézal hradní dvouprostorový palác podsklepěný patrovým sklepem. Dolní část sklepa je dosud zachována, horní část, která zasahovala až pod nádvorí dnešního zámku, byla při jeho přestavbě zasypaná. Při průzkumu byly objeveny dvě původní gotická sklepní okénka a v zásypu tohoto sklepa byl nalezen soubor kamnových kachlů ze 16. století (miskový 26, zrcadlový 28 a římsový 25). Tato skutečnost dokazuje, že palác bez výrazných změn stál až do poslední přestavby zámku. Severovýchodní roh hradby je dnes zachován ve zdivu sýpky, dnes dům č. p. 410, zbudované dle zachovalých pískovcových ostění s okosenou hranou za Pernštejnů. Součástí hradby od severu byla vstup-

ní věž, která byla zároveň branou do města. Tato věž je dodnes zazděna ve východním křídle zámku, kde jsou zachovány lomené gotické oblouky původního průjezdu. Vnější severní portál je z obranných důvodů užší a nižší než portál jižní. Tento portál nemá kamenné ostění ani vpadlinu pro uzavření brány padacím mostem. Před branou bylo ještě předhradí s opěrnými pilíři kolem vjezdu. Vpravo od brány vedl do hradu vstup, který pravděpodobně zajistil průjezd do města. Před branou byl vyhlouben příkop, který se táhl přes celou šířku ostrožny. Dalším zjištěným doplňkem brány bylo čtvrtkruhové točité schodiště do prvního patra, které bylo přiloženo k jihozápadnímu rohu věže.

Původní vstup do města branou nevedl trasou dnešní Jiráskovy ulice, ale více vpravo přes východní křídlo zámku, které ještě nestálo. Prostor před touto branou a příkopem byl v té době ještě nezastavěn a mohly na něm být zahrady, které směnil Jan z Pernštejna roku 1514 měšťanu Ondrovi za jiné, aby na nich postavil zámek. Na základě této zprávy se uvádí v literatuře mylně doba založení zámku Janem z Pernštejna roku 1514.

Za Pernštejnů, kteří město drželi v letech 1475–1547, byl skutečný starý hrad Cimburků přestavěn, původní brána zrušena a vstup posunut do osy dnešní Jiráskovy ulice. Od severu chránil přestavěný pernštejnský hrad masivní štit hradby s mohutnými opěrnými pilíři. Na východ od nové brány byla vybudována nárožní věž o průměru 9 metrů, objevená při archeologickém průzkumu v roce 1998 po zbourání domu č. p. 549, a která v této stavební fázi tvořila severovýchodní roh města. Tato věž stála nad původním příkopem do kterého vede směrem k západu kamenná klíčová střílna. Nároží města kontrolovala tato věž třemi klíčovými střílnami. Příkop byl současně se stavbou věže obezděn kamennými zdmi. Vnitřní zed' tohoto příkopu zároveň tvořila parkánovou hradbu navazující přímo na nárožní věž. Na západní straně ostrožny je tato hradba, jdoucí výrazně šikmo, zachována v jižní suterén-

Obr. 2. Město Hranice na kresbě z roku 1811. Zleva: pivovar, zámek, věž radnice, starý kostel.

Pict 2. The city Hranice on a drawing from 1811. From the left: brewery, chateau, town-hall tower, old church.

ní místnosti pod bývalou hospodářskou budovou předhradí. Podle archeologických nálezů na místě zbořeného domu č. p. 549, které byly vytěženy ze dna příkopu z hloubky pěti metrů, se potvrdilo, že ještě celé 16. století byl tento příkop používán. Zasypán byl až při stavbě dnešního zámku na počátku 17. století. Za Pernštejnů byla také posunuta západní zeď zámku čtyři metry od původní hradby směrem na západ. Na jižním rohu této zdi byla vybudována hlavní hradní věž se suteréním prostorem objeveným při průzkumu v roce 1995 s jediným vstupem malým okénkem shora. Vnitřní prostor má průměr 1,8 metru, vrchol je zaklenut cihelnou kopulí, použité cihly odpovídají rozdílu cihel používaných za Pernštejnů na hradě Helfštějně. V prvním patře věže je ve výklenku zachován pozdně gotický prevet ústící žlabem ve zdivu věže přímo do příkopu. V přízemí věže jsou zabudovány tři křížové střílny kontrolující příkop ve směru sever-jih a do příkopu ke vstupu do hradu. Na severozápadním rohu hradu byly průzkumem zjištěny základy opěrného pilíře a půlkulaté bašty.

Na jihovýchodním rohu hradu byla postavena věžovitá budova s dvěma opěrnými pilíři, mezi níž a původní branou ve východním křídle byl pouze dvůr, ze kterého se při průzkumu našla původní oblázková dlažba. Na jihu a do poloviny východní strany hradu od města byl vybudován obezděný příkop, přes který vedl most do brány na místě dnešního hlavního vstupu. Při průzkumu bylo objeveno velké množství pozdně gotických a raně renesančních architektonických článků pocházejících z pernštejnské a kropáčovské stavby zámku. Zvláště zajímavé jsou fragmenty minimálně pěti kusů raně renesančních palácových oken s kamenným křížem, které měly šířku 2 metry a výšku 2,80 metru. Z nalezených zbytků se podařilo celé okno rekonstruovat. Také byly nalezeny zbytky klínových kamenných žeber z původních žebrových kleneb místnosti paláce.

O výstavnosti interiérů hradního paláce svědčí velké množství různých druhů kamenných kachlů nalezených v zásypu klenby v přízemí jižního křídla. Střechy budov byly kryty keramickými prejzy, které byly používány ještě při dalších přestavbách v 16. století. Za Jana z Pernštejna bylo město směrem na sever rozšířeno vybudováním předhradí zpevněného dodnes zachovalými nárožními baštami a vybudováním nové brány, před kterou byl podle nalezených pilířů kolem vjezdu vyhlouben příkop. Další významnou pernštejnskou stavbou bylo zřízení vnější parkánové hradby s baštami, která navazovala na opevnění zámku a výrazně posílila obrannoschopnost města.

Následujícím stavebníkem hranického zámku byl Jan Kropáč z Nevědomí, který v Hranicích trvale sídlil v letech 1553 až do

své smrti v roce 1572. Přestavěl pernštejnský hrad na trojkřídlý zámek jehož podobu zachycuje Willenbergerovo vyobrazení z roku 1592, které je zároveň nejstarším pohledem na město. Zámek byl většinou patrový bez arkádových ochozů. Věž v jihozápadním nároží, vybudovaná již za Pernštejnů, je bez osmiboké nástavby a je kryta kuželovou střechou s podsebitím. Západní křídlo bylo od severu kratší a proti hodně šíkmému severozápadnímu nároží pernštejnského hradu má již ukončení pravoúhlé. Toto zvýšené nároží tvořící optickou protiváhu jihozápadní věži je patrné také na Willenbergerově rytině. Nároží se silnou ukončovací zdí dodnes probíhá až do výše druhého patra dnešním zámkem. V druhém patře bylo směrem na sever prolomeno mohutné okno se stopami po vylomeném ostění.

Zdivo Žampachovského nového zámku směrem k severu je přiloženo na spáru k původní konstrukci a vykazuje ve fasádě od západu statické poruchy. Dále na vyobrazení výrazně vystupuje z hmoty zámku věž bývalé brány s vysokou valbovou střechou ještě pozdně gotického tvaru, dnes zadělené ve východním křídle, která byla nejvyšší věží kropáčovského zámku. Její zdivo je zachováno až do druhého podlaží a byl v něm směrem na jih prolomen okenní otvor, který byl rámován pískovcovým ostěním s mohutným pozdně gotickým vyžlabeným profilem s kamenným křížem. Tyto stavební články byly nalezeny již druhotně použité přímo v zazdívce okna. Valená klenba v přízemí a klenba nad prvním podlažím věže, která byla níže než dnešní podlaží zámku, musela být zvýšena novou klenbou. Tímto mezi nimi vznikl prostor, který byl prozkoumán při rekonstrukci v roce 1997. Koruna zdiva věže včetně kapes po původních trámech, které měly podélný směr proti trámům dnešního stropu, je již dostavěna z cihel. Byla odkryta a dokumentována při opravě stropu v roce 1997. Na zdivu věže směrem k jihu je zachována ještě středověká omítka a přímo na ni jsou na spáru přiloženy zdi poslední přestavby zámku. Tyto poznatky, které o této věži máme nám dokazují, že věž již stála v plné výši za Pernštejnů a Jan Kropáč pouze sjednocoval novými zdmi již stojící stavby.

Tříkřídlé nádvoří, které vzniklo spojením starších staveb, bylo vyzdobeno erbovním vývodem kropáčovského rodu, který tvořilo 22 pískovcových oblouků. Tyto mohutné oblouky dlouhé 2 metry a vysoké 1 metr mohly sloužit jako překlady oken a dveří. Stavbu přesně datují do roku 1562 a mohou podle počtu možných otvorů určit její rozsah. Dodnes se v kresbách J. A. Galaše z roku 1811 zachovalo osm těchto oblouků. Jeden kus, který byl do roku 1944 zazděn vpravo od brány zámku, je značně poškozený uložen v zahradě sochaře pana Vlodka.

Kropáčovský zámek neměl ještě severní křídlo. Na místě severního křídla byl původní příkop, který odděloval zámek od hospodářské části, která byla roku 1572 přestavěna na zámecké sýpky a pivovar. Později ještě přestavované budovy byly po požáru roku 1959 zbořeny. Toto předzámčí postavené ještě Janem z Pernštejna bylo v minulosti uváděno mylně v literatuře jako původní tvrz. Dodnes se z této stavby zachovaly čtyři suterénní místnosti hospodářského objektu při západní hradbě a dvě bašty, které z obou stran uzavíraly budovu. Roku 1561 bylo předhradí posíleno přední věží s barbakánem, do které byl nad průjezdem zazděn velký znak města a znaky s erby Jana Kropáče a jeho ženy Veroniky z Leskovce. Tyto znaky jsou dnes zabudovány do ohradní zdi před zámkem. Další dva znaky, též zabudované v ohradní zdi, nesou erby Anny Kropáčky a jejího manžela Jana z Kunovic, které byly původně zazděny ve věži dolní brány, která byla také nově postavena i s barbakánem. Tato brána je dobře patrná na vyobrazení města z roku 1592.

Při stavbě přední věže horní brány byl zasypán příkop před starší vnitřní věží postavenou za Jana z Pernštejna. Před přední věží a barbakánem již příkop při průzkumu zjištěn nebyl a náznak příkopu, který se mylně uváděl v literatuře, tvořila pouze ohradní zed'

Posledním stavebníkem, který zámek přestavěl do dnešní podoby, byl Zdeněk Žampach z Potštejna jenž vlastnil hranické panství v letech 1595 až 1609. Jeho předchůdci, kteří již mohli začít s přestavbou, byli Jan z Kunovic, manžel Anny, dcery Jana Kropáče, Jan mladší ze Žerotína na Kolštejně, její druhý muž a Jan Jetřich z Kunovic. V této nejrozsáhlejší stavební etapě byl zasypán příkop přes celou ostrožnu a nový zámek založen na pravidelném půdorysu pokud to umožňoval terén. Části, které do tohoto půdorysu nezapadalaly, byly až do základů zbořeny. Tak byl odstraněn nejstarší hradní palác, věžovitá budova v jihovýchodním rohu a vylámána všechna pozdně gotická ostění oken a portálů, která byla použita do nové stavby. Z významných částí zůstala stát jihozápadní věž, vysoká věž bývalé brány a obvodové zdi západního křídla. Nový zámek byl směrem na sever prodloužen, sjednoceny obvodové zdi východního křídla, čímž se na východní straně zúžil boční příkop. V nádvoří byly nově postaveny arkády a na zasypaném příkopu bylo zbudováno jednopatrové severní křídlo. Jeho pilíře byly založeny v hluboké zavážce původního příkopu, sice na mohutných základových pasech, avšak přes to se časem projevily statické poruchy křídla, které mělo celé přízemí jako otevřené dvoulodí nesené na bosovaných pilířích.

Patro tohoto křídla bylo původně při založení stavby plánováno jako otevřený dvoulodní arkádový prostor, který měl mít sloupy i balustrády kolem celého obvodu. Zdá se však, že již během stavby, kdy už byly všude založeny kamenné parapety včetně středních sloupků s polovinou kuželek, byl projekt změněn. Na místo toskánských sloupů byly od severu, východu a západu vyzděny hranolové pilíře, nesoucí oblouky a klenbu. Sloupy byly ponechány pouze z jižní nádvorní strany. Celá tato strana má sloupy i kuželky zdobeny reliéfním ornamentem a na nosných sloupcích jsou plastické figury. Takto velkolepě pojatý prostor nemá v moravském prostředí obdobu a řadí se mezi unikáty pozdní renesance na Moravě. Po těchto úpravách nakonec zůstala otevřená arkáda nesena na zděných sloupcích na východní a západní straně. Směrem na sever zůstaly otevřeny boční pole a do krajních sloupků zbývajících tří polí byly vezděny boční příčky ke střední nosné zdi. Tato úzká místnost se třemi okny částečně chránila nádvori zámku proti severním větrům. Ostatní tři křídla byla jednotně zvýšena na dvě patra.

Dostavěna osmiboká nástavba na starší jihozápadní věži. V severovýchodním rohu byla odstraněna stará pernštejnská brána a na jejím místě na hraně příkopu byla postavena nová věž s průjezdem a osmibokou nástavbou nad obdélnou spodní částí. Dostavba obou věží je datována na korouhvici

jihozápadní věže rokem 1604. Jako součást interiéru byly malované kazetové stropy. Fragment malovaného stropu byl nalezen nad mladší klenbou v druhém poschodí v severozápadním rohu zámku. Části byly při rekonstrukci vyjmuty a jsou uloženy v depozitáři Městského muzea a galerie v Hranicích. Posledním majitelem, který na zámku trvale sídlil, byl od roku 1612 do pobělohorské konfiskace roku 1621 Václav Mol z Modřelic, jehož dílem byl nástavec nad hlavním portálem a štuková výzdoba reprezentativních místností v jižním křídle zámku. Po konfiskaci získal Hranice kardinál Ditrichštejn, sídlící trvale v Olomouci. Po této době se na zámku prováděly pouze udržovací práce. V roce 1671 byly znovu postaveny nástavby obou věží s cibulovitými kopulemi a otevřenými lucernami, předtím těžce poškozeny při dobývání města Švédy v roce 1645. Roku 1672 byly hospodářské části zámku přestavěny na zámecké sýpky a pivovar.

Devatenácté století přineslo, až na nenáročné klasicistní úpravy, vesměs destruktivní zásahy související hlavně s výstavbou císařské silnice, jdoucí přes město. Roku 1829 byla snesena horní část menší zámecké věže pro její špatný stavební stav. Dolní partie věže s průjezdem do města a bytem úředního mistra byla odstraněna roku 1846 při rozšiřování Zámecké ulice. V tomto roce byl také zasypán boční zámecký příkop, ohradní zed' zbourána a na jižní straně svedena k jihovýchodnímu nároží zámku. Při této úpravě byl odstraněn celý kropáčovský erbovní vývod, kromě vzpomínaného jediného kusu, který byl vylomen roku 1944 při opravě zámku. Také ohradní zed' vlevo od zámecké brány, která uzavírala prostor sloužící jako kočárová kůlna, byla i s branou postavena znovu roku 1846 podle projektu architekta Jondela. Do této zdi byly zasazeny čtyři kropáčovské znakové desky umístěné původně na městských branách. Dolní brána byla podle literatury zbořena při výstavbě císařské silnice roku 1784, věže horní brány byly odstraněny kolem roku 1820. Od poloviny 19. století až do počátku 20. století byly postupně zazděny všechny oblouky a kuželkové balustrády zámeckých arkád a vysazena do nich zasklená okna. Tímto praktickým řešením získalo renesanční nádvoří erární vzhled. V roce 1943 byl odborně restaurován štukové stropy jižního křídla, současně bylo vyměněno zvětralé nadpraží hlavního portálu. Volnou kopii znakové desky provedl hranický kamenický mistr Josef Sosna. V roce 1988 byla zhotovena kopie celého zámeckého portálu a roku 1992 provedena jeho výměna sochařem Machalou. Původní portál je uložen v nádvoří radnice a uvažuje se o jeho obnově a umístění na jiné místo.

Při stavebně-historickém průzkumu zámku v roce 1995 bylo provedeno množství sond při kterých nalezeny pozdně gotické články z původní stavby z období Pernštejna. Některé části mohou být po konzervaci vystaveny jako názorné doklady stavební historie hranického zámku.

Od roku 1996 do roku 1998 proběhla velkorysá rekonstrukce zámeckého objektu pro potřeby Městského úřadu. Odstraněny byly zazdívky arkád, obnovena kuželková balustráda a restaurováno unikátní severní křídlo. V této podobě bude hranický zámek sloužit jako důstojné sídlo správy města Hranic a současně i jako důkaz možnosti kultivovaného využití památky pro moderní účely.

POZDNĚGOTICKÉ A RENESANČNÍ KACHLE ZE ZÁMKU V HRANICÍCH

Pavel Michna

Počátky kachlových kamen

Nepřímé vytápění pomocí kachlových kamen se objevuje ve střední Evropě na zlomu 13. a 14. století. Do té doby běžná ohniště byla z obytných místností postupně vytlačována, což přispělo ke zlepšení čistoty a tím i zkulturnění provozu domácnosti. Je sice pravda, že za určitých podmínek ohniště přežívala nejen v kuchyních, kde byla nutná pro přípravu pokrmů, nýbrž i v podobě krbů ve společenských místnostech. V takovém případě však šlo o jiný kulturní okruh (např. Anglie), anebo rozlehlejší sálové prostory.

Prvními kamny byly vlastně pouhé hliněné pece posázené primitivními kachli v podobě válcovitých, případně kónických nádob se dnem, obrácených ústím do místnosti. Jejich funkce byla zcela technická: prostupovaly tlustou stěnu pece až do topeniště čímž umožňovaly zprostředkovat rychlé sálání tepla do obytného prostoru. Tato okolnost, jakož i skutečnost, že otápění kamen se dělo z vedlejší místnosti, představovaly hlavní civilizační přínos tohoto druhu otápění, který se v Evropě udržel až do 19. století.

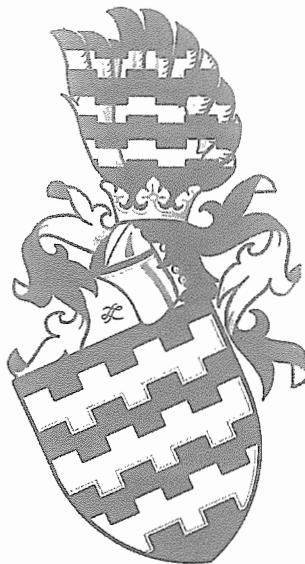
Z konstrukčních důvodů se kruhová ústí nádobkových kachlů časem změnila ve čtvercovou. To se již pak dalo z kachlů stavět hranolové tvary a tak postupně zmizela hliněná klenba pece a kamna začala nabývat svoji definitivní podobu, jak ji známe ještě z nedávné doby.

Stavebně byla tvořena soklovou částí (topnou skříní) která přiléhala ke zdi. Tou byla propojena otvorem s ohništěm ve vedlejší místnosti, odkud byla otápěna. Na soklové části se tyčil rovněž hranolový, avšak poněkud menší nástavec. Celá stavba stála na cihlové či kamenné podezdívce a dosahovala výšky 2 až 3 metry.

Duté, do místnosti otevřené nádobkové kachle patrně vyžadovaly pracnou údržbu a čistění, a tak kterýsi kamnář, či spíše hrnčíř, provedl geniální a přitom jednoduchou inovační operaci: čtvercové ústí zakryl hliněným plátem, zato však odstranil dno, čímž otevřel přístup plamenů do nitra kachle. Nádobkové typy sice přežívaly až do nedávné doby souběžně s takto vzniklými komorovými, avšak už jen v chudším či venkovském prostředí.

Okamžikem, kdy kachle získaly tzv. čelní vyhřívací stěnu, se otevřelo široké pole možností pro uplatnění výtvarného projevu středověkého hrnčíře. Gotický „horror vacui“ – strach z prázdniny – nenechal ani jedinou vyhřívací stěnu volnou. Tato typologická změna proběhla patrně velmi rychle. Už koncem 13. století nalézáme komorové kachle, ještě malého formátu (13x13 cm), s plastickou výzdobou. Ta svým provedením a hlavně náměty ještě napodobovala podlahové dlaždice. Teprve až po stu letech se výzdoba kachlů osamostatnila jako tématicky i technicky svébytné odvětví uměleckého řemesla. Postupně se vytvářely i různé typy kachlů, jejichž velikost se zvětšovala: vedle základních, z nichž se stavěla topná skřín a soklová část, to byly římsové ukončující těleso kamen, korunní zavírající horní okraje, a rohové. Pro zvýšení uměleckého účinu bývala u zvláště náročných typů (v. až 35 cm) čelní stěna prolamována gotickými kružbami, doplněná plastikami z volné ruky, případně jen necičkově prohnuta. Výzdoba kamen pak v mnohem připomínala krajkoví okénka gotických katedrál nebo složité portály. Když se pak začaly kachle pokrývat zprvu jednobarevnými glazurami (zelená, hnědá, žlutá), získal interiér měšťanských domů a šlechtických hradů v otopném zařízení, kdysi výlučně jen technického účelu, umělecky jedinečný doplněk.

Zvláštní kapitolu pak představuje námětová stránka plastické výzdoby čelních vyhřívacích stěn. Zde se – jako snad nikde

Obr. 3. Znak pánů z Cimburka a přilbou a klenotem. Trojí stříbrné cimbury na červeném štítu.

Fig. 3. Coat of arms of the Lords of Cimburk with a helmet and a „gem“. A triple silver battlement on a red shield.

jinde – nejvěrněji odráží svět gotického, ale později i renesančního člověka, v celé společenské hierarchii od papeže, císaře a krále až po šlechtu, měšťana a prostého člověka nejnižších tříd, s jeho vírou i pověrou, radostmi i strachem. Náměty byly většinou přebírány z oblasti vysokého umění s nímž se autor modelů setkával kolem sebe, ale i, a to od 16. století, na rytinách a dalších vyobrazeních. Především máme na mysli architektonickou výzdobu gotických katedrál, heraldické galerie v interiérech i fasádách radnic a městských paláců, ale i žánrové výjevy ze středověkých krčem. Setkáváme se zde s alegorickými postavami skutečných nebo fantastických zvířat ztělesňujících dobro, zlo, neřesti a ctnosti. Jde často o jinotaje, které dnes už jen obtížně chápeme. Někdy na kachlích spatřujeme celé figurální výjevy: souboje pěšic i turnaje rytířů, jindy zpodobnění osobnosti feudální společnosti, ale i erby významných rodů. Tvůrce modelů odrazil i politická stanoviska doby: karikovaný papež a císař, ale i zástupy husitských božích bojovníků v čele s Janem Žižkou našly svoje místo na kachlích druhé poloviny 15. století. Z ideologické sféry byly časté biblické náměty čerpající z příběhů Starého i Nového zákona.

Jak se reliéfní či prolamované čelní stěny vůbec zhotovovaly? Technologicky šlo o poměrně jednoduchý postup vtláčování plátu měkké hrnčířské hlíny nejčastěji do hliněné negativní formy. Ta se získávala otiskem pozitivního modelu zhotoveného řezbářem anebo jiného kachle a po vypálení byla připravena k použití. Výroba originálního modelu byla poměrně náročnější a dražší, a tak hrnčíř velmi často sahal k „plagiátu“, tj. otiskl si do hlíny již hotový kachel, který získal z jiné dílny. Tak se stává, že shodné reliéfy vyhřívacích stěn objevujeme na mnohdy velmi navzájem odlehlych lokalitách.

Prořezávané kachle byly daleko náročnější na zručnost hrnčíře a technologickou dokonalost vypalování. Reliéfně zdobená čelní vyhřívací stěna byla za vlhka ostrým nožem „prořezána“, opatřena povlakem glazury a pak vypálena. Bezvadný výrobek vyžadoval dokonale připravenou hrnčířskou hmotu, dobrou znalost techniky prořezávání a naprosté zvládnutí technologie vypalování.

Na reliéfu kachlů se odráží zkušená či nezkušená ruka hrnčíře nebo řezbáře a stupeň jeho obeznámení s principy vysokého umění a uměleckého řemesla. Tehdy dochází k postupné primitivizaci původně náročných předloh a často

k nepochopení jejich smyslu jak ideově, tak i technologicky. Malá zručnost venkovského hrnčíře zjednodušuje technicky náročné a řemeslně brilantní předlohy mnohdy do nepoznání. Zato kamna zhotovená na objednávku prominentů feudální společnosti při zařizování interiérů jejich paláců, jsou dílem pravděpodobně tvůrců forem kachlů, ale i hrnčířských mistrů. Zde jsou vyráběny „na míru“ všechny kachle a vůbec celá stavba se děje prodlouženého technického a ideového projektu. Takovou jedinečnou a do poslední podrobnosti promyšlenou stavbu otopného zařízení máme na Moravě doloženu pouze v jednom případě: na biskupském hradu Melicích u Vyškova, kde vznikla podle projektu z prostředí blízkého pražské parlérovské hutí v letech 1412 až 1416. Taková kamna, ale především jejich kachle, se staly řadovým výrobcům na dlouhá desetiletí zdrojem inspirace, anebo přímo vzorníkem pro lepší či horší otisky.

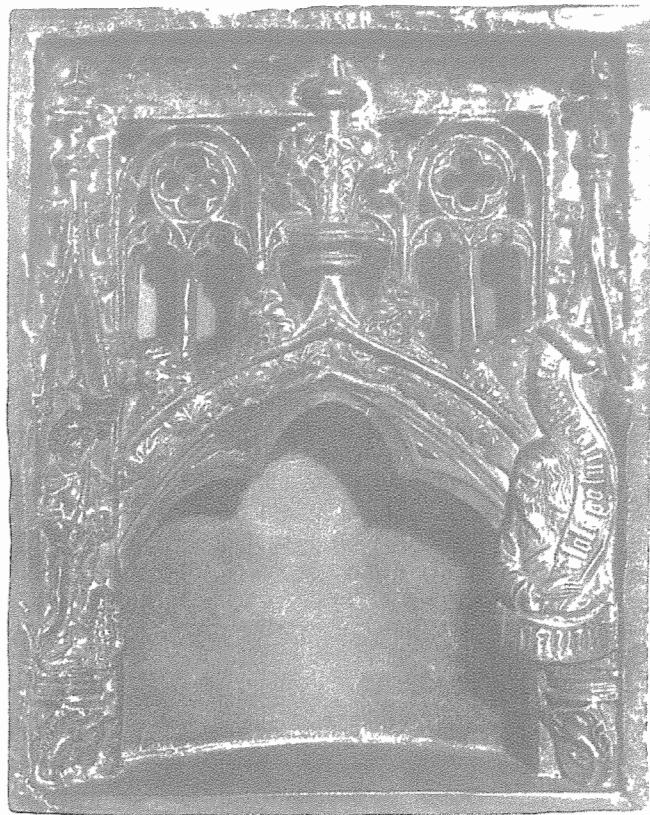
Od konce 14. století, především pak od druhé poloviny 15. století, se stala kachlová kamna budovaná z reliéfních, často barvně glazovaných komorových kachlů, více či méně běžnou součástí vybavení většiny městských obydlí, nemluvě o interiérech městských nebo hradních, případně zámeckých sídel šlechty a církevní hierarchie. Časté obměny tohoto druhu vybavení vyvolané ať již technických dozitím, ale i zničujícími událostmi užšího (požár domu) či širšího dosahu (zánik celého objektu), případně módními vlivy, způsobily, že se kachle, především však jejich zlomky, stávají početnou součástí souboru nálezů získávaných při archeologických průzkumech historických staveb. Z hlediska výpovědní hodnoty jsou často nejcennějším hmotným pramenem ze všech získaných nálezů, poskytujících širokou škálu informací o době a lidech, kdy zkoumaný objekt povstal, trval a zanikl. Jsou nejen vědecky důležitým, ale i obecně zajímavým průhledem do časů, které sice již dávno minuly, avšak přesto kdysi existovaly. Naše doba a my sami jsme jen jejich pokračováním, nikoliv však vyvrcholením, byť se nám to někdy zdá... Nezapomeňme, že tak jak my se dnes díváme na středověkého člověka, jehož práce a myšlení přežívá v několika památkách, které vidíme kolem sebe, budou nás posuzovat naši potomci v příštích staletích.

Kachle zámeckých kamen v Hranicích

Archeologický a stavebně-historický výzkum prováděný u příležitosti celkové obnovy městského zámku v Hranicích přinesl vedle množství zcela zásadních poznatků o vývoji stavby i řadu nálezů hmotné kultury středověkého a raně novověkého člověka. Mezi nimi je i soubor zlomků pozdněgotických a renesančních kamnových kachlů tvořících jedno z mála svědectví o vnitřním vybavení stavby z doby, kdy její dnešní renesanční podoba s dvoupatrovými arkádami a skvostným portálem byla přinejmenším ještě celé jedno století vzdálena.

Již první pohled na fragmenty čelních vyhřívacích stěn zámeckých kachlů odborníkům naznačil, že námětová škála řady z nich ukazuje svým původem nejen daleko mimo prostředí města Hranic, ale i mimo Moravu, a to dokonce až za hranice naší vlasti. Ukazuje se, že odborné vyhodnocení celého souboru a zveřejnění katalogu 33 nálezových čísel nejdůležitějších exemplářů představujících kolem 200 zlomků a celých kusů, bude cenným přínosem pro poznání hmotné kultury města Hranic, jejich feudálních držitelů, ale i celé Moravy, v souvislostech doslova nadnárodních.

Z hlediska typologického jsou mezi nálezy zastoupeny především kachle komorové s kuželovou, do nitra kamenem otevřenou komorou, ale i komoru poloválcovou v případě vysokých formátů (např. 02–10, 12–16). Formáty jsou čtvercové, obdélné s delší svislou osou, ale v jednom případě ve tvaru trojúhelníku (01). Výzdoba převažuje plastická, jen v jednom případě byla použita náročná technika prořezávání z vlnka, a to u posledně jmenovaného korunního kachle. Šlo o malý formát, kdy se hrnčíř odvážil této techniky, zatímco u obdélných kachlů, jejichž originální předlohy byly všechny původ-

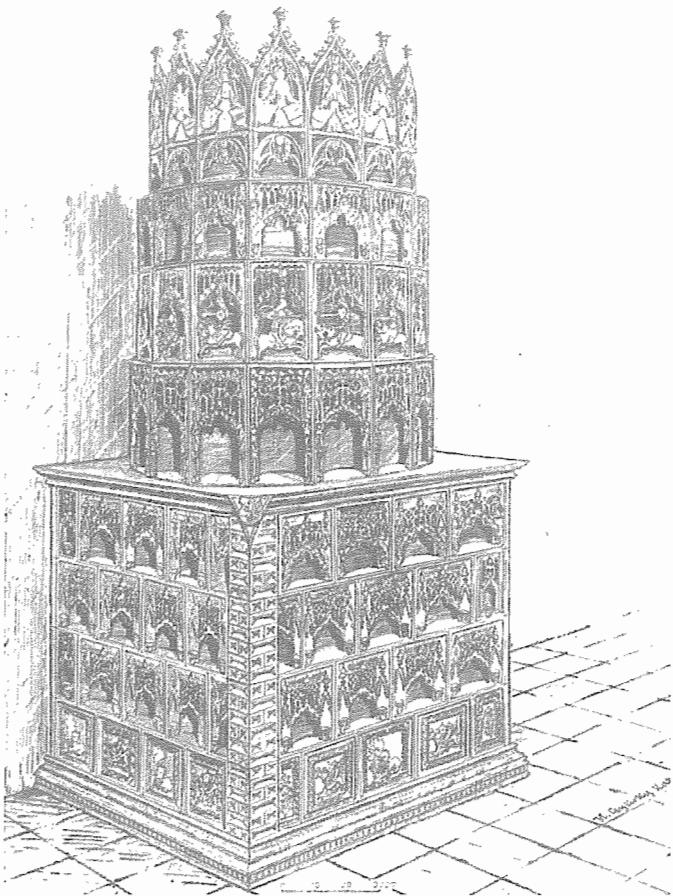

Obr. 4. Kachel rytířských kamen s prořezávanými kružbami a plastikami sv. Marka a proroka Davida. Na většině jeho dekoracích prvků shledáváme příbuznost s kachli hranickými. Léta 1454 až 1457.

Fig. 4. A title from a „knight’s stove“ with open-work tracery and plastic figures of St. Mark and the prophet David. The tile shows a number of parallels with the tiles from Hranice. 1454–1457.

ně prolamované, raději volil plnou stěnu, kterou pokryl reliéfními výjevy (02–11). Vedle této pozdněgotické výzdoby se objevují mladší renesanční kachle miskovité (26), zrcadlové (28), s tzv. tapetovým vzorem (27), ale i necičkové (21). Ojedinělý je kachel s arkádou s vyříznutou její výplní (23). Výjimku představují dva zlomky zdobené vícebarevnými glazurami s dekorem v nízkém reliéfu listoví, lilií, granátového jablka a pávů (32, 33). Použití glazury je v zámeckém souboru vůbec poměrně řidké. Zjištujeme ji pouze u třetiny z nálezových čísel (03, 05, 08, 21, 22, 27, 29, 30, 31, 32, 33) a s výjimkou zmíněných vícebarevných (32, 33) jde o jedinou barvu: zelenou olovnatou průsvitnou glazuru na bílé podkladové hlince, tzv. mezzomajoliku. Ostatní kachle jsou režné, tj. bez glazury, a mají povrch nejčastěji okrově až cihlově červeně vypálený, občas za vlhka posypaný mletou slídou (14, 17) a případně s povlakem jemné hliny – engoby (17). Otisk hrubé tkaniny na rubu vyhřívacích stěn je technologického původu: patrně byla přikládána na vlhký hliněný plátek při jeho vtlakování do formy, aby zabránila přichycení hliny na holou ruku hrnčíře.

Pozoruhodné je, že se vyskytují tytéž kachle jednou s povrchem režným, jindy glazovaným. Oba druhy jsou téměř jistě ze stejné doby a přítomnost glazury tedy neznamená, že by snad byly mladší. Rovněž je málo pravděpodobné použití kachlů glazovaných a neglazovaných na jednom tělese kamenném. Vzhledem k tomu, že očazení na rubu potvrzuje praktické použití v tělese kamenném – nejde tedy o hrnčířské zmetky, vysvětlení můžeme hledat v rozdílné ceně výrobků. Dražší s glazurou byl určen pro kamna v „panských pokojích“, zatímco režné, nejvýše povrchově zušlechtěné popraškem slí-

Obr. 5. Rytířská kamna z paláce uherského krále v Budíně. Léta 1453 až 1457. Rekonstrukce podle archeologických nálezů.

Fig. 5. A „Knight's stove“ from the palace of the Hungarian king in Buda (1453-1457). Reconstructed according to archaeological find.

dového prachu, pro obydlí služebného personálu. Z formálního hlediska tedy zjišťujeme, že chybí kachle nádobkové, velká část kachlů výkazuje značnou příbuznost, pokud jde o úpravu povrchu, ale i materiál, jsou zde dvě „vrstvy“ těchže kachlů – glazované a neglazované a chybí velké kachle s prolamovanými čelními stěnami. Závěr uvedených pozorování naznačuje, že šlo o poměrně jednotný – časově i typologicky – celek, určený pro společenské prostředí poněkud vyšší než bylo poddanské město a venkov (chybí prosté kachle nádobkové), přesto však sociálně rozlišené na „panstvo“ (glazované exempláře) a služebnictvo (režné). Absence prolamovaných kusů naznačuje, že prostředí nebylo vyhnaněně prominentní, aby si vynucovalo nejvyšší kvalitu.

Oblíbeným námětem výzdoby středověkých kachlů byly **motivy heraldické**. Jinak tomu není ani na zámku v Hranicích. Až hluboko do renesance byla totiž heraldika běžnou součástí denního života tehdejší společnosti. Pýcha, ale i praktická potřeba posela prostředí měst, hradů, chrámů a někdy i vesnic, nespočetným množstvím erbů vysoké feudality, avšak i drobných venkovských vladků a rytířů, do šlechtického stavu povyšených měšťanů, ale i církevních hodnostářů a institucí, měst a zemí. Středověký člověk viděl kamenné erby na radnicích, šlechtických domech ve městě, v kostelích na náhrobcích a epitafech, avšak i při slavnostech a turnajích, kdy se feudální nádhera ukazovala v celé své šíři. Prostý hrnčíř, případně výrobce modelů, obvykle neobeznalý se zásadami heraldiky, si mnohdy tyto znaky přizpůsoboval, upravoval, zjednodušoval, poněvadž často nepochopil jejich smysl, případně nebyl schopen věrně znázornit jejich figury. Tak se nám stává, že již nejsme schopni zcela přesně, anebo vůbec,

Obr. 6. Kachel se „zklamaným lvem“ nalezený v Brně, Zámečnické ulici. Stejný známe z hranického zámku.

Fig. 6. The tile with a „disappointed lion“, found in Brno, Zámečnická Street. The same tile was found in the Hranice castle.

určit ten který znak znázorněný na vyhřívací stěně kachle. Na několika zlomcích, v prvním případě režných a druhém zeleně polévaných, zjišťujeme **figury lvů**. Poprvé jde o dvojocasého, heraldicky vpravo obráceného korunovaného lva českého státního znaku v pozdněgotické úpravě (20) na erbovním štítu přidržovaném dvěma klečícími štítonoši. Druhý lev, rovněž korunovaný, je umístěn na renesančně oboustranně vykrojeném štítu, obrácen tentokrát vlevo a patrně postrádá druhý ocas, než aby mohl být považován rovněž za erbovní figuru českého království.

Tradičně druhý zemský znak, **orlice** Markrabství moravského, zde chybí. Na zlomcích 01 a 02 sice shledáváme pozdněgotického kavaléra se štítem po jeho pravici, na němž je silně stylizovaný orel (dvě hlavy) nebo orlice (jedna hlava). Zmenšení a zjednodušení nedovolilo hrnčíři připojit další prvky, podle nichž bychom rozeznali moravskou orlici (jedna hlava a šachování), případně císařského orla (dvě hlavy).

Nyní následuje serie typologicky i úpravou příbuzných kachlů obdélného formátu s poloválcovou komorou, jejichž čelní stěna nese znaky předních panských rodů: třech moravských a jednoho českého. Ve spodní polovině stěn vidíme nakoso položené erbovní štíty naklánějící se jednou heraldicky vlevo (11, 12, 15), podruhé vpravo (13, 14, 16). Nad štítem se vznáší kolčí helm zdobený peřím, ve dvou případech (15, 16) však namísto pér vidíme na helmách tzv. klenot v podobě růže, opakující erbovní figuru. Zbývající volná plocha je vyplňena nastříhávanými přikryvadly.

Přikryvadla, neboli fanfrnoch, bývala původně rouškou chránící rytířovu přílbu před slunečním žárem. Časem degenerovala v pouhý výzdobný prvek dekorativně upravený. Rytířské kolčí helmy, typické pro konec 15. století, sloužily většinou již jen při turnajích. Zdobeny bývaly chocholem pavího nebo pštrosího peří, případně vrcholily klenotem, tj. ze dřeva nebo kůže zhotovenou figurou znázorňující v trojrozměrné podobě tutéž figuru vymalovanou na erbu. Místo, kde byl klenot přimontován k helmu, bývalo obvykle z estetických důvodů zakryto tzv. „točenicí“ (ovinutí stočeným pramenem textilu) nebo poduškou. Toto zařízení shledáváme ve zjednodušené podobě na helmech kachlů 11 až 13.

Obr. 7. Kachel s motivem tančícího páru z Banské Bystrice datovaný do doby kolem roku 1490. Upravená kopie nalezena na hranickém zámku.

Fig. 7. A tile with a dancing couple from Banská Bystrica dated to the period around 1490. A modified replica was found at Hranice chateau.

Sklánění štítu znamená v heraldice projev úcty, projevený ve směru sklonu, což ovšem musí být provázeno otočením příby do stejněho směru a to někde chybí (13).

Na prvním štítu (11) je znak **pánů z Kunštátu**: stříbrný štít se třemi černými pruhy, jindy popisován jako černý a stříbrný dělený štít, v jehož horní černé polovici jsou dvě úzká stříbrná břevna, což ovšem v grafickém provedení přináší tentýž obraz. Další kachel (12) nese erb **pánů z Cimburka**: na červeném štítu tři stříbrná, oboustranná cimbuří. Cimburkové drželi město a panství Hranice v letech 1428 až 1470 a první majitel, Jan, slavný husitský vojevůdce, polepšil někdy před rokem 1464 městský znak přidáním znaku svého rodu. Ten pak město užívalo na pečetích a nad branami až do roku 1629. V našem případě hrnčíř patrně převzal zkreslenou podobu znaku Cimburků z městského erbu. Tam se totiž z nepochopení kameníka nebo malíře cimbuří nesprávně proměnilo v šachovnici. Správná podoba znaku je na obr. 4.

Dalším předním moravským rodem, jehož znak zde vidíme, jsou **Pernštejnove**. Černá zubří hlava se zlatou houžví na stříbrném štítu je v plastickém podání znázorněna na heraldicky upravo nakloněných štítech na dvou kachlích (13, 14). Opakuje se dekorace fanfrnochů, jakož i kolčí příby, avšak – co nás překvapuje – jedna z nich (14) je korunována. Bezdušovné přiznání královské důstojnosti některému z členů rodu Pernštejnů je nepochybně výsledkem neznalostí heraldických zásad výrobce modelu, pro něhož vysoká feudálnita a královská moc symbolizovaná korunou splývala v jedno, zejména v druhé polovině 15. století, v době bezkráloví a vlády šlechty.

Na dvou poněkud odlišně pracovaných typech spatřujeme znak českého rodu Vítkoviců, z nichž nejznámější větve **pánů z Rožmberka**. Oba štíty nesou, heraldicky přesně pětilistou růži, jeden je kolčí – s výrezem pro založení turnajového dřevce (16), oba se klání do protilehlých stran, což respektují i helmy s klenoty rovněž pětilistých růží. Zbylou plochu opět vyplňují fanfrnochy. Jeden (15) má v pravém dol-

ním rohu písmeno „r“ provedené v gotické minuskulní fraktuře. Kachlové obrazy jsou lemovány do různého stupně stylizovanou sukouatkou (hůl se suky ovinutá listovím), (mimo 16), což je další pozdněgotický výzdobný prvek spojující tyto kachle do jedné skupiny.

Posledním kachlem této série, sice výtvarně poněkud odlišným, je opět obdélníkový, vysoký exemplář, tentokrát poněkud užší (16 cm), se zubří hlavou **pánů z Pernštejna**, ovšem bez helmu a fanfrnochů. Štít přidržuje štítonoš, mající podobu pozdněgotického kavaléra se širokým límcem, kadeřemi a plochou pokryvkou hlavy zdobenou peřím, čili v obdobném provedení jako jsme viděli na kachli 01 a 02. Výjev je pod oslím obloukem se stylizovanými kraby a křížovou kytkou s rozvilinami po stranách. Pod erbovním štítem kolčího typu spatřujeme pásku se svinutým koncem a pozůstatky dnes nečitelného nápisu. Po stranách štítonoše písmena „o“ (případně „g“) a „k“ v gotické minuskulní fraktuře.

Tři typy kachlů 06 až 08 jsou provedením výzdoby opět příbuzné. U prvního (06) je pod oslím obloukem před obrněncem s vytaseným mečem v pravé ruce: po levici je písmeno „r“ a pod ním erbovní štít se šestilistou růží, po levici písmeno „a“ a kolčí štít s heraldickou figurou kohouta. Růže nejspíše náleží opět **rodu z Rožmberka**, i když i na Moravě měli takový znak páni z Moravan, kohouta neslo několik rodin nižší šlechty. Kachle 07 a 08 mají namísto obrněnce lovce střílejícího z kuše, po jeho levici písmeno „g“, níže pak jelena, po levici bez písmena, jen štít s hvězdou, **pánů ze Sternberka** o správném počtu osmi cípů. Bývala zlatá v modré poli. Posledním kachlem s heraldickou výzdobou byl necičkový (21), patrně čtvercového formátu. Reliéf představoval snad štítonoše opírajícího se levou rukou o štít se šachováním anebo routováním (kosočtverce) – podle zkušeností – může jít opět o zkreslený **znak Cimburků**. Po levici spatřujeme meč s jilem a jakési svislé pruhy (další znak?). Horní část stěny je zaplněna nečitelným, asi trojřádkovým nápisem v gotické minuskulní fraktuře.

Jak patrnö, tvůrce hranických zámeckých kamen pozdní gotiky sáhl, pokud jde o heraldickou část výzdoby, po znacích nejvyšší šlechty a českého státu. Příznačné je, že se zde neNALÉZÁ žádný městský erb, a to ani hranický. V tomto jevu se bezpochyby zrcadlí společenská nadřazenost držitelů zámku, kteří po celé 15. a 16. století náleželi k vyšší feudalitě a města nepovažovali za rovna své třídy. Jak se tato situace konkrétně projevovala při zařizování interiéru zámku nevíme. Můžeme se jen domnívat, že hrnčíř dostal od hospodářského úředníka příkaz co může či nesmí námětová škála kachlů obnovovat.

Povšimli jsme si, že součástí výzdoby reliéfních stran kachlů je i **písmo**. Většinou jde o jednotlivá písmena v gotické minuskulní fraktuře a jenom kachel 31 již nese renesanční kapitolu. O smyslu většiny písmen se můžeme jen dohadovat, zkušenosti učí, že často běželo o monogramy výrobců modelů, případně hrnčířů. Pokud jde o celá slova, pak opět nepoznáme, jde-li o pouhou dekoraci či text mající smysl (21). Hrnčíři byli zřejmě většinou negramotní, a tak písmena i slova reprodukovali jen graficky, přičemž mohlo dojít ke zkromolení. Dvě výjimky však mezi zámeckými kachli jsou, obě však okopírovány z cizích předloh: německý nápis „scham dich“ (22), česky „styď se“, rekonstruovaný podle mimohranických nálezů a „maria“ (25) na římsovém kachli s cimbuřím. Model prvnějšího kachle vznikl zcela nepochybně mimo Hranice – snad někde v cizině, druhý pak je častý i na jiných místech českého státu. Představuje část prosebné formule obracející se k Panně Marii, mocné přímluvkyni na nebesích v lidských starostech na zemi. Celý nápis zněl: „maria pomoz“, nebo: „mila maria“. Slo o jakousi trvalou modlitbu na kamenné římse. V našem případě modelér zkrátil slovo maria, tak aby se vešlo na jeden kachel: písmena „r“, „i“ a „a“ stáhl do jednoho.

Mezi církevní náměty patří kachle s reliéfem sv. Jeronýma sedícího v pracovně u stolu s otevřenou knihou (symbol jeho překladu bible z hebrejskiny do latiny) a Sanctissimem (monstrance s Nejsvětější svátostí). Podle bajky tento církevní otec vytáhl lvovi z tlapy trn, a ten se pak stal jeho přítelem. Proto je i zde znázorněn i lev jak zvedá k Jeronýmovi pravou tlapu. Pozoruhodným motivem je tzv. „zklamaný lev“ na kachli 22. Jeho reliéfní střed se zvířetem bohužel chybí, můžeme jej však rekonstruovat podle nalezených odjinud. Jde vlastně o symbol křesťanské ctnosti – sebeobětování – stylizovaný do figury lva (vice) s mláďaty, o nichž se ve středověku věřilo, že se rodí mrtvá a až teprve třetím dnem dechem lvího otce se probírají k životu. Na zlomu 15. a 16. století je tento výjev často využíván i v kamenické výzdobě.

Architekturu okna gotické katedrály připomínají lípané kružby čelní vyhřívací stěny (24), jejichž někdejší předloha jistě bývala původně prozezávaná. Totéž platí o řadě dalších kachlů nesoucích tzv. oslí oblouk s kraby, fiálami, kružbami a křížovou kytkou ve vrcholu.

Zatímco předešlé typy kachlů jsou většinou vázány ještě na pozdněgotické tvarosloví doby renesance již můžeme řadit kachle miskové (26), zrcadlové (28), oba téměř bez plastické výzdoby a jen s okrouhlými či obdélnými prohlubněnými, dále s tapetovým vzorem (27) a pak i s vícebarevnou glazurou s rostlinnými a zvířecími motivy (32, 33). Z figurálních renesančních kachlů připomeňme zlomky s postavou muže v klobouku s pětrosím pérem a nastříhanými nohavicích (30), jakož i obrněného jezdce máchající mečem v pravici. Již renesančním kachlem je 23 s proříznutou arkádou s obloukovým záklenkem, se dvěmi nezřetelnými maskami v horních rozích.

Podrobíme-li zevrubnému rozboru výzdobu hranických kachlů ve srovnání s širšími poznatky mezinárodního dosahu, dospějeme k překvapujícímu zjištění, že je bližší či vzdálenější reminiscencí na originální předlohy zahraničního původu (zlomky kachlů 01 až 16, 19, 20 a 22). Pátrání po stáří, místě vzniku a způsobu jak se ozvěny těchto vzorů dostaly až na hranický zámek, nás zavede k politickým událostem, které otřásaly českým a uherským státem 15. století.

Vlivy vybavení paláců uherských králů na hranickém zámku

Politické předpoklady moravsko–uherského prolínání
Od tragického závěru husitské revoluce až po 7. květen 1458, kdy byl zvolen králem Jiří z Poděbrad, první Čech na našem trůně, trvalo tzv. „bezkráloví“ se všemi jeho negativními projevy. Král Vladislav Pohrobek byl ještě mladičký, a tak od roku 1451 byl v českém království zvolen zemským správcem příslušníkem kunštátského rodu Jiřík, podle sídla zvaný z Poděbrad. Na Moravě byl mezi lety 1437 až 1459 zemským hejtmanem, čili místokrálem moravským, jak se někdy v cizině říkalo, Jan Tovačovský z Cimburka († 1464), majitel města a panství Hranic. Byl nejvyšším představitelem státní moci v zemi, jehož vliv se ještě zvyšoval v letech bezkráloví. Když Vladislav Pohrobek dospěl třinácti let, byl 28. října 1453 korunován za českého krále, Jiřík však zemským správcem zůstal i nadále. Zanedlouho nato odjíždí mladý panovník do uherského Budína, kde má být korunován i za krále uherského. Při krvavém řešení vnitřních problémů, do nichž se osobně zaangažoval, však proti němu vypukla vzpoura a Vladislav prchá zpět do Prahy. Zde však na něho čekala náhlá smrt: zemřel neočekávaně dne 23. listopadu 1457. Česká koruna byla opět bez pána, ne však nadlouho: po půl roce provolala česká šlechta na pražské staroměstské radnici králem dosavadního správce země Jiřího. Všeobecně se očekávalo, že takto budou vyřešeny vleké spory v šlechtické obci rozdělené na pod obojí a katolísky.

Situace ve státě se však podle papežské kurie „normalizovala“ jen nedostatečně, a tak na husitského krále a jeho zemi byla

rok 1466 uvržena Římem klatba. Toto podpořilo vnitřní katolickou opozici, která otevřeně vystoupila proti Jiříkovi. Z popudu papeže získala spojence i v zahraničí: po smrti Jiříkovy dcery a uherské královny, obrátil se proti němu i jeho dosavadní zeť, pětadvacetiletý ambiciózní uherský král Matyáš Korvín. Tento příslušník provinční sedmihradské šlechty „pragmaticky“ zapomněl, že za svoje propuštění z Ladislavova vězení jakož i korunu vděčí tchánově přímluvě u císaře a počátkem roku 1467 vpadl s vojskem do Moravy. Tak se na následujících deset let rozhorela ničivá válka vyčerpávající síly obou monarchií. Za této krizové situace se roku 1469 stává moravským zemským hejtmanem Ctibor Tovačovský z Cimburka, starší syn Jana Tovačovského a držitel Hranic. Stejně jako jeho otec byl i on proslulým válečníkem, kterému se dokonce podařilo zlomit vojenský odpor mocného slezského města Vratislaví a který byl pevnou oporou krále Jiřího na Moravě v jeho bojích s papežskou stranou.

Počátkem téhož roku se v Olomouci uskutečnilo jednání obou králů. Když po jeho ukončení Jiří odjel do Čech, katoičtí magnáti provolali Matyáše Korvína v olomoucké katedrále českým králem. Za této existence „dvou českých králů“ náhle Jiří 22. března 1471 zemřel. Přesně pět měsíců nato byl v Praze korunován polský princ Vladislav z litevského rodu Jagellonců. Problém s „dvojkrálovím“ byl pak na snemu roku 1475 vyřešen tak, že oba panovníci si mají ponechat titul „českého krále“ s tím, že Vladislav bude vládnout v Čechách a Matyáš na Moravě, ve Slezsku a Lužici. Tři roky nato (1478) byl v Olomouci uzavřen mír a ukončeny války, které po deset let pustošily moravskou zemi.

Tak se Matyáš stal na dvacet let skutečným vládcem Moravy, která byla odtržena od českého státu. Představitelé moravské šlechtické obce se stávali častými hosty na budínském dvoře a jejich vztahy ke králi byly ty nejlepší. Na Moravě Matyáš přimo nevládl, dovolil, aby si šlechta zvolila čtyři tzv. „zemské ředitely“, jimž byli Jindřich z Lipé, Jan z Pernštejna, Ctibor Tovačovský z Cimburka a Jindřich z Boskovic a na Jičíně. Ten to způsob vlády se moravským magnátem nepochyběně zamílouval, poněvadž jim nechával volnou ruku ve vnitrozemské politice. Po ukončení vlády „ředitelů“ se stává moravským hejtmanem znovu Ctibor a zastává tento „místokrálovský“ úřad ku prospěchu země až do své smrti 26. června 1494. Za jeho působení se stává čeština úředním jazykem zemské správy, soudu a desek. V době hejtmanství není již Ctibor držitelem hranického panství, které krátkou dobu (1470–1475) vlastní Albrecht Kostka z Postupic († 1477) a pak na dlouho (do roku 1547) rod Pernštejnů.

Svoje pozice na Moravě si Matyáš upevnil prosazením člena své dvorské kanceláře a diplomata, prostějovského rodáka Jana Filipce (1482–1497) do funkce správce olomouckého biskupství. Kulturní styky s Uhrami a především humanistickým centrem v Budíně trvají i za dalšího olomouckého biskupa, jímž se stal příslušník polsko–uherské magnátské rodiny ze Spiše Stanislav Thurzó (1497–1540).

V souladu s panovnickými dohodami se po smrti Matyáše 4. dubna 1490 Vladislav Jagellonský stavá markrabím moravským a od července i králem uherským. Uhry a České království jsou od tohoto okamžiku personální uníí. Král odchází z Prahy do Budína, kam stěhuje i svůj dvůr. V Čechách se nechává zastupovat členy vysoké šlechty, mezi nimiž zaujmají přední místo Rožmberkové: Petr se stává jedním ze čtyř zemských hejtmanů a od roku 1497 obsazuje tuto funkci ještě po dvě léta. Rod „Růže“ vůbec zastává prominentní místa v okolí obou Jagellonců: Jindřich z Hradce je nejvyšším komorníkem království (1485–1503) a pak pokračuje v kariéře jako nejvyšší purkrabí pražský (1503–1507), Adam z Hradce je nejvyšším kancléřem (1523–1531).

Roku 1516 nastupuje na český a uherský trůn desetiletý Vladislavův syn Ludvík. Ten je již odchován uherským prostředím, a tak česko–moravské zájmy obhajuje Vilém z Pernštejna († 1521), nejvyšší maršálek (1483–1490), posléze nejvyšší hofmistr

(1490–1514), nejbohatší magnát království, ale i přesvědčený zemský patriot. Na Moravě vlastní hranické panství, avšak na zámku pobývá jen zřídka, poněvadž sídlí ve své rezidenci v Pardubicích. Unie obou monarchií trvá až do nešťastné bitvy u Moháče (1526), kde zahynul dvacetiletý král Ludvík Jagellonský. Pro Moravu oné doby je charakteristickým vlivem prostředkováno přímo z Itálie, zatímco jinde v Čechách a severních Alpách žívá pozdněgotické umění. Není náhodou, že právě na tovačovském zámku roku 1492 vzniká první renesanční architektura v českém státě a v Olomouci si skupina vzdělanců začládá první humanistickou společnost v českých zemích jménem Sodalitas marcomanica. Její vedoucí osobnost Augustin Olomoucký, se vrací roku 1511 z Budína do rodné Olomouce, čímž končí éra vyzářování budínské renesance a humanismu na Moravu. V oblasti politické tomu napomáhá radikálně protiuherský postoj všeomocného Viléma z Pernštejna.

Kamna s rytiřskými figurami v Budíně a v Hranicích

Při archeologických výzkumech prováděných v souvislosti s obnovou budínského hradu uherských králů byly před časem objeveny soubory kachlů jedinečné umělecké i technické úrovně, jimiž vrcholilo pozdněgotické hrnčířské řemeslo ve střední Evropě. Téměř všechny řady kachlů, z výjimkou nejnížší, z nichž byla budována kamna, měly prolamovanou čelní vyhřívací stěnu s bohatstvím pozdněgotického ornamentu: oslí oblouky s kraby připomínající portály, kružby, rozety, křížové kytky, fiály, konzoly s plastikami světců, suklovatka ovinutou nastříhávaným listovím atd.

Nejdekorativnější částí kamnové nástavby byly vysoké obdélné kachle v jejichž výklenku byla umístěna turnajová scéna v podobě plastiky rytíře v plné zbroji s podvrženým dřevcem, na pádlicím orii. Poslední řadu představovaly opět kachle s výklenkem, v němž byl umístěn anděl coby štítonoš rakouského zemského a vídeňského městského znaku. Z hlediska barevnosti byly prostřídávány kachle kaštanově hnědě se zelenými, zatímco jezdce byl kolorován červeně. Obr. 6.

Podle maďarských badatelů umělecký sloh, zobrazené erby a okolnosti, za nichž se tato kamna budovala, ukazují, že byla určena pro Ladislava Pohrobka (1452–1457). Stejná kamna nalézáme i v palácích uherských magnátů z okolí krále. Dárem se dostala do residence pětikostelského biskupa Mikuláše, králova kancléře, ale i do arcibiskupského paláce v Ostřihomi.

Když se po pražské korunovaci chystal mladý král do Uher, aby přijal korunu sv. Štěpána, byly zřejmě královské paláce připravovány na panovníkův příchod a následný pobyt. Z Rakouska či jižního Německa byly přivzvány prvotřídní řemeslníci, kteří luxusní interiéry doplnili neméně výtvarně náročnými objekty topných těles. Z těchto důvodů lze položit vznik „rytiřských kamen“ v Budíně do doby mezi roky 1454 až 1457. Poněvadž představovala vyvrcholení toho nejlepšího, čeho se na poli umělecké keramiky oné doby ve střední Evropě dosáhlo, není divu, že se brzy začaly originály i napodobeniny kachlů rytiřských kamen objevovat po celém území uherského státu, ale i jinde za hranicemi. V Čechách je zjišťujeme na hradech Lipnici a Lichnici, doloženy jsou i v Brně, patrně ne náhodou v domě, který patříval rodu z Kunštátu.

Kachle rytiřských kamen začaly inspirovat i hrnčíře moravských venkovských měst, mezi nimiž i v Hranicích. Technicky však tyto domácí napodobeniny projevovaly tendenci ke stálemu zjednodušení a vyloučení náročných technologií: nejsou již prořezávány a gotické kružby tvoří plnou plochu vyhřívací stěny kachle, opakováním reprodukováním reproducí ztrácejí na ostrosti kresby, zmenšují se a v řadě případů jsou doplňovány cizími a značně primitivními prvky.

Až na jednu výjimku (01) není žádný prolamovaný, doplněny jsou figurami kavalírů, kteří mají zaplnit prázdnou plochu pod oslím obloukem, případně se opakují jejich hlavy (02, 03). Zcela zvulgarizované jsou kachle s vloženou postavou trůnícího a žehnajícího biskupa s berlou (04, 05), případně

obrněnce (06) či střelce z kuše (07, 08, 09). Ještě vzdálenější uherským předloham je vysoký kachel (10) s pernštejnským zubrem. Stylizované rozvily nad oslím obloukem však jejich inspirační vliv nezapřou. Originální motivy sice přinášejí vysoké heraldické kachle se znaky kunštátským, pernštejnským, cimburským a rožemberkým (11 až 15), avšak spojení s rytiřskými kamny je v různé intenzitě zjednodušená rámuječí suklovatka ovinutá nastříhávaným listovím. Výjimku – potvrzující zde pravidlo – představuje kachel se znakem růže (16) bez tohoto lemujícího prvku.

Mezi kachle dílen rytiřských kamen, které se rozšířily na Moravě, patří i kopie, variace a kombinace čtvercového reliéfního kachle rámovaného suklovatkou, ve středu čelní stěny s rozetou. Vlivem častého kopirování zmizely detaily rámování a suklovatka degenerovala v neumělý meandrový motiv, dole přerušený nápisem v gotické minuskulí „scham dich“. Centrální motiv rozety byl nakonec vystřídán postavou tzv. zklašmaného lva, převzatého ostatně rovněž z námětové škály rytiřských kamen. Tento typ objevujeme na mnoha místech Moravy, známe jej z Brna (obr. 7), Kunštátu, Olomouce, Vyškovu a nyní i z Hranic (22).

Dalším typem je reliéfní kachel s motivem tančícího páru, který je kladen do doby kolem roku 1490 a se zelenou glazurou je spojován s hrnčířskou dílnou v Banské Bystrici (obr. 8). Z hranického zámku (19) známe odvozenou kopii, oproti originálu rovněž upravenou a rozšířenou o vlnající pásku s kroužky.

Bez výtvarného vztahu k okruhu rytiřských kamen patrně jsou kachle 17 na 18 s reliéfem sv. Jeronýma ošetřujícího lva, umístěného v rámci v podobě průniku čtverce a čtyřlistu. Přesto spojitost, byť alespoň nepřímá a zprostředkována, existuje. Všimneme-li si způsobu provedení světova klobouku a klobouku střelce z kuše (07), pak je společná ruka výrobce modelu obou kachlů mimo vši pochybnost.

Porovnáme-li hodnoty šířek a výšek projednaných kachlů, pak lze připustit, že všechny pocházejí z více těles (příjemnějších dvou) jednoho typu kamen. Ucelenou skupinou jsou vysoké kachle heraldické 10 až 15, případně 06 (rytiř) a 07 (střelec), které mohly tvořit nástavbu. Šířkou (20 až 22,5 cm) se jim blíží sv. Jeroným (17, 18), rytiř (16).

Když asi došlo k vybavení zámeckých interiérů těmito kamny? Patrně někdy po roce 1478, kdy se po míru olomouckém zklidnily poměry v zemi a otevřela se cesta uhersko–moravskému prolínání, dorazila vlna módy rytiřských kamen až do Hranic. Nejspíše se tak stalo za Pernštejnů, kteří drželi hranický zámek zástavou od roku 1475, nebo spíše po roku 1499, kdy jej získali natrvalo. Vilém ani Jan na zámku nesídleli, a tak ani nebyli zainteresováni na zbudování originálů nebo replik rytiřských kamen „královské“ kvality. Zámecká správa se proto spokojila s druhořadým sortimentem kachlů běžných mezi provinčními hrnčíři už jen zprostředkováně připomínajících zahraniční předlohy.

Proto ani nelze spojovat heraldické motivy s konkrétními vlastníky panství a města (za takové situace byl by zde asi „nadbytečný“ znak růže). Ti by si jistě nechali zhotovit zboží „na míru“, tj. tématicky a ideově ucelené. Vždyť šlo o magnáty z bezprostřední blízkosti krále. Heraldická galerie na zámeckých kamenech v Hranicích jen odrážela obecné rodové zastoupení ve vládnoucí skupině Čech a hlavně Moravy na samém konci 15. a počátku 16. století.

Z jiných, časově mladších kamen náležejících patrně druhé polovině 16. století, pocházejí kachle miskové a zrcadlové (26, 28), objevené v zásypu sklepa hradního paláce.

Třetí typ kamen byl budován z kachlů s tzv. tapetovým ornamentem (27) z konce 16., případně počátku 17. století. Rovněž tak zlomky kachlů 32 a 33.

CONSTRUCTION DEVELOPMENT OF THE HRANICE CHATEAU

Stanislav Miloš

The city of Hranice is located on the periphery of the rimland forest before the opening of the Moravian Gate (Moravská brána) connecting Moravia and the Polish plain. The city derives its name from its position on the border (the Czech word "hranice" means "state border"). The city and the domain belonged to the Premonstratensian monastery, Hradisko u Olomouce who, due to financial constraints, was often forced to pledge the same to the local aristocracy.

The construction history of the Hranice chateau began in the 14th century when a fort first referred to in 1398 was erected. The fort was built by one of the pledges, it was not necessarily built from stone and stood in the place of the current Renaissance chateau.

In the days of Jan Tovačovský of Cimburk, in 1431, the city was fortified with earthen mounds and a wooden fence, but references to a castle appeared as early as 1465. The Lords of Cimburk commenced the construction of the castle prior to 1465. A construction and historical research uncovered a two-roomed palace with a cellar. The cellar filling yielded a set of stove tiles from the 16th century (26 pot tiles, 28 mirror tiles and 25 cornice tiles).

The Lords of Pernštejn who held the city between 1475 and 1547 had the castle rebuilt. From the north, the re-constructed castle of the Lords of Pernštejn was protected by a massive fortification with robust abutments. A turret with a diameter of 9 meters was built east of the new gate. Research yielded a large quantity of Late Gothic and Early Renaissance architectural fragments. Fragments of not less than five Early Renaissance palace windows with a stone cross are of particular interest: the windows were 2 meters wide and 2.8 meters tall. An entire window was reconstructed from the fragments found. The finds included fragments of stone ribs from the original ribbed vaults in the palace halls. The large quantity of stove tiles of various kinds, found in the vault filling on the ground floor of the south wing, testifies to the palatial nature of the building. The roofs were covered with hollow tiles which were used also in further reconstructions in the 16th century. Under Jan of Pernštejn, further settlement to the north contributed to the expansion of the city. Another important undertaking by the Lords of Pernštejn was the construction of an enceinte with bastions and a moat which was connected to the chateau's fortifications and greatly enhanced the defense potential of the city.

The next builder to continue work on the Hranice chateau was Jan Kropáč of Nevědomí who permanently resided in Hranice from 1553 till his death in 1572. He transformed the Hranice chateau into a three-wing chateau. The chateau was palatine for most part, without ambulatories. The three-wing court-yard created by linking the older structures, was adorned with the armorial gallery of the House of Kropáč, formed by 22 sandstone arches. These massive, 2 meters long and 1 meter tall arches could have served as window and door trabeation. They help date the construction precisely to 1562 and its extent can be determined from the number of possible openings.

In 1561, the settlement around the castle was further reinforced by a front tower with a barbican, into which a large emblem of the city and coats of arms of Jan Kropáč and his wife, Veronika of Leskovec, were sunk. Today, these coats of arms are incorporated in the bail below the chateau. Two more emblems, also incorporated in the bail, bear the coats of arms of Anna Kropáčová, and her husband, Jan of Kunovice.

The last builder who had the chateau rebuilt into its present form was Zdeněk Žampach of Potštejn who owned the Hra-

nice domain between 1595 and 1609. In this construction period, the longest of all, the moat was filled and the new chateau built on a regular ground-plan where the surface so allowed. The sections which failed to fit into such regular ground-plan were removed in their entirety.

The last owner permanently residing in Hranice was Václav Mol of Modřelice who lived in the chateau from 1612 till the confiscation thereof in 1621, following the Battle of the White Mountain. Václav Mol of Modřelice contributed the extension above the main portal and stucco decoration of the representative halls in the south wing of the castle. After the confiscation, the Hranice chateau was acquired by Cardinal Dietrichstein who had his permanent residence in Olomouc.

Between 1996 and 1998, the chateau was generously reconstructed for the purposes of the Municipal Office. In its present form, the Hranice chateau shall serve as an appropriate seat of the administration of the city of Hranice, and, at the same time, it will show that a landmark can be put to use for modern-time purposes in a cultured and sophisticated manner.

LATE GOTHIC AND RENAISSANCE TILES FROM THE HRANICE CHATEAU

Pavel Michna

Stove Tiles at the Hranice Chateau

The archaeological, construction and historical research conducted in connection with the general reconstruction of the municipal chateau in Hranice yielded, in addition to a ample essential information on the development of the structure, a great quantity of finds pertaining to the material culture of man in the Middle Ages and Early Renaissance. The finds included a set of fragments of Gothic and Renaissance stove tiles providing a rare testimony of the period interior furnishings of the building.

Experts have realized, at first sight of the themes on the fragments of front heating walls of the tiles, that many of them must have come not only from outside Hranice, but also from outside Moravia, in some cases even from outside this country.

Heraldic motifs were a popular decoration of medieval tiles. The Hranice chateau is no exception in that respect. Well into the Renaissance, heraldry formed a common part of everyday life of the society. Due to pride, as well as more pragmatic reasons, castles, cathedrals, sometimes even villages, were strewn with innumerable coats of arms of the high feudality, but also small squires and knights, ennobled burghers, church dignitaries and institutions, cities, towns and countries. The medieval man saw stone emblems on town-halls, municipal dwellings of the aristocracy, on tombstones and epitaphs in churches, and encountered them at festivities and tourneys which displayed the feudal grandeur in its full glory. A simple potter or a model-maker, usually unacquainted with heraldry principles, often modified the symbols, simplified them due to his ignorance, or was simply unable to depict them faithfully. That is why we are sometimes unable to identify a specific emblem on the heating wall of the tile with certainty, or fail to do so at all.

Figures of lions were found on several fragments of unglazed tiles and tiles with green glaze. Some feature a lion from the Czech state symbol, i.e. a lion with two tails and a crown, facing to the right (20), on a coat of arms held by two shield-bearers in Late Gothic attire. The second lion, also bearing a crown, is placed on a coat of arms incised on both sides in Renaissance style, faces to the left and probably lacks the second tail; therefore, it probably does not represent the heraldic symbol of the Kingdom of Bohemia.

The other traditional provincial symbol, the eagle of the Moravian Margraviate, is missing here. Fragments No. 1 and No. 2, however, feature a Late Gothic cavalier with a shield to his right, on which shield there is a highly stylised eagle (with two heads) or a spread-eagle (with a single head). Due to the size reduction and simplification, the potter was unable to add further elements by means of which the Moravian spread-eagle (a single head and a check-board pattern), or, as the case may be, the imperial eagle (two heads), could be ascertained.

The set included a series of rectangular tiles with a semi-cylindrical pot, exhibiting similarities in type and lay-out. The front wall of these tiles bears the emblems of prominent aristocratic families, three Moravian and one Czech. At the bottom of the walls, there are slantwise oriented coats of arms facing to the left (11, 12, 15) or to the right (13, 14, 16). Above the coat of arms, a tilting helmet adorned with feathers is suspended; in two cases, there is a "gem" in the form of a rose in place of feathers (15, 16), repeating the heraldic figure. The remaining free surface is filled with sheared caps.

The first coat of arms (11) bears the emblem of the Lords of Kunštát: a silver shield with three black stripes. Another tile

(12) features the emblem of the Lords of Cimburk: three silver, double-sided crenellations on a red shield. The Lords of Cimburk held the city and domain of Hranice between 1428 and 1470, and the first owner, Jan, the famous Hussite general, improved the municipal emblem sometime before 1464 by adding his family symbol to it. The city then used it on seals and above gates till 1629. In our case, the potter probably adopted the distorted form of the Cimburks symbol from the municipal emblem. Due to the mason's or emblematic's ignorance, the crenellation was erroneously turned into a chessboard. The correct form of the symbol can be seen in Figure 4.

Another prominent Moravian family whose symbol we can see are the Pernštejns. A black bison's head with a golden bond is rendered plastically on two shields tilted to the left on two tiles (13, 14). The feather decoration, as well as tilting helmets, are repeated. It is surprising, though, that one of them (14) is crowned. The inappropriate extension of kingship to a member of the Pernštejn family can undoubtedly be attributed to the emblematic's ignorance of heraldic principles. Two slightly differently executed types bear the symbol of the Czech Vítkovec family, better known under the name Lords of Rožemberk. Both shields feature a heraldic rose, one of them is tilting, with a slot for the insertion of a tourney lance (16), both are tilted alternately, their orientation being respected also by the helms adorned with heraldic rose gems. The remaining surface is filled with feathers. One of the shields (15) bears the letter "r" in Gothic lower case in the right bottom corner. The emblems on tiles are rimmed with more or less stylised knotted stick wound with foliage (with the exception of No. 16), which is another Late Gothic ornamental means placing these tiles into a single category.

The last tile of this series, although its execution is slightly different, is another rectangular, tall specimen, this time slightly more narrow (16 cm), featuring a bison's head belonging to the Lords of Pernštejn; however, without the helmet and feathers. The shield is held by a shield-bearer, a Late Gothic cavalier similar to those pictured on tile No. 01 and 02. The tableau is situated under an ogee arch with stylised crabs and a finial. Under the coat of arms of the tilting type, there is a band with an involute end bearing a no longer legible inscription. On the sides of the shield-bearer, there is a Gothic lower case "g" and "k".

Three types of tiles, No. 06 through No. 08, boast similar decoration. On the first tile (06), there is an unmounted man in armour with a drawn sword in his right hand, the letter "r" on his right and an emblem with a six-petalled rose, and the letter "a" and a tilting shield with the heraldic figure of a rooster on his left. The rose probably belongs to the Rožemberk family, although the Lords of Moravany used the same symbol in Moravia, and several families from the ranks of lower aristocracy had roosters on their coats of arms. Tiles No. 07 and No. 08 boast, instead of the armoured man, a hunter shooting a crossbow, with the letter "g" on his right, a deer underneath, no letter on his left, only a shield featuring the star of the Lords of Šternberk, i.e. an eight-studded star. It was usually golden on blue background. The last tile bearing heraldic decoration was tub-shaped (21), probably square. The relief probably portrayed a shield-bearer resting his left arm on a chessboard or rustre shield. This could again be a distorted symbol of the Cimburk family. To the shield-bearer's right, there is a sword with a hilt and vertical stripes (another symbol?). The upper section of the wall is covered with an illegible, probably 3-line inscription in Gothic lower case.

As can be seen from the foregoing, the creator of the stove in the Hranice chateau used the symbols of the highest aristocracy and the Czech state in his heraldic decoration of the tiles. What is highly indicative is no municipal emblem, not even that of Hranice, is used. This fact undoubtedly reflects the social superiority of the chateau owners who were mem-

bers of higher feudality throughout the 15th and 16th centuries and did not consider cities their equals. We do not know what effect this situation had on the interior furnishing of the chateau. We can only assume that the potter was instructed by a clerk as to what the themes featured on the tiles may or must not include.

We have noticed that the decoration of relief sides of the tiles included script. In most cases, there are individual letters in Gothic lower case, with the exception of tile No. 31 which features Renaissance upper case. We can only guess at what the letters used meant; experience suggests, that they were mostly monograms of the emblematisists, sometimes also the potters. As regards entire words, it is again impossible to distinguished whether they merely served decorative purposes or actually made sense (21). Potters were probably illiterate and reproduced only the graphic form of letters and words, which means that was ample room for distortion. However, there are two exceptions to the rule among the tiles from the Hranice chateau, both copied from foreign models: the German inscription "scham dich" - "be ashamed" (22), reconstructed from finds from outside Hranice, and "maria" (25) on a cornice tile with crenellation. The model for the former had undoubtedly originated outside Hranice, perhaps abroad, while the latter is frequently found in other parts of the Czech State. It represents a part of a supplication addressed to Virgin Mary, the powerful intervenient in Heaven in matters concerning human concerns on Earth. The whole inscription read "Help, Maria", or "mila maria" and was a kind of a permanent prayer on the stove cornice. In this particular case, the emblematisist abbreviated the word maria so as to be able to fit in on one tile, merging the letters "r", "i" and "a". A religious theme appears on a tile boasting a relief of St. Hieronymus seated in his study at a desk with an open book (symbolizing his translation of the Bible from Hebrew into Latin) and Sanctissimo (a monstrance with the sacrament). According to a fable, St. Hieronymus pulled a thorn out of a lion's paw, and the lion than became his friend. That is why the tile depicts a lion raising his right paw towards St. Hieronymus.

A truly remarkable motif is that of the "disappointed lion", as seen on tile No. 22. Unfortunately, the centre of the relief is missing, but the motif can be easily reconstructed from other finds. The disappointed lion is a symbol of Christian virtue - self-sacrifice - stylized into the figure of a lion (lioness) with cubs. In the Middle Ages, it was believed that lion cubs were born dead and were revived only on the third day by their father's breath. This tableau often appears in stonework ornaments.

Stuck-on tracery on the front heating wall of tile No. 24 remind us of the architecture of windows in Gothic cathedrals. The model therefor certainly boasted open-work. The same applies to another series of tiles bearing ogee arches with crabs, spires, tracery and finials on top.

While the previously described types of tiles were still linked to the Late Gothic morphology, the bowl (26) and mirror (28) tiles come from the Renaissance period. Both are virtually without plastic decoration, featuring only oval or rectangular depressions, as well as a paper pattern (27) and multi-coloured glazing with floral and zoic motifs (32, 33). Of the figural Renaissance tiles, a fragment with the figure of a man wearing a hat with an ostrich feather and sheared hose (30) and a horseman in armour, brandishing a sword in his right hand, ought to be mentioned. Tile No. 23 with a cut-out arcade and a safety arch, as well as two indistinctive masks in the upper corners, is a Renaissance tile.

If we subject the decoration on the Hranice tiles to a thorough analysis in confrontation with facts learned in broader international context, we arrive at the surprising conclusion that it is a more or less close or distant reminiscence of the original models of foreign provenance (fragments of tiles No. 1 through No. 16, No. 19, No. 20 and No. 22). The search as to the age, place of origin and the means through which the remi-

niscences of such models came to the Hranice chateau, brings us to the events rocking the Czech and Hungarian State in the 15th century.

The Influence of Furnishing of the Palaces of Hungarian Kings on the Hranice Chateau

Political Prerequisites of the Moravian-Hungarian Inosculation The interregnum with all its negative effects lasted from the tragic end of the Hussite revolution till May 7, 1458, when Jiří of Poděbrady was elected king as the first Czech on this throne. King Ladislav Posthumus was very young at the time, and that was why in 1451, one of the Lords of Kunštát, Jiřík, called Jiří of Poděbrady because of his seat, was appointed bailiff in the Kingdom of Bohemia. Between 1437 and 1459, Jan Tovačovský of Cimburk († 1464), the owner of the city and domain of Hranice, was the provincial hetman, or rather a Moravian Governor General, as he was referred to abroad. When Ladislav Posthumus reached the age of thirteen, he succeeded to the Czech throne. Shortly afterwards, the young king left for the Hungarian Buda to be crowned Hungarian king. During a bloody resolution of internal issues in which Ladislav was personally involved, a rebellion against him broke out and he fled to Prague. A sudden death awaited him there - he died unexpectedly on November 23, 1457. Half a year later, Czech aristocracy proclaimed the hitherto governor, Jiří of Poděbrady, king at the Old Town Hall in Prague. It was generally expected that this would help resolve protracted disputes among the aristocracy divided into Catholics and Protestants; however, Rome's hopes were not fulfilled.

At the Pope's initiative, the Catholics opposed to the "Hussite king" found an ally abroad: the twenty-five year old, highly ambitious Hungarian king, Matthias Corvinus, Jiřík's former son-in-law. Corvinus and his army invaded Moravia in the early 1467. A destructive war exhausting both monarchies was waged for an entire decade.

At the beginning of 1467, the two kings met in Olomouc in order to negotiate. After Jiří of Poděbrady departed for Bohemia, Catholic magnates proclaimed Matthias Corvinus king in the Olomouc cathedral. During the existence of "two Czech kings", Jiří suddenly died on March 22, 1471. Precisely five months later, the Polish prince Vladislav Jagellonius from the Lithuanian House of Jagellonius succeeded to the Czech throne. The problem of two kings was finally resolved at the 1475 assembly. Both kings were to retain the title "Czech king"; Vladislav was to rule in Bohemia and Matthias in Moravia, Silesia and Lusatia. Three years later, in 1478, peace was made in Olomouc, bringing the war which has been ravaging Moravia for ten years to an end.

For twenty years, Matthias was the actual ruler of Moravia which was separated from the Czech State. In accordance with the agreements made between the two kings, when Matthias Corvinus died on April 4, 1490, Vladislav Jagellonius became the Margrave of Moravia and subsequently, in July, also the Hungarian king. Hungary and the Kingdom of Bohemia became a union. The king left Prague for Buda where he also moved his court. In Bohemia, members of high aristocracy, particularly the Rožmberks, acted on his behalf.

The union between the two monarchies lasted until the unfortunate Battle of Mohács in 1526 where the twenty-year old king Ludwig Jagellonius lost his life. Moravia at the time is characterized by the influence exerted by the Buda court where Renaissance culture imported directly from Italy was experiencing its boom, while Bohemia and the regions north of the Alps still produced Late Gothic art. It is not incidental that first Renaissance architecture appeared at the Tovačov chateau in 1492.

Stoves with the Figures of Knights in Buda and Hranice

Archaeological research performed some time ago in connection with the reconstruction of the Buda castle of Hungarian

kings yielded sets of tiles of extraordinary artistic and technical standard - the cream of Late Gothic pottery-making in central Europe. Almost all rows of tiles, with the exception of the bottom row, boasted an open-work front heating wall with ample Late Gothic decoration: ogee arches with crabs, resembling portals, tracery, rosettes, finials, consoles with plastic depictions of saints, rims consisting of stylized knotted-stick wound with sheared foliage, etc. (See Figure 5). The most decorative part of the stove top were tall rectangular tiles, with a tourney tableau featuring, in the niche, a knight in full armour, with a lance, on a stampeding horse. The last row was again formed by tiles with a niche boasting an angel as the shield-bearer of the Austrian provincial and the Viennese municipal symbols. As regards colour schemes, deep brown tiles alternated with green tiles, while the horseman was portrayed in red (See Figure 6).

According to Moravian scholars, the artistic style, coats of arms and circumstances under which the stove was built show that it was made for the Hungarian and Czech king, Ladislav Posthumus (1452-1457). The same kind of stove can be found in palaces of Hungarian magnates close to the throne. After his coronation in Prague, the young king was to travel to Hungary to accept St. Stephen's crown, and the royal palaces were being prepared for his arrival and sojourn. First rate artisans were brought from Austria or southern Germany in order to install de luxe stoves in the fancy interiors. The "knight stove" from Buda can therefore be dated to 1454-1457. The tiles used in the "knight stove" inspired potters from Moravian towns. However, as regards technical aspects, the local potters tended to simplify the tiles further and further, and to omit sophisticated technologies: there is no more open-work, tracery covers the entire surface of the heating wall of the tile and the repeated reproduction of tableaux results in less sharply defined contours, tableaux are getting smaller and are often enriched with foreign, significantly primitive elements.

With a single exception (10), there is no tile with open-work decoration, figures of cavaliers are added to fill up the space beneath ogee arches; in some cases, their heads are repeated (02, 03). Quite debased are tiles featuring the figure of a bishop with a mitre, seated on a throne and extending a blessing (04, 05), or portraying a man in armour (06) or a crossbow shooter (07, 08, 09). A tall tile bearing the Pernštejn bison (10) deviated from the Hungarian model even farther, although the stylized foliage above an ogee arch testifies to the source of inspiration used. Tall heraldic tiles with the symbols of the Lords of Kunštát, Pernštejn, Cimburk and Rožmberk (11 through 15) bear original motifs but there still is a link to the "knight tiles" - the rim consisting of a more or less simplified knotted-stick wound with sheared foliage. An exception to the rule, a tile boasting the motif of a rose (16), does not have such a rim.

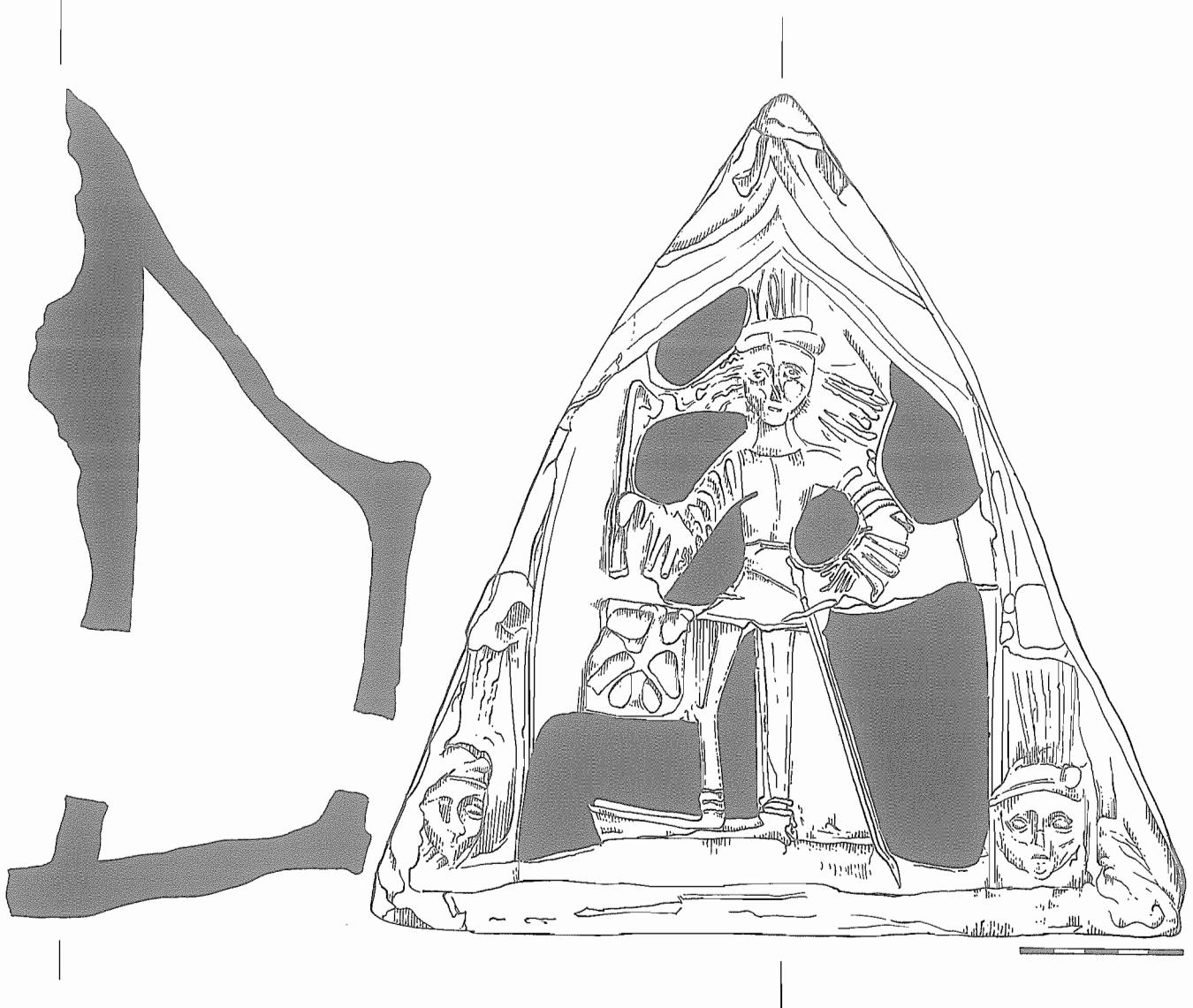
Tiles from workshops producing "knight stoves", found in Moravia, included replicas, variations and combinations of the square relief tile rimmed with knotted-stick, with a rosette in the centre. Due to frequent emulation, details gradually disappeared from the rim and the knotted-stick decoration deteriorated into a crude meander motif, interrupted by the Gothic lower case inscription "scham dich" at the bottom. The central motif of a rosette was eventually replaced with the "disappointed lion" which was also assumed from the motivic range of "knight stoves". This type is found in many different locations in Moravia, e.g. Brno (See Figure 7), Kunštát, Oломouc, Vyškov and now also Hranice (22).

Another type is a relief tile with the motif of a dancing couple which is dated to around 1490. Its green glazing links it to the workshop in Banská Bystrica (See Figure 8). A replica was found at the Hranice chateau; in comparison to the original, it was modified and enriched with a flowing band with circular decoration. Tiles No. 17 and No. 18 are probably bear no relation to the "knight stove" category. These bear the motif of St. Hierony-

mus helping a lion, placed in a frame formed by the intersection of a square and a quatrefoil. However, there is at least an indirect relationship there. If we look at the depiction of the saint's hat and the hat worn by the crossbow shooter (07), it is clear beyond any doubt that the models for the two tiles were made by the same hand.

The fashion of "knight stoves" found its way into Hranice during the period of Hungarian-Moravian political and state insoulation. Perhaps it happened during the reign of the Pernštejns who held the Hranice chateau as a pledge since 1475, or more likely after 1499, after they acquired the same. Neither Vilém nor Jan lived in the chateau and so had no motivation to have originals or replicas of "knight stoves" or royal quality built there. Therefore, the chateau administration opted for second-rate tiles, commonly produced by provincial potters, which tiles only remotely resembled the models used for their production.

KATALOG

01.

Kachel vrcholový, korunní, komorový s prořezávanou čelní vyhřívací stěnou ve tvaru trojúhelníku, celý, režný.

Na čelní stěně postava kavalíra s mečem u levého boku a štítem se silně stylizovanou orlicí hledící heraldicky vpravo u pravého boku. Nad hlavou postavy část oblouku s oslím hřbetem. V obou dolních rozích masky, opakující hlavu kavalíra včetně pokryvky hlavy.

Rozměry: v. 25,8 cm, š. základny 25,5 cm, hl. komory 12,8 cm
Materiál okrově cihlový, homogenní, povrch komory místo mírně očazený.

Počet: jeden celý exemplář, druhý ve třech zlomcích.

01.

An apical, crown, pot tile with a triangular open-work front heating wall, complete, unglazed .

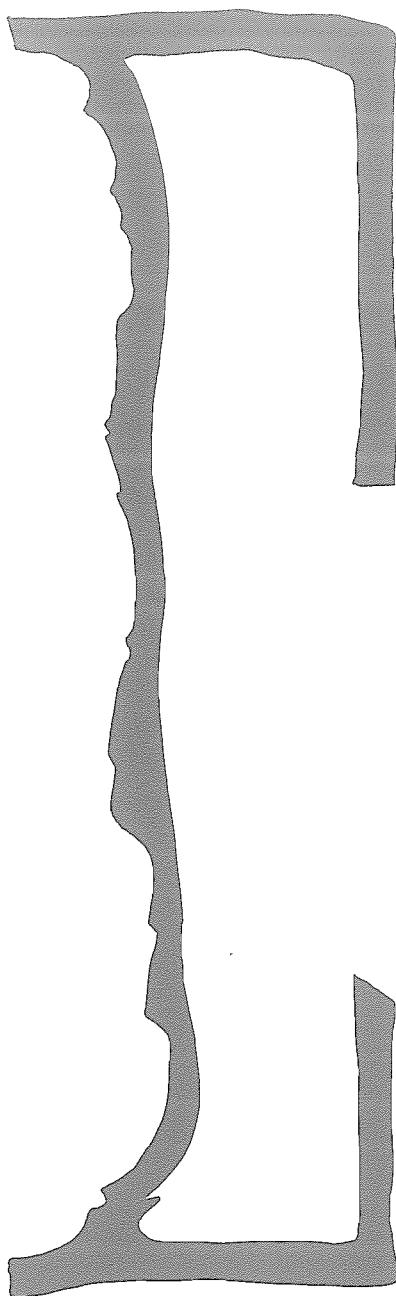
The front wall features a figure of a cavalier with a sword on his left hip and a shield with a highly stylised eagle displayed to the right on his right hand side. There is a part of an asses' bridge above the cavalier's head.

Both bottom corners are decorated with masks repeating the head of the cavalier, including his headdress.

Dimensions: h. 25.8 cm, depth of the pot 12.8 cm

Ochre-terracotta coloured material, homogeneous, the surface of the pot is slightly blackened in places.

Quantity: one whole specimen and one specimen in three fragments.

02.

Kachel s poloválcovou komorou, rádkový, velký, obdélný, režný.

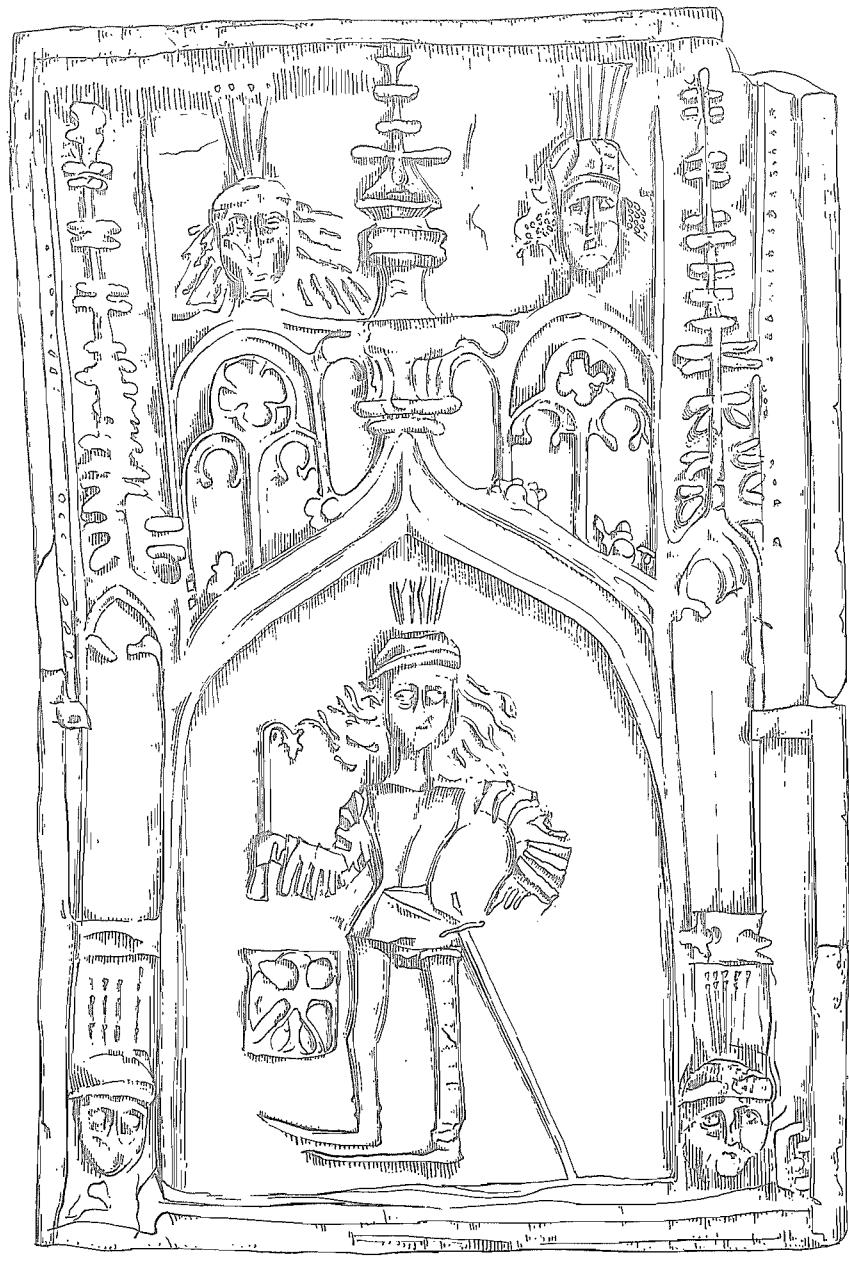
Na čelní vyhřívací stěně kavalír s mečem, po pravici štít se silně stylizovanou orlicí hledící heraldicky vpravo. Nad postavou je oslí oblouk s kraby, stylizovanou křížovou kytkou a panelem gotických kružeb. Po stranách kytky masky, níže pak naznačené výklenky a konzoly, završené fiálami nad lomenými oblouky. Masky pod konzolami a nad panely jsou ze stejné formy jako hlava kavalíra.

Po obvodu hranolová lišta s výžlabkem.

Rozměry: 24 x 37 cm

Počet: 27-28 kusů ve zlomcích.

Postava kavalíra je dle stejné formy jako na prorezávaném vrcholovém kachli trojúhelného formátu.

02.

A tile with a semi-cylindrical pot, linear, large, rectangular, unglazed.

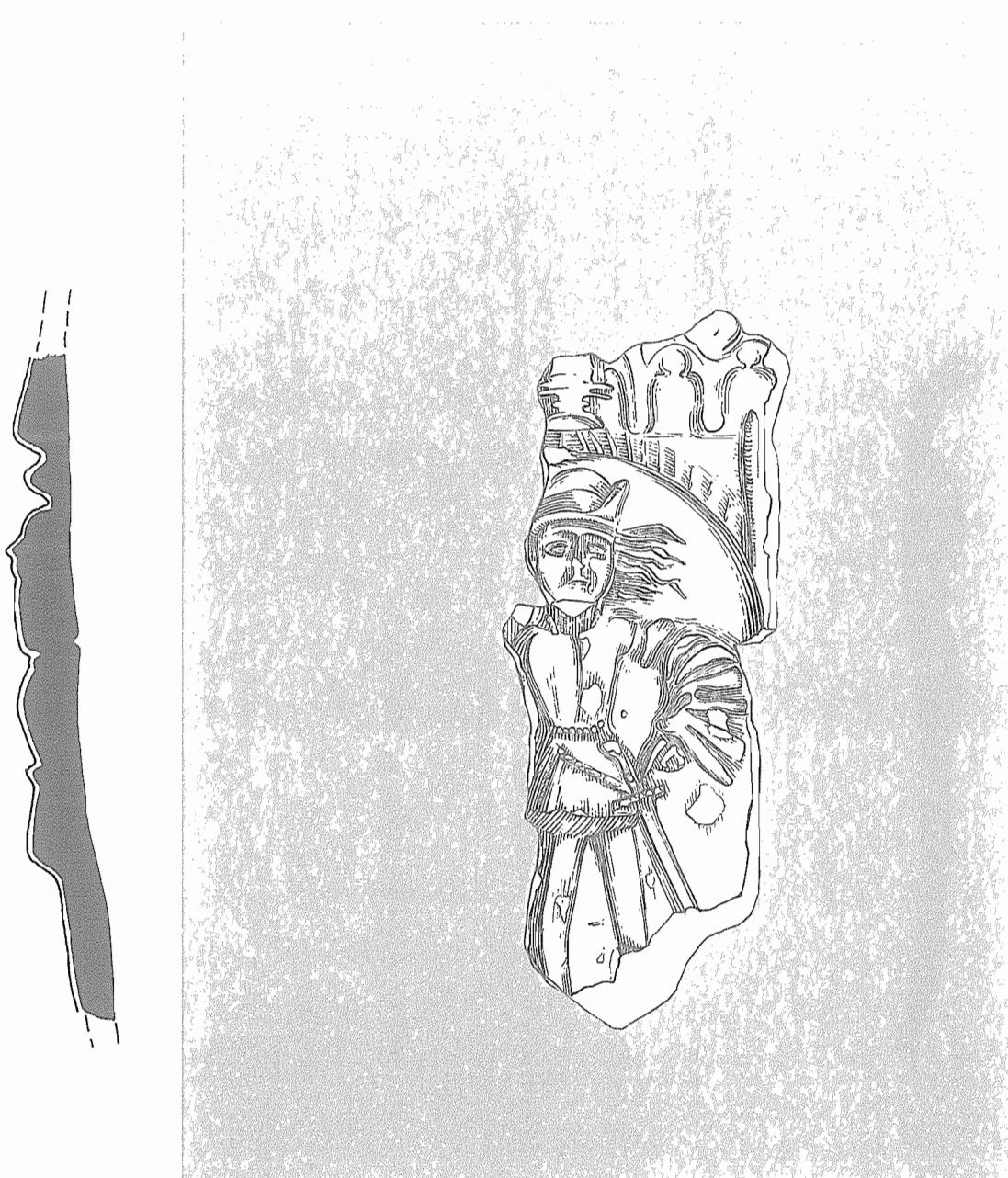
The front heating wall bears a cavalier with a sword, on his right hand side there is a shield with a highly stylised eagle displayed to the right.

Above the figure is an asses' bridge with crabs, a stylised finial and a panel of gothic tracery. On the sides of the finial, there are flower masks. Farther down, recesses and consoles, topped with pinnacles and broken arches, are indicated. For the masks under the consoles and above the panels, the same mould as that used for the head of the cavalier was used.

On the perimeter, there is a cuboidal plinth with a groove. Dimensions: 24 x 37 cm

Quantity: 27-28 specimens in fragments

The figure of the cavalier comes from the same mould as that on the triangular open-work top tile.

03.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný se zelenou olovnatou glazurou, zlomek čelní vyhřívací stěny.
Z reliéfní výzdoby dochována část postavy kavalíra s mečem v jednoduchém oblouku, nad obloukem část kytky a prvek gotické kružby.

Glazura jasně zelená, položená na bílé hlince.

Rozměry fragmentu: 18 x 6 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, jemný, na rubu výrazné očazení a otisk tkaniny.

Počet: dochován v jednom exempláři.

03.

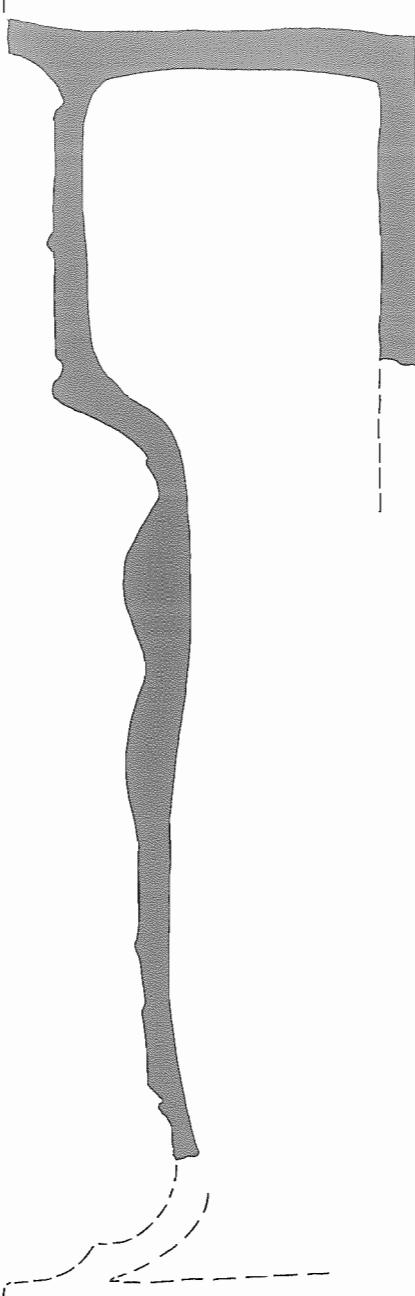
A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular with a green plumbic glazing. A fragment of the front heating wall. From the relief decoration, a part of a figure of a cavalier with a sword in a simple arch was preserved. Above the arch is a part of a flower and an element of gothic tracery.

Bright green glazing on white clay.

Dimensions of the fragment: 18 x 6 cm

Ochre-terracotta coloured material, homogeneous, fine, the reverse side is significantly blackened and bears an imprint of fabric.

Quantity: preserved in a single specimen.

04.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný. V horní polovině čelní vyhřívací stěny je oslí oblouk s kraby vrcholící křížovou kytkou, po stranách s kružbami a rotujícími plaménky.

Pod oblouky je výklenek, v něm reliéf sedícího biskupa s mitrou, pravou rukou zehná, v levé drží berlu. Na spodní straně oblouku plasticky vystupuje šesticípá hvězda, oblouk zespoda lemován vlysem.

Hranolová lišta s výžlabkem, vyhřívací otvor kruhový.

Rozměry: 35,5 x 23,5 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, na rubu čelní stěny slabé známky očazení.

Počet: čtyři kusy ve zlomcích.

04.

A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed. The upper part of the front heating wall bears an asses' bridge with crabs, topped with a finial and tracery and rotating flames.

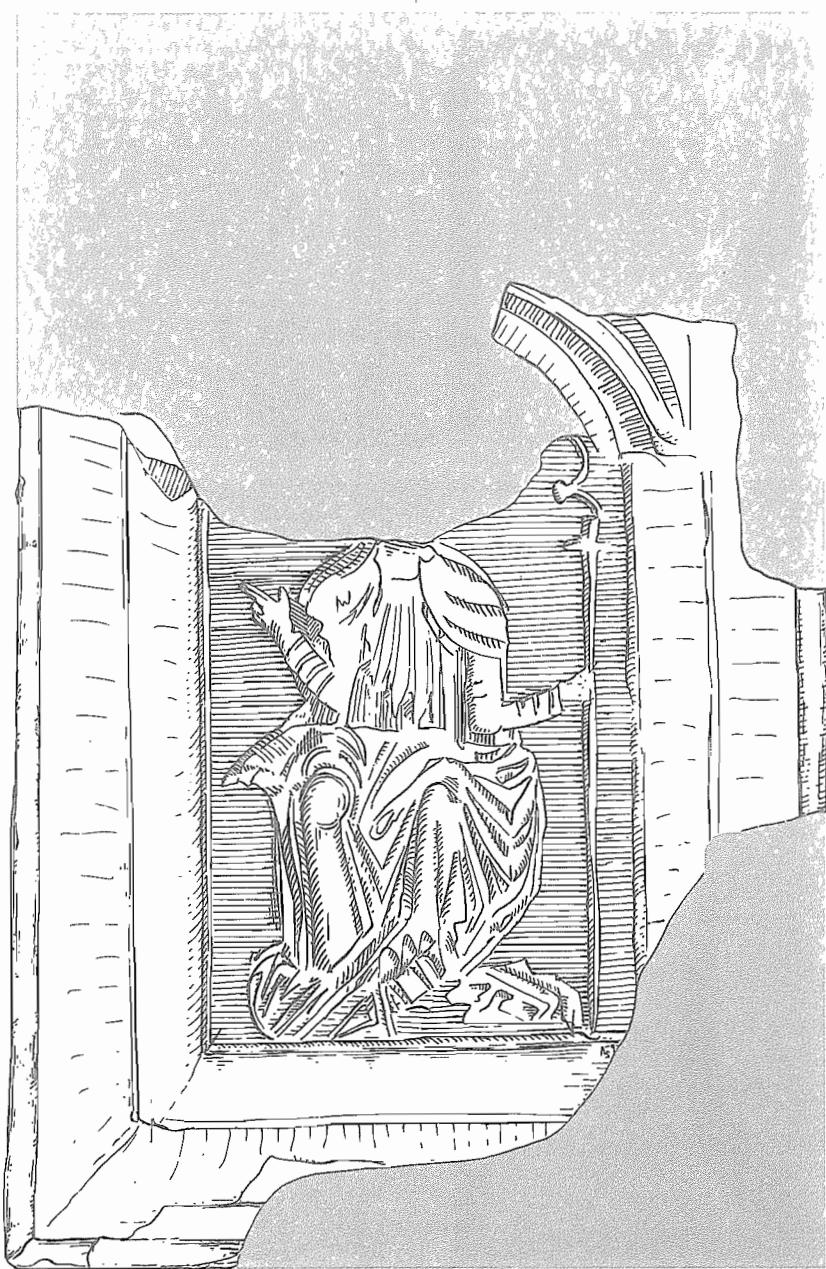
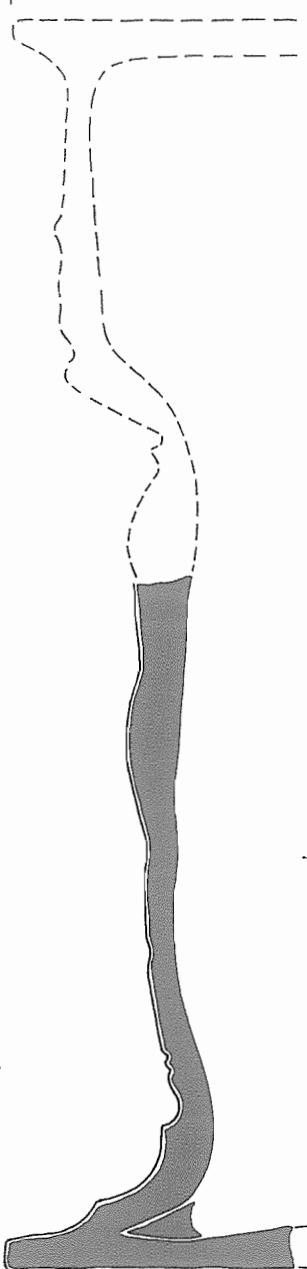
Under the arch, there is a recess with the relief of a sitting bishop with a mitre. He is giving his blessings with the right hand and holding a pedum in his left hand. On the lower part of the arch, there is a raised six-studded star. The arch is lined with a frieze at the bottom.

It has a cuboidal plinth with a groove, the heating opening is circular.

Dimensions: 35.5 x 23.5 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous. The reverse side of the front wall shows slight traces of blackening.

Quantity: four specimens in fragments.

05.

Kachel s poloválcovou komorou, vysoký, obdélný, zeleně glazovaný s reliéfem sedící postavy biskupa s mitrou. Zlomky čelní stěny dvou exemplářů.

Provedení je identické s exempláři v režném materiálu.

Zelená olovnatá glazura leží na bílé hlince.

Rozměry: 35,5 x y cm

Materiál cihlový, homogenní, na rubu čelní stěny otisk tkаниny a výrazné očazení.

05.

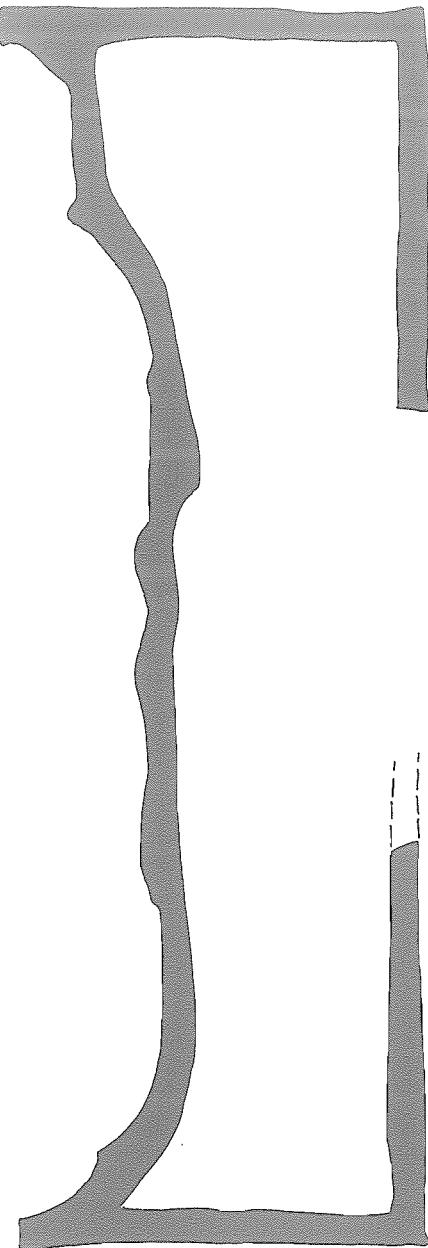
A tile with a semi-cylindrical pot, tall, rectangular, green glazing. The tile features the sitting figure of a bishop with a mitre. The execution of the tile is identical with that of the unglazed specimen.

Green plumbic glazing on white clay.

Dimensions: 35.5 x y cm

Terracotta coloured material, homogeneous, the reverse side of the front wall bears an imprint of fabric and is significantly blackened.

Quantity: two fragments of two specimens.

06.

Kachel s poloválcovou komorou, řádkový, velký, obdélný, režný. Na čelní vyhřívací stěně pod oslím obloukem se schematicovanými kraby, křížovou kytkou a kružbami je rytíř v pozdně gotickém brnění se zdvihnutým hledím s taseným mečem v pravé ruce.

Pod obloukem jsou zavěšeny lilie.

Po pravici postavy gotické minuskulní „r“, po levici „a“.

Vpravo dole erbovní štít se šestilistou růží, vlevo na kolčím štítu kohout.

Po obvodu hranolová lišta a dvojnásobný výžlabek.

Rozměry: 21,5 x 35,2 cm

Počet: devět kusů ve zlomcích.

06.

A tile with a semi-cylindrical pot, linear, large, rectangular, unglazed.

On the front heating wall, there is a knight in late-gothic armour with a raised visor and a drawn sword under an asses' bridge with schematised crabs, a finial and tracery.

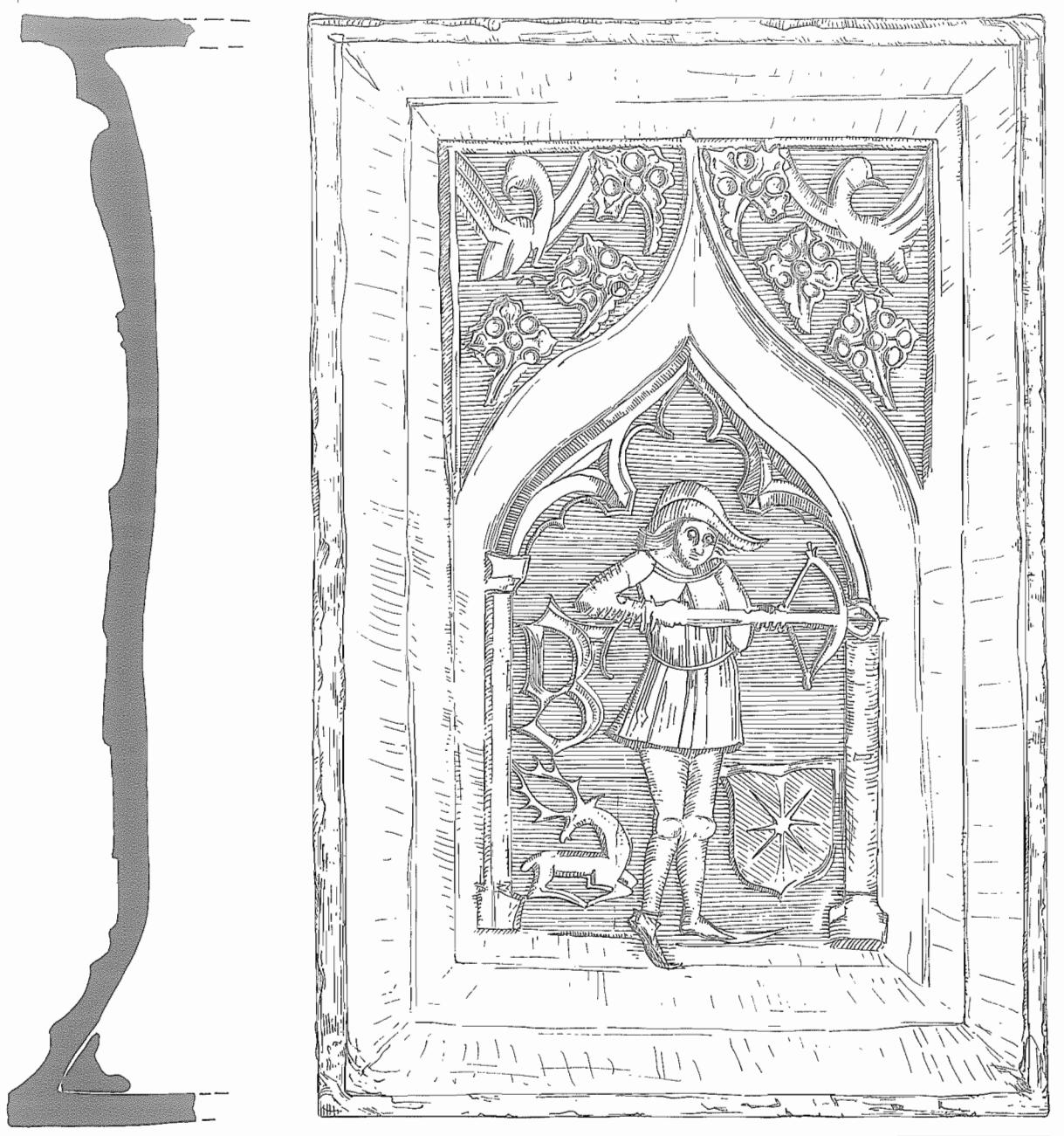
There are lilies suspended under the arch.

To the right of the figure, there is a gothic lower-case "r", to the left, an "a".

At the bottom, on the right, there is a heraldic coat of arms bearing a six-petaled rose, on the left, on an accessory emblem, there is a rooster.

Along the perimeter is a cuboidal plinth and a double groove. Dimensions: 21.5 x 35.2 cm

Quantity: nine specimens in fragments.

07.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný. Na čelní vyhřívací stěně je oslí oblouk s kraby, v horních rozích ptáci. Pod obloukem je nika s kružbou, v ní mužská postava mířící nataženou kuší vpravo. Po pravici muže je gotické minuskulní písmeno „g“, níže pak jelen, po levici muže štít s osmicípou hvězdou znaku pánu ze Šternberka.

Polopostava jelena je na znaku pánu z Kunovic: Alžběta ze Šternberka si vzala pana Arkléba z Kunovic a na Uherském Brodě.

Hranolová lišta s dvojnásobným výžlabkem.

Rozměry: 25,5 x 35,5 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, na rubu čelní stěny slabé stopy očazení.

Počet: pět kusů.

07.

A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed. On the front heating wall is an asses' bridge with crabs, the upper corners feature birds. Under the arch is a niche with tracery accommodating a male figure aiming a crossbow to the right. On the right hand side of the man is a lower-case gothic "g", with the figure of a deer below. To the right of the man is a shield with an eight-studded star, the symbol of the Lords of Šternberk. The half-figure of a deer is on the coat of arms of the Lords of Kunovice.

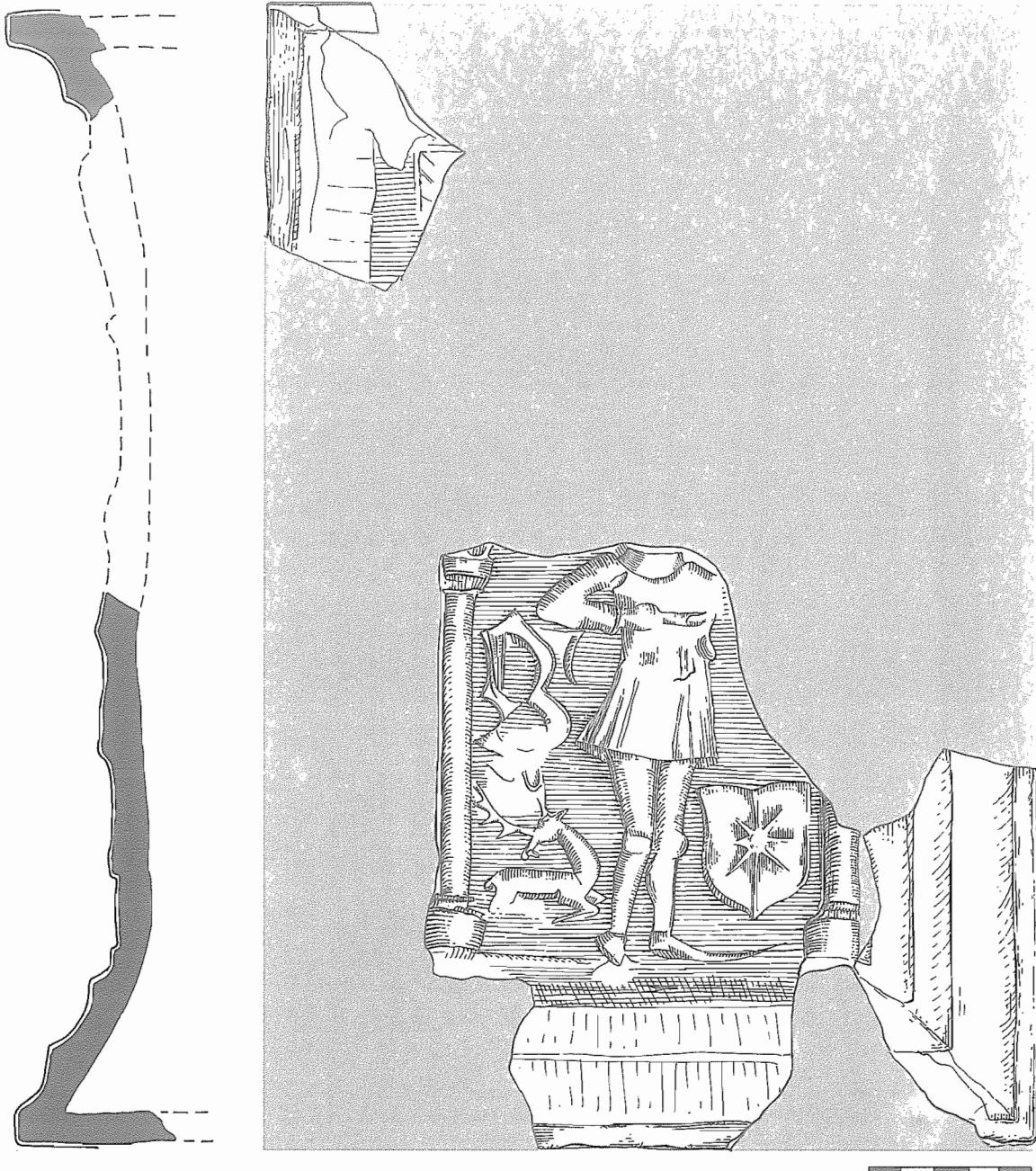
Alžběta of Šternberk married Arkléb of Kunovice and Uherský Brod.

Cuboidal plinth with a double groove.

Dimensions: 25.5 x 35.5 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous. The reverse side of the front wall shows slight traces of blackening.

Quantity: five specimens.

08.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, se zelenou glazurou. Na dochovaném zlomku čelní vyhřívací stěny je reliéf mužské postavy mířící kuší, minuskulní písmeno „g“, jelena a erbovní štít se znakem pánů ze Sternberka.

Provedení je identické s režným kachlem.

Hranolová lišta s dvojnásobným výzlabkem.

Rozměry: cca 25 x 35 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, tmavě zelená glazura položená na bílé hlince.

Počet: dva až tři kusy ve zlomcích.

08.

A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, with a green glazing. On the preserved fragment of the front heating wall, there is a relief of a figure of a man aiming a crossbow, a lower-case letter "g", a deer and a coat of arms with the symbol of the Lords of Sternberk.

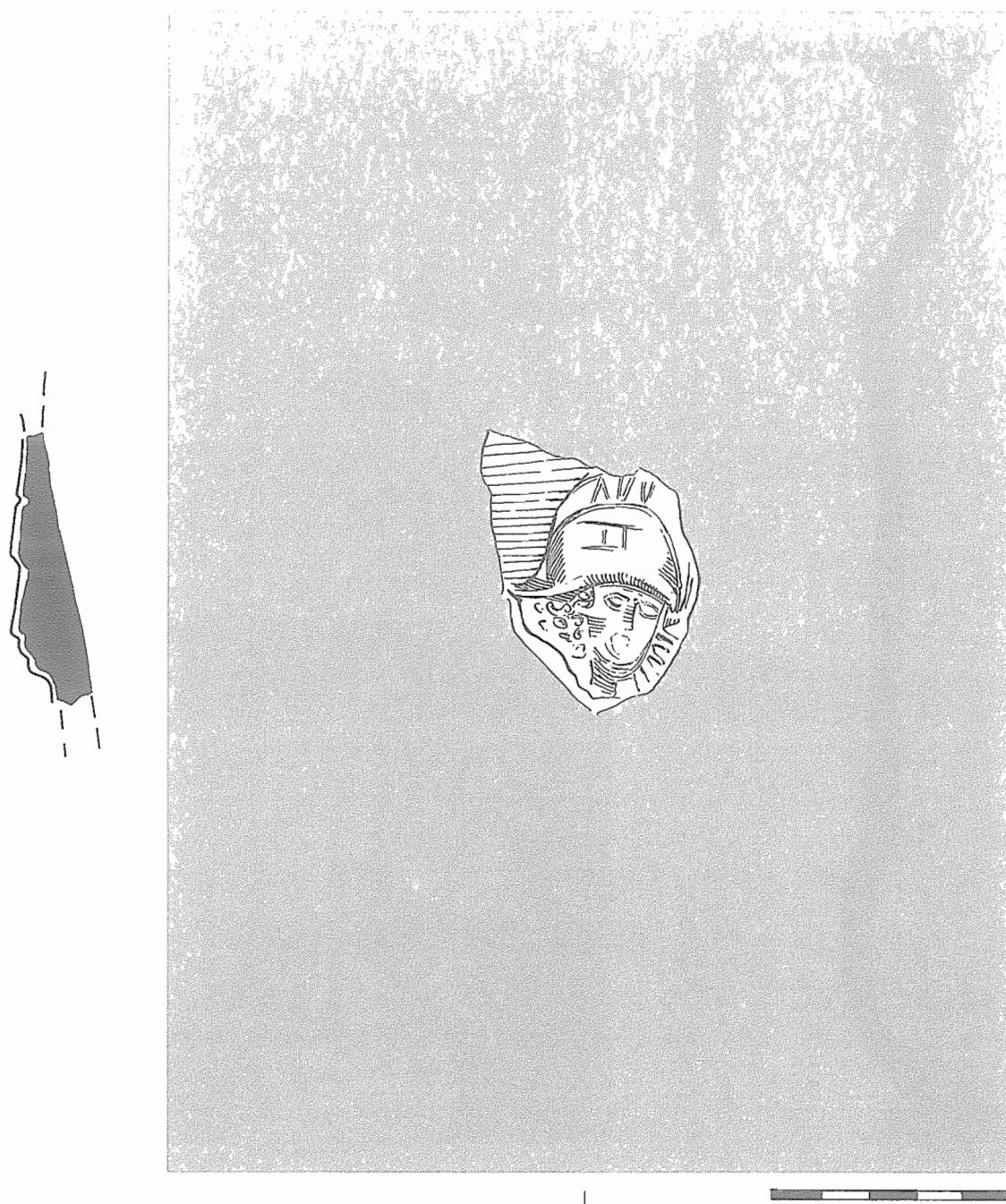
The execution is identical with that of the unglazed tile.

Cuboidal plinth with a double groove.

Dimensions: approx. 25 x 35 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous, dark green glazing set on white clay.

Quantity: two to three specimens in fragments.

09.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, se zelenou olovnatou glazurou. Drobný zlomek čelní vyhřívací stěny. Na zlomku je dochována hlava v klobouku. Jedná se o stejný motiv, s jakým jsme se setkali na režném kachli s reliéfem střelce z kuše a nepochybně glazovaný kachel byl pro režný předlohou. Provedení je preciznější a vypracovanější.

Rozměry zlomku: 4 x 6,5 cm

Materiál je drobnozrnný, okrový, zelená glazura podložena bílou hlinkou, na zadní straně čelní stěny otisk tkaniny a očazení.

Ze stejného kachle se dochovaly dva drobné zlomky hranolové okrajové lišty.

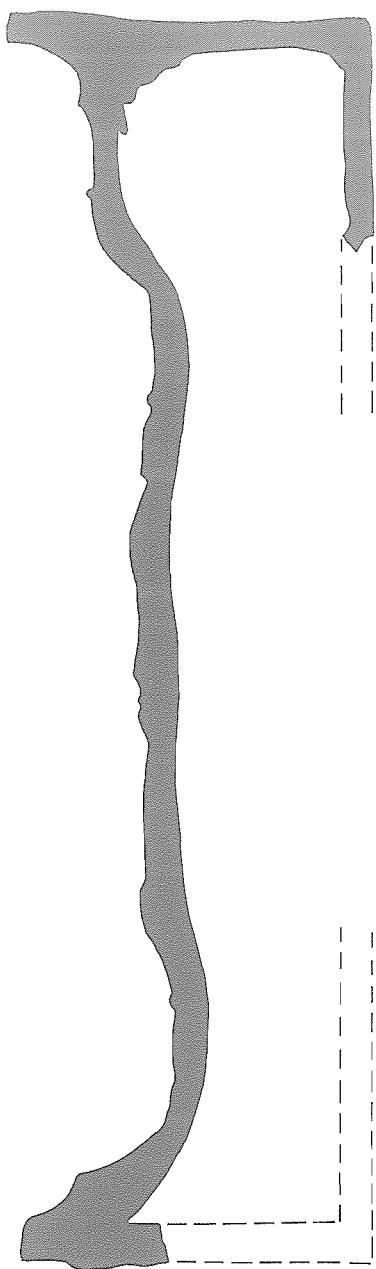
09.

A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular with green plumbic glazing. A small fragment of the front heating wall. Preserved on the fragment is a head in a hat. The motif in question is the same as that on the unglazed tile with the relief of a man shooting a crossbow; the glazed tile undoubtedly served as a model for the glazed tile. The execution is more precise and sophisticated.

Dimensions of the fragment: 4 x 6.5 cm

Slightly granular ochre material, green glazing set on white clay, the reverse of the front wall shows an imprint of fabric and is blackened.

Two fragments of cuboidal plinth from the same tile were preserved.

10.

Kachel řádkový s poloválcovou komorou, obdélný, vysoký a úzký. Na čelní vyhřívací stěně pod oslím obloukem se stylizovanými kraby a křížovou kytkou, tentokrát namísto kružeb již s rozvilinami, je polopostava štítonoše. Nad jeho pravým ramenem je gotické minuskulní „o“(?), nad levým „k“, nad nimi drobné pětilisté růže. Na stylizovaném kolčím štítu je zubří hlava znaku pánu z Pernštejna. Pod štítem nápisová páska s nezřetelným textem v gotické minuskuli.

Hranolová lišta a výžlabek, na rubu čelní komory otisk tkaniiny a výrazné očazení.

Rozměry: 16 x 36 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, jemný.

Počet: tři kusy ve zlomcích.

10.

A linear tile with a semi-cylindrical pot, rectangular, tall and narrow.

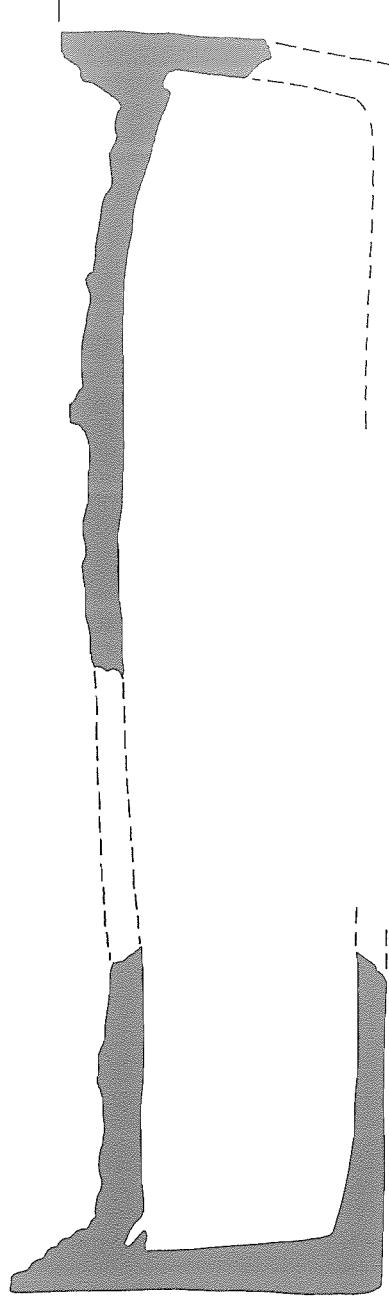
On the front heating wall under an asses' bridge with stylised crabs and a finial, as well as vines in place of tracery, there is a half-figure of a shield-bearer. Above his right shoulder is the gothic lower-case letter "o" (?), above his left shoulder a "k", and above them small five-petaled roses. On the stylised accessory emblem is the head of a bison, a symbol of the Lords of Pernštejn. Under the shield is a tape with an indistinct text in gothic lower-case letters.

Cuboidal plinth with a groove, on the reverse side of the front pot is an imprint of fabric and is blackened.

Dimensions: 16 x 36 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous, fine.

Quantity: three specimens in fragments.

11.

Kachel s poloválcovou komorou, řádkový, velký, obdélný, režný. Na čelní vyhřívací stěně na koso položený štít se třemi břevny, patrně znázorňující znak pánů z Kunštátu. Nad ním se vznáší kolčí helm s péry, po stranách stylizované a rozvinuté fanfrnochy. Celý obraz je zarámován schematicizovanou sukouatkou ovinutou nastříhávanými listy.

Po obvodu hranolová lišta a výžlabek.

Rozměry: 21,5 x 36,7 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, na rubu čelní stěny otisk tkaniny a výrazné očazení.

Počet: tři kusy ve zlomcích.

11.

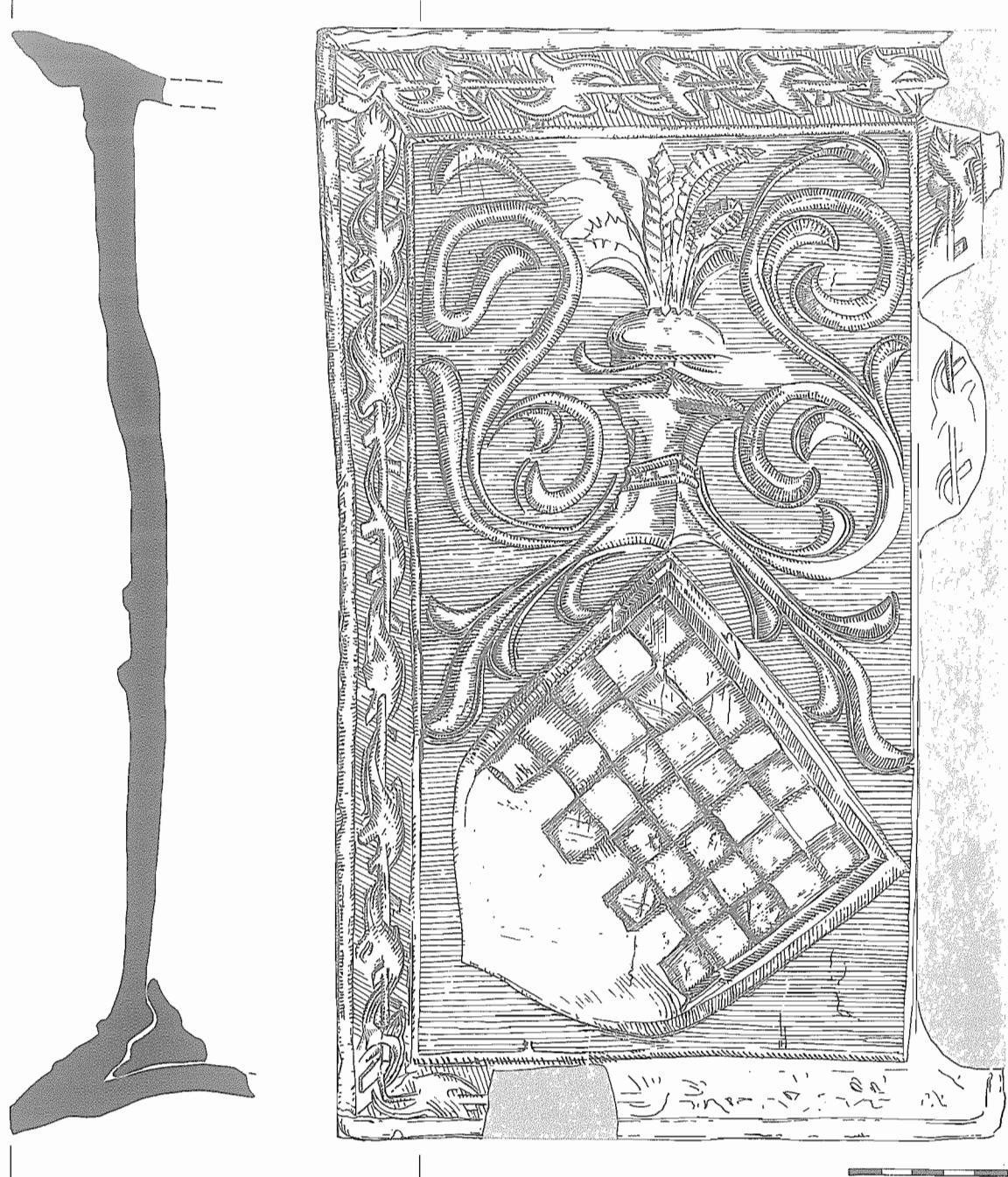
A tile with a semi-cylindrical pot, linear, large, rectangular, unglazed. The front heating wall features an aslant-set coat of arms with three beams, probably depicting the symbol of the House of Kunštát. Above the coat of arms is a tilting helmet with feathers and stylised and developed crests on the sides. The whole picture is framed by a schematised knot wound with trimmed leaves.

Around the perimeter, there is a cuboidal plinth with a groove.

Dimensions: 21.5 x 36.7 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous, the reverse side of the front wall shows an imprint of fabric and is blackened.

Quantity: three specimens in fragments.

12.

Kachel s poloválcovou komorou, řádkový, velký, obdélný, režný. Na čelní vyhřívací stěně na koso položený štít se šachovnicí v horní polovině. Nad ním kolčí helm s péry, po stranách schematizované a rozvinuté fanfrnochky. Jednoduchá hranolová lišta a výžlabek se schematizovanou sukovatkou ovinutou nastříhávanými listy.

Rozměry: 22 x 36 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, na rubu čelní stěny otisk tkaniny a výrazné očazení.

Počet: tři kusy ve zlomcích.

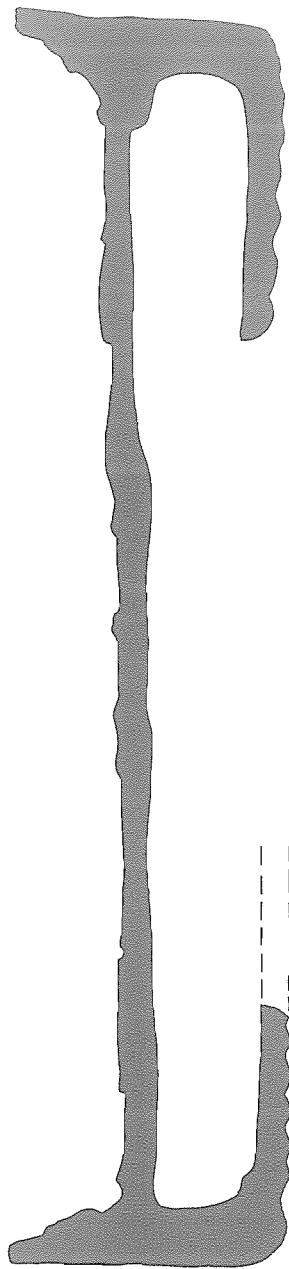
12.

A tile with a semi-cylindrical pot, linear, large, rectangular, unglazed. The front heating wall features an aslant-set coat of arms with a chessboard in the upper half. Above it is a tilting helmet with feathers, with schematised and developed crests. A simple cuboidal plinth and a groove with a schematised knot wound with trimmed leaves.

Dimensions: 22 x 36 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous, the reverse side shows an imprint of fabric and is significantly blackened.

Quantity: three specimens in fragments.

13.

Kachel s poloválcovou komorou, řádkový, velký, obdélný, režný. Na čelní vyhřívací stěně na koso položený štít se znakem pánů z Pernštejna, nad ním kolčí helm s péry, po stranách schematizované a rozvinuté fanfrnochy.

Jednoduchá hranolová lišta a výžlabek se schematizovanou sukovačkou ovinnutou nastříhávanými listy.

Rozměry: 22 x 35,5 cm

Materiál cihlově okrový, homogenní, na rubu čelní stěny otisk tkaniny a výrazné očazení.

Počet: čtyři kusy ve zlomcích.

13.

A tile with a semi-cylindrical pot, linear, large, rectangular, unglazed. The front heating wall features an aslant-set coat of arms with a bison's head, the symbol of the Lords of Pernštejn. Above this is a tilting helmet with feathers, on the sides are schematised and developed crests.

A simple cuboidal plinth and a groove with a schematised twisted knot of trimmed leaves.

Dimensions: 22 x 35.5 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous. The reverse side of the front wall shows an imprint of fabric and is significantly blackened.

Quantity: four specimens in fragments.

14.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný, se stříbřitým nátěrem z drcené slídy. Na čelní vyhřívací stěně kolčí štíť na koso položený se zubří hlavou znaku pánu z Pernštejna, nad ním kolčí helm se stylizovanou korunkou s péry, po stranách schematizované a bohatě rozvinuté fanfrnochý. Jednoduchá hranolová lišta a výžlabek s nastříhanými listy se silně schematizovanou sukavatkou.

Rozměry: cca 21,5 x 34 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, na rubu otisk tkaniny a výrazné očazení.

Počet: šest kusů ve zlomcích.

14.

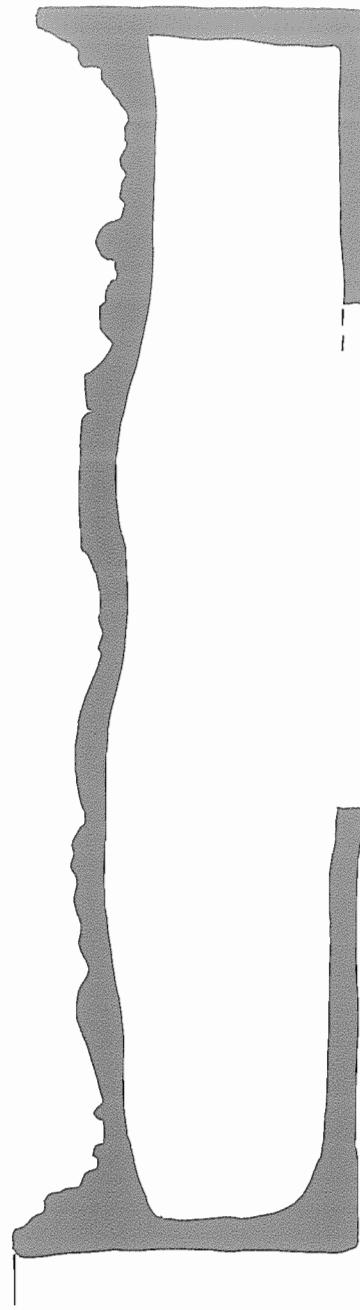
A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed, with a silvery coating from crushed mica. The front heating wall features an aslant-set accessory coat of arms with a bison's head, the symbol of the Lords of Pernštejn. Above this is a tilting helmet with a stylised crown with feathers, and schematised and amply developed crests on the sides.

A simple cuboidal plinth and a groove with trimmed leaves and a highly schematised knot.

Dimensions: approx. 21.5 x 34 cm

Ochre-terracotta homogeneous material. The reverse side shows an imprint of fabric and is significantly blackened.

Quantity: six specimens in fragments.

15.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný. Na spodní části čelní vyhřívací stěny na koso položený štit se znakem pětilisté růže. Nad kolčím helmem klenot opět v podobě pětilisté růže, v pravém dolním rohu gotické minuskulní písmeno „r“.

Po obvodu hranolová lišta a sukovačka s nastříhávanými listy.

Rozměry: 21,7 x cca 36 cm

Materiál okrový a okrově cihlový, na rubu čelní stěny otisk tkaniny a výrazné očazení.

Počet: čtyři kusy ve zlomcích.

15.

A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed. The bottom part of the front heating wall features an aslant-set coat of arms with the symbol of a five-petaled rose. There is a gem, again in the shape of a five-petaled rose, above the tilting helmet. The lower right corner bears the gothic lowercase letter „r“.

Around the perimeter is a cuboidal plinth and a knot with trimmed leaves.

Dimensions: 21.7 x approx. 36 cm

Ochre-terracotta material. The reverse side of the front wall shows an imprint of fabric and is significantly blackened.

Quantity: four specimens in fragments.

16.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný. Ve spodní části čelní vyhřívací stěny na koso položený kolčí štít se znakem pětilisté růže, nad ním kolčí helm (patrně se stylizovanou korunkou), péry a schematizovanými fanfrnochymi. Jednoduchá hranolová lišta a výžlabek.

Rozměry: 21,7 x 36 cm

Materiál cihlově okrový, homogenní, na rubu otisk tkaniny a výrazné očazení.

Počet: tři kusy ve zlomcích.

16.

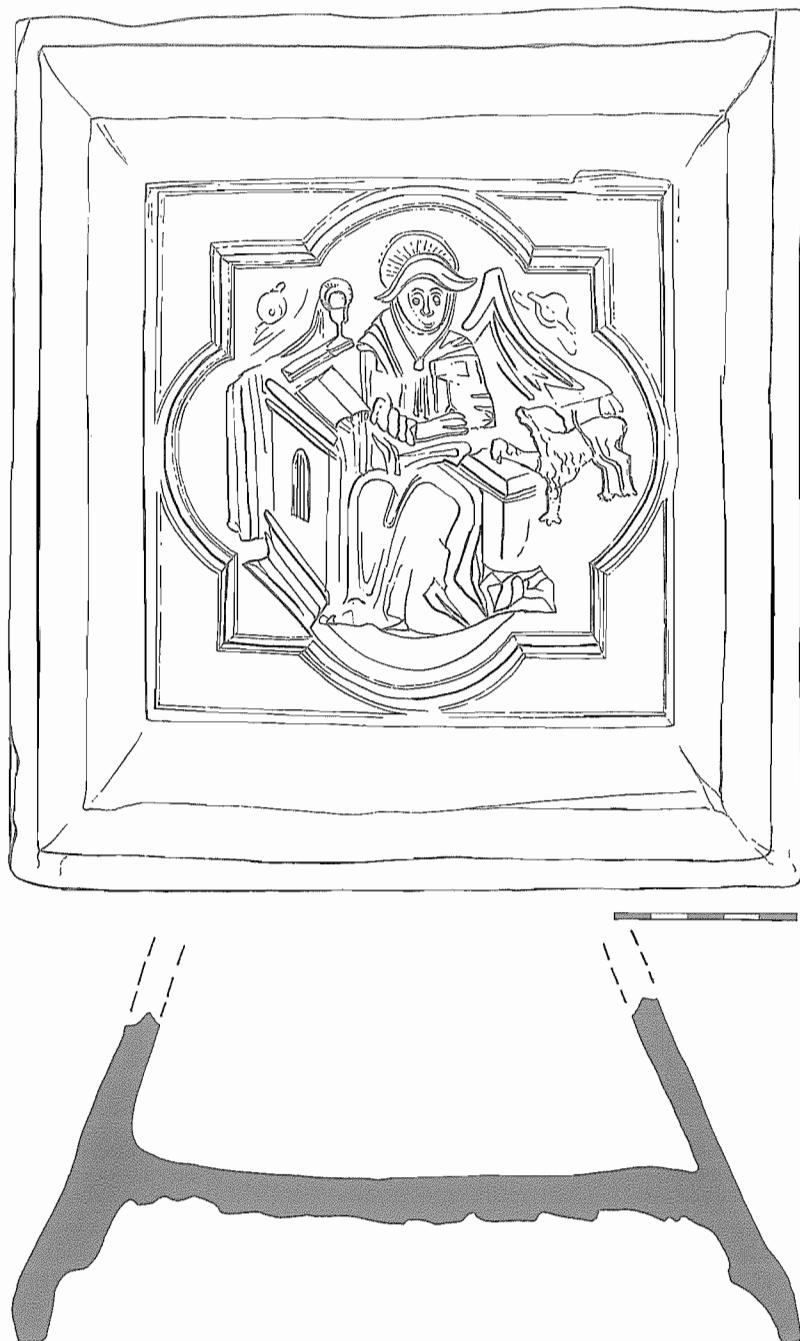
A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed. In the lower part of the front heating wall, an aslant-set accessory coat of arms with the symbol of the five-petaled rose, above which there is a tilting helmet (probably with a stylised crown), feathers and schematised crests.

A simple cuboidal plinth and a groove.

Dimensions: 21.7 x 36 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous. The reverse side shows an imprint of fabric and is significantly blackened.

Quantity: three specimens in fragments.

17.

Kachel komorový, řádkový, čtvercový, celý, režný, na čelní vyhřívací stěně pozůstatky stříbřitého slídového nátěru. Na čelní vyhřívací stěně reliéf sedící postavy sv. Jeronýma v kardinálském klobouku a se svatozáří, se lvem a s Nejsvětější svatostí. V horních rozích andělé přidržující závěs. Reliéf proveden z velmi kvalitní formy, ostře řezané, linie jasné a zřetelné.

Po obvodu hranolová lišta a dvojnásobný výžlabek.

Komora kuželovitá s oválným vyhřívacím otvorem a čtvercovým záchytovým otvorem.

Rozměry: 21,6 x 24 cm, v. komory 13,2 cm

Materiál okrově cihlový, jemný, homogenní, povrch přetažen jemnou engobou. Na rubu čelní vyhřívací stěny slabé stopy očazení.

Počet: jeden celý a 21 kusů ve zlomcích.

17.

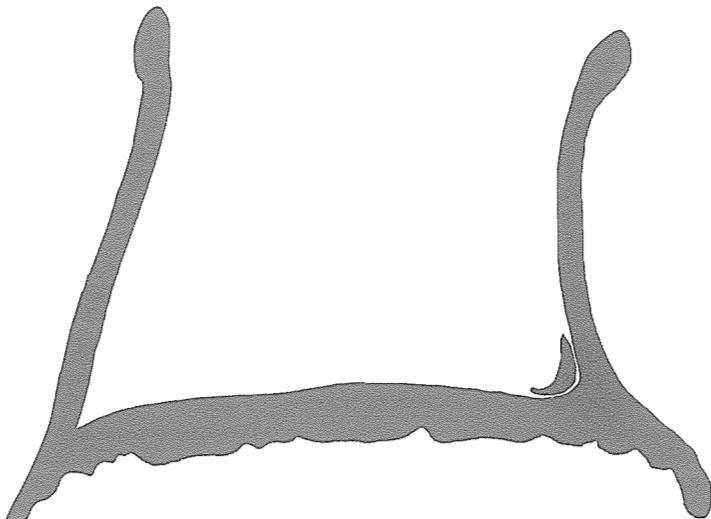
A pot tile, linear, square, complete, unglazed. The front heating wall shows remains of silvery mica coating and a relief of a sitting figure of St. Hieronymus in a cardinal's cap and with a halo, a lion and a chalice of the Holy of Holies. In the upper corners, there are angels holding a curtain. The relief was made from a mould of fine quality, sharply cut, with clear and distinctive lines.

A cuboidal plinth with a double groove along the perimeter. The pot is conical with an oval heating opening and a square mounting opening.

Dimensions: 21.6 x 24 cm, h. of pot 13.2 cm

Ochre-terracotta material, smooth, homogeneous, surface coated with fine engobe. The reverse side of the front wall shows slight traces of blackening.

Quantity: one whole specimen and twenty-one specimens in fragments.

18.

Kachel řádkový, komorový, čtvercový, celý, režný. Na čelní vyhřívací stěně reliéf sedící postavy sv. Jeronýma v kardinálském klobouku a se svatozáří, se lvem a s Nejsvětější sváostí. V horních rozích andělé přidržují závěs.

Po obvodu hranolová lišta a dvojnásobný výzlabek.

Kachel představuje méně kvalitní repliku předešlého, linie neostré, křivé, výjev větší, celkové provedení hrubší.

Komora kuželová s oválným vyhřívacím otvorem, záchytný otvor obdélný.

Rozměry: 22 x 24,3 cm, v. komory 14,8 cm

Materiál okrově cihlový, homogenní, jemný, bez povrchové úpravy, slabé známky očazení.

Počet: dva celé kusy a 40 kusů ve zlomcích.

18.

A pot-tile, linear, square, complete, unglazed.

The front heating wall features a relief of the sitting figure of St. Hieronimus in a cardinal's cap and with a halo, a lion and a chalice of the Holy of Holies. In the upper corners, there are angels holding a curtain.

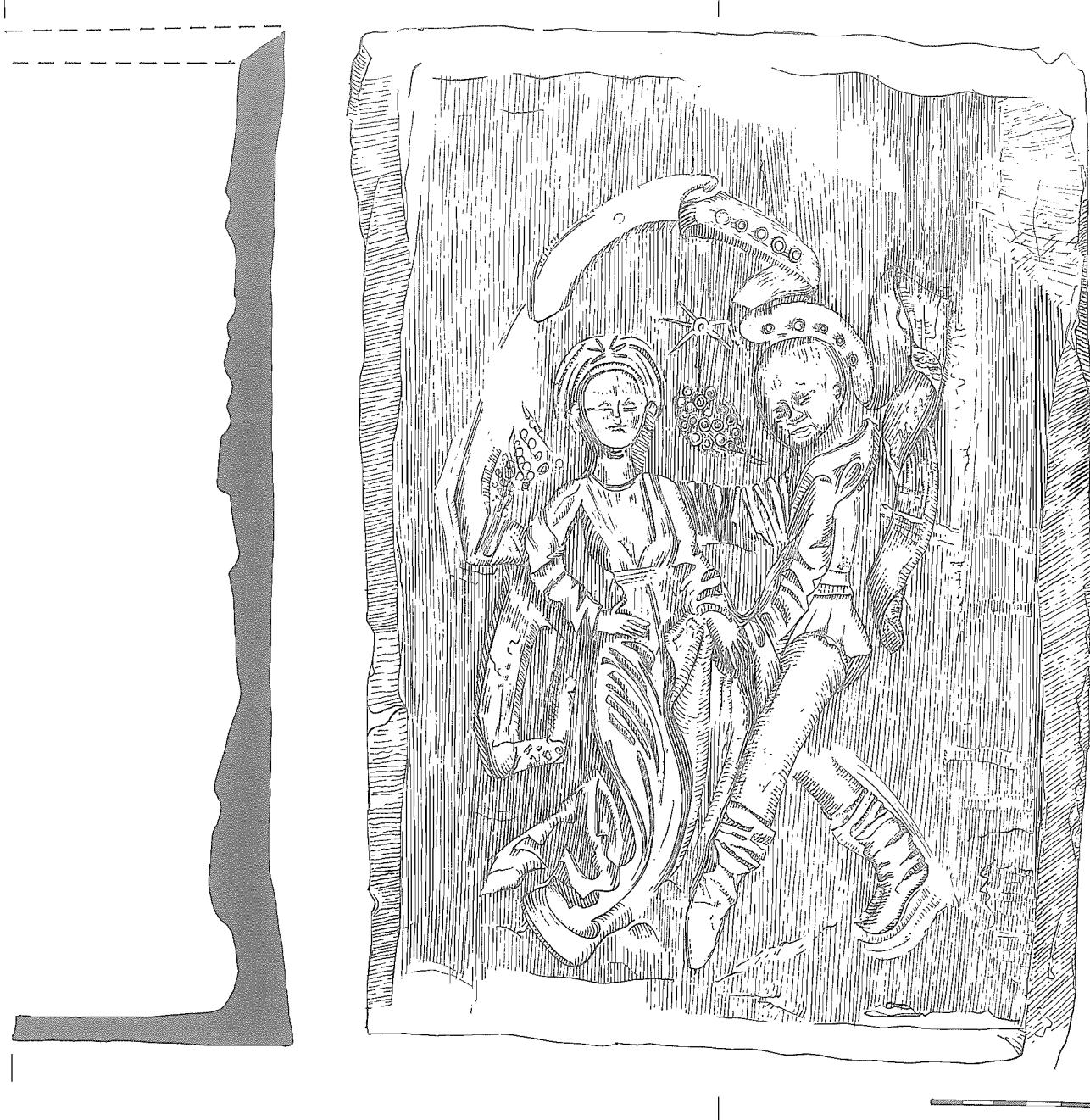
A cuboidal plinth with a double groove along the perimeter. This tile is a low quality replica of the foregoing, with blunt, indistinctive, askew lines, the image depicted is larger, overall execution coarser.

The pot is of a conical shape, with an oval heating opening and a rectangular mounting opening.

Dimensions: 22 x 24.3 cm, h. of pot 14.8 cm

Ochre-terracotta material, homogeneous, fine, without any surface treatment, with slight traces of blackening.

Quantity: two whole specimens and forty specimens in fragments.

19.

Kachel řádkový, necičkový s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný.

Na čelní vyhřívací stěně reliéf tančícího páru. Žena ve splývavém rouchu s výstříhem, na hlavě turban. Muž s nakročenou levou nohou, pravou rukou objímá tanečníci. V pozadí vlající nápisová páska zdobená řadou reliéfních kroužků. Mezi hlavami tanečníků sedmicípá hvězda

Rozměry: 31,8 x 19,5 cm

Materiál okrově cihlový se zrnky písku, porézní, na zadní straně čelní vyhřívací stěny nepatrné stopy očazení.

Počet: sedm kusů ve zlomcích.

19.

A linear, tub-shaped tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed.

The front heating wall features a relief of a dancing pair. The woman is in flowing robes with a décolletage, and has a turban on her head. The man is stepping out with his left leg, embracing his partner with his right arm. There is a flowing tape decorated with relief tracery in the background. A seven-studded star is depicted between the heads of the dancers.

Dimensions: 31.8 x 19.5 cm

Ochre-terracotta material with sand grains, porous, with slight traces of blackening on the reverse side.

Quantity: seven specimens in fragments.

20.

Kachel s poloválcovou komorou, velký, obdélný, režný. Dochoval jeden exemplář ve zlomcích. Spodní část čelní vyhřívací stěny s erbovním štítem a českým lvem, po stranách štítu dva štítonoši a fragment levého horního okraje s hranolovou lištou a částí gotického oblouku s kraby.

Rozměry: šířka asi 21 cm

Materiál okrový, jemný, homogenní, na rubu čelní stěny otisk tkaniny a slabé známky očazení.

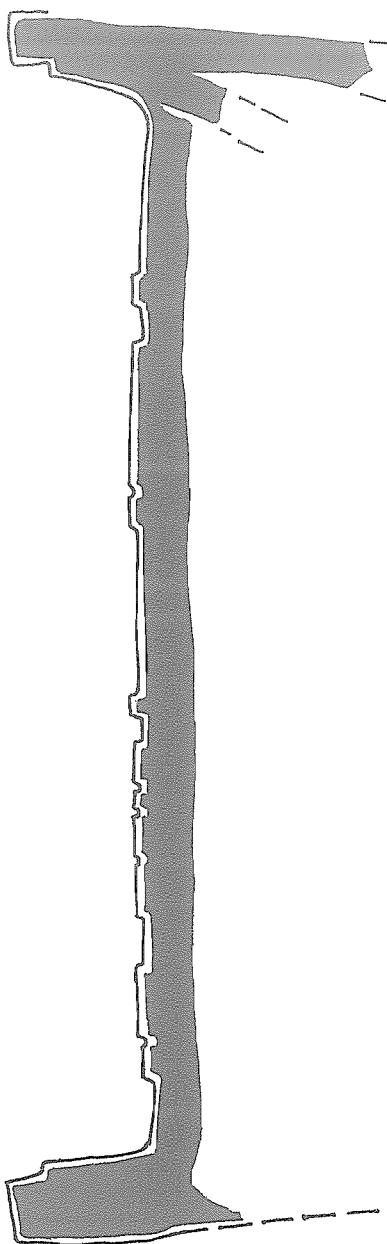
Počet: jeden kus ve třech zlomcích.

20.

A tile with a semi-cylindrical pot, large, rectangular, unglazed. A bottom part of the front heating wall featuring a coat of arms and a Czech lion, with two shield-bearers on the sides of the coat of arms. A fragment of the upper left rim with a cuboidal plinth and a part of a gothic arch with crabs.

Ochre-terracotta material, fine, with a slight imprint of fabric and blackening on the reverse side.

Quantity: one specimen in three fragments.

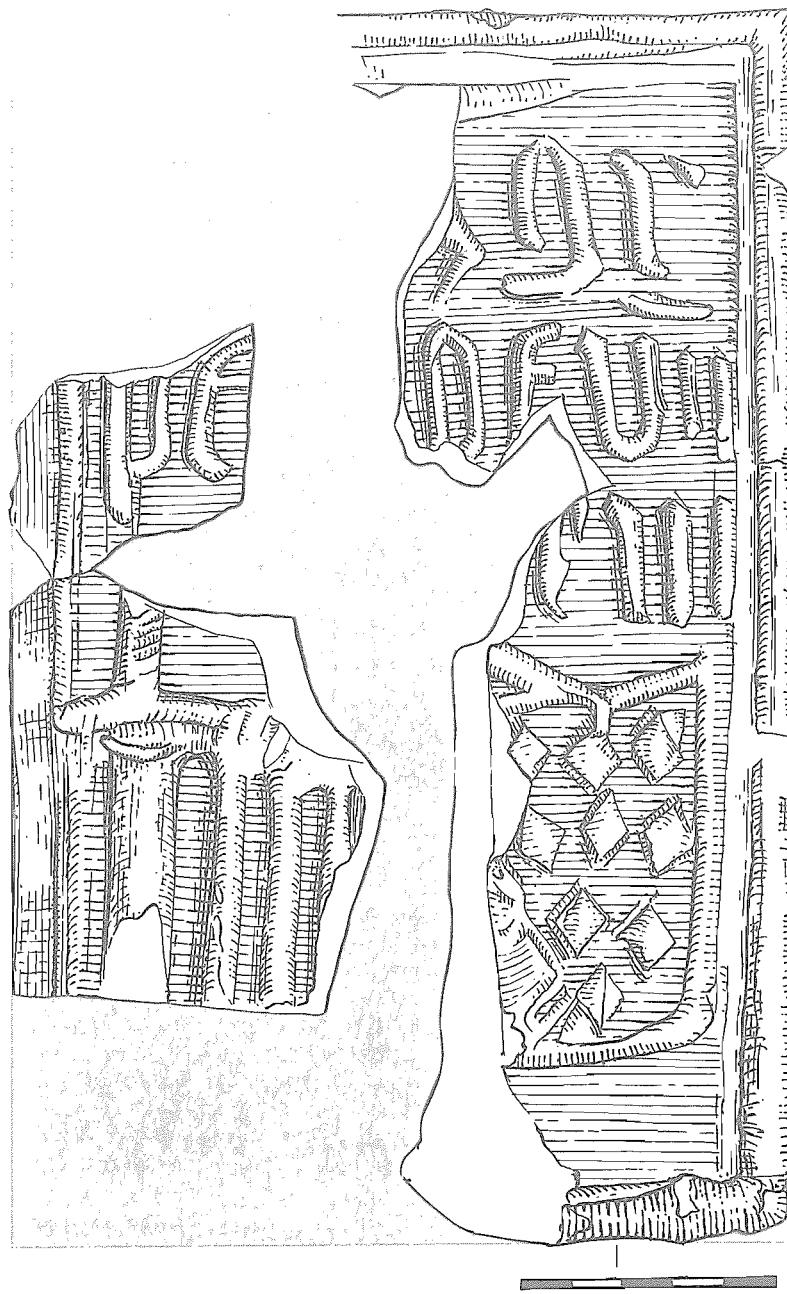
21.

Kachel necičkový, čtvercový s komorou ve tvaru úseče válce, zeleně glazovaný, patrně čtvercový formát, pravá část.
Na fragmentu pravé části čelní vyhřívací stěny se v horní polovině dochovaly zbytky tří řádků nápisu gotickou minuskulí, níže pak erbovní šít s kosočtverci, případně se schematizovaným šachováním. Z postavy šítotonče se dochovala levá ruka držící okraj šítu. Na zlomku levé části patrný zbytky jednoho rádku nápisu a část meče s jílcem.

Rozměry: v. 23,5 cm

Materiál okrový se zrny píska, na čelní stěně tmavě zelená glazura položená na bílé hlince.

Počet: jeden kus ve dvou zlomcích.

21.

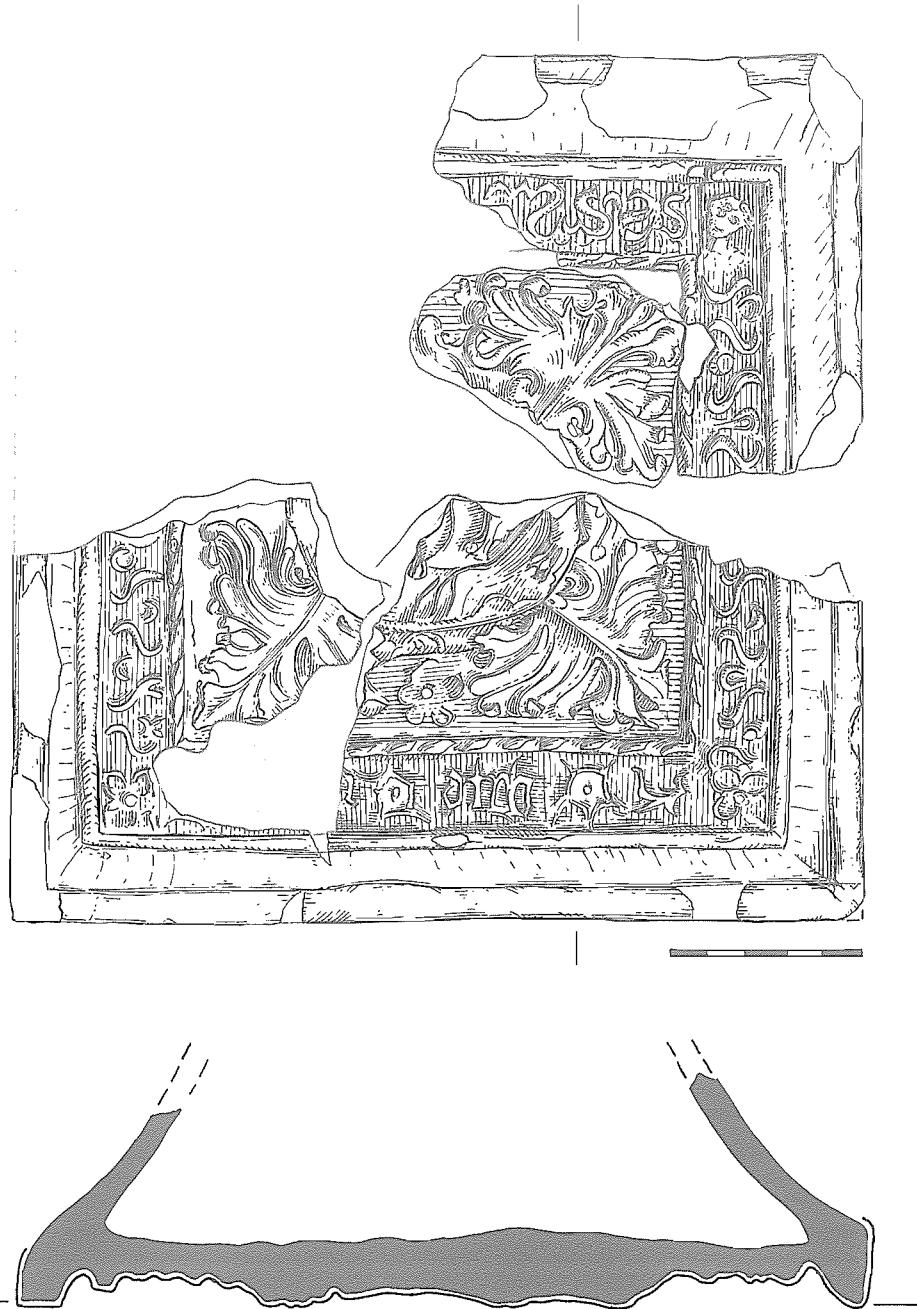
A tub-shaped tile with a cylindrical pot, green glaze, probably square.

Remains of a three-line inscription in gothic lower-case were preserved in the upper half of a fragment of the front heating wall, with a coat of arms featuring rhomboids, or perhaps a schematised checkerboard, below. Of the figure of a shield-bearer, the left arm holding the rim of the shied has survived. The fragment of the left part shows remains of a single-line inscription and a part of a sword with a hilt.

Dimensions: h. 23.5 cm

Ochre material with sand grains, dark green glaze on white clay on the front wall.

Quantity: one specimen in two fragments.

22.

Kachel komorový, řádkový, čtvercového formátu s vyšší kuželovou komorou, zeleně glazovaný.

Reliéfní výzdobu na čelní vyhřívací stěně tvoří obvodový rámeček se stylizovanou klikatkou a hlavičkami putti v horních rozích, v dolním pásu nápis gotickou minuskulí „scham dich“, dělený rozetami. Střed kachle je vyplněn věncem ze svinuté větve se čtyřmi mohutnými nastříhávanými listy v rozích, ve věnci figura „zklamaného lva“.

Hranolová lišta, výžlabek a obloun.

Rozměry velkého fragmentu: 22,2 x 10,5 cm

Materiál okrově cihlový se zrnky písku. Na čelní stěně jasně zelená olovnatá glazura podložená bílou hlinkou.

Počet: dva kusy – z jednoho kusu se dochovala spodní polovina a jeden list, ze druhého kusu levý horní roh.

22.

A pot tile, linear, square, with a tall conical pot, green glaze. The relief decoration of the front heating wall consists of a frame outlined by a schematised zigzag line a heads of putti in the upper corners, with the inscription "scham dich", segmented with rosettes, in gothic lower-case at the bottom. The centre of the tile features a wreath from a wound branch with four massive leaves in the corners and a "disappointed lion" inside the wreath.

Cuboidal plinth, groove and rounded rim.

Dimensions of the large fragment: 22.2 x 10.5 cm

Ochre-terracotta material with sand grains, bright green plumbic glaze on white clay on the front wall.

Quantity: two specimens - the bottom half and a leaf of one, the left upper corner of the other.

23.

Kachel malý, obdélný, výklenkový s prořezávanou čelní vyhřívací stěnou ve tvaru oblouku. V rozích nad obloukem masky.

Rozměry: š. cca 20 cm

Hranolová lišta a výžlabek.

Materiál okrový, hrubší.

Počet: osm až devět kusů ve zlomcích.

23.

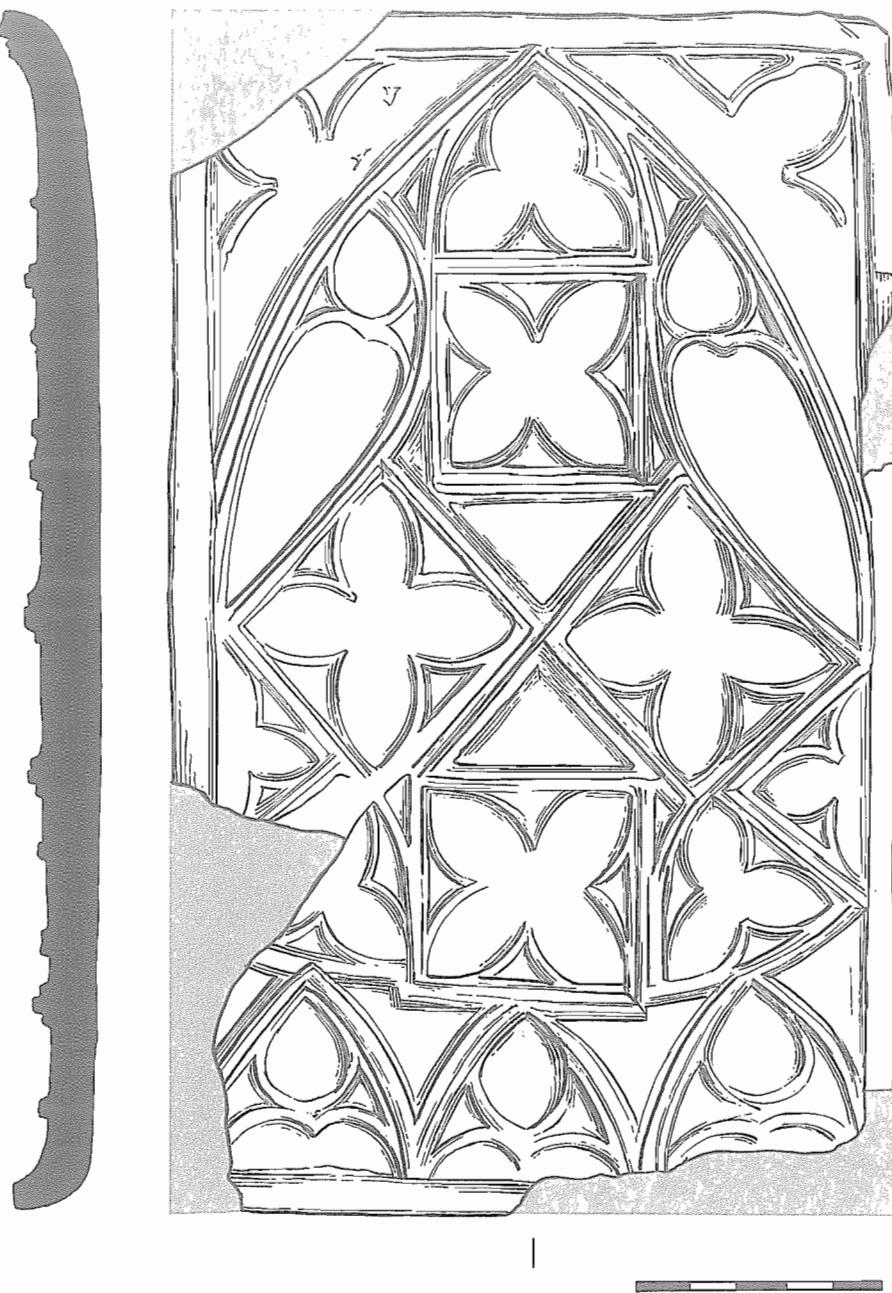
A small rectangular tile with an open-work front heating wall shaped as an arch, with masks in the corners above the arch.

Dimensions: w. roughly 20 cm

Cuboidal plinth with a groove.

Rather coarse ochre material.

Quantity: seven or eight specimens in fragments.

24.

Obkládací deska malá, obdélná, režná, téměř celá.

Na čelní stěně reliéf lípané kružby čtyřlistů vepsaných ve čtvercích, trojlistů ve trojúhelnících a dvou plaménků pod lomeným obloukem.

Kvalitní provedení do ostře řezané formy.

Hranolová lišta.

Rozměry: 14,5 x 24 cm

Materiál okrově cihlový, jemný, homogenní, slabé očazení.

Počet: jeden téměř celý exemplář čelní vyhřívací stěny slepovaný, zlomek spodní části a dva zlomky druhého exempláře.

24.

A small lining tile, rectangular, unglazed, almost whole.

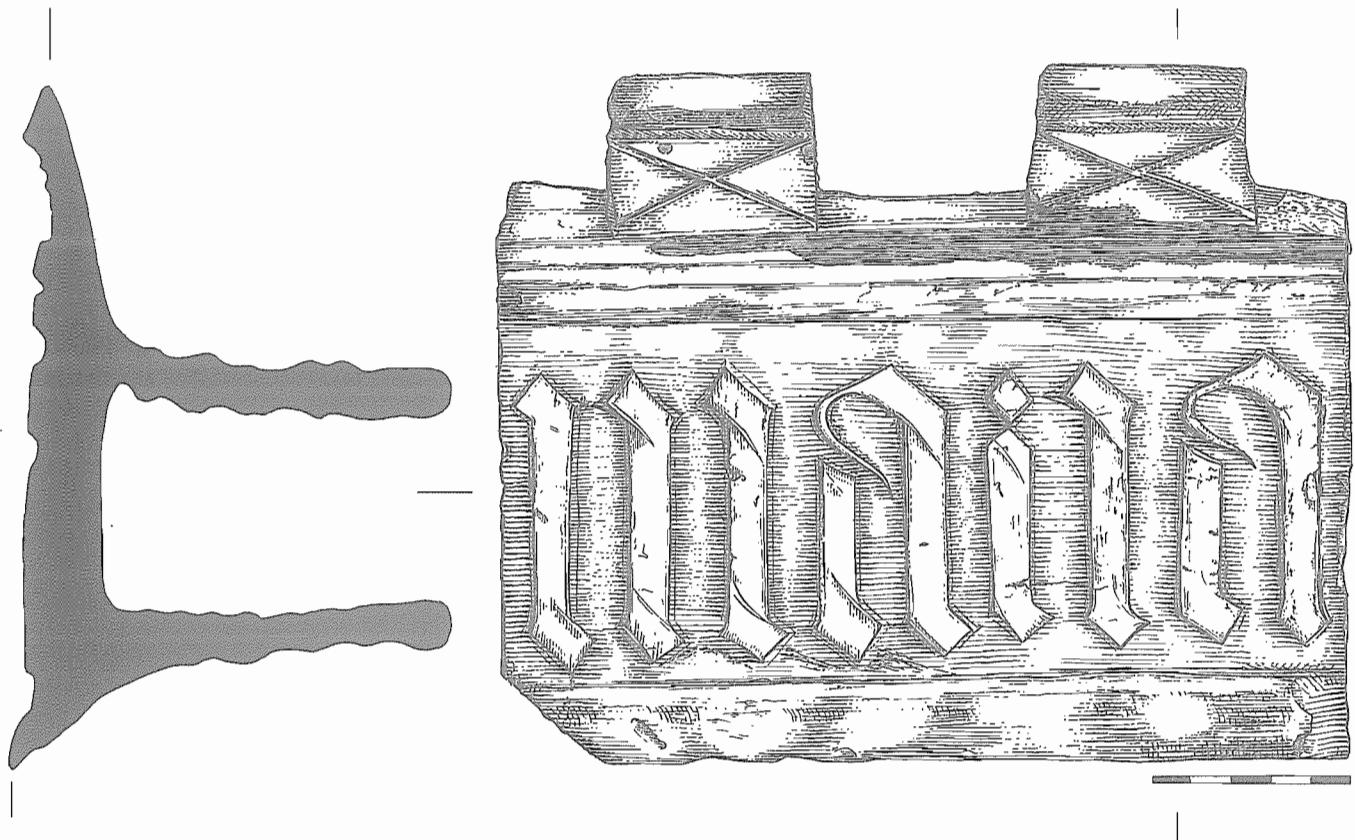
The front wall features tracery and four-leaf clover in squares, three-leaf clover in triangles and two flames under a broken arch. High quality execution, a mould with sharply cut lines was used.

A cuboidal plinth.

Dimensions of the large fragment: 22.2 x 10.5 cm

Ochre-terracotta material, fine, homogenous, slightly blackened.

Quantity: one almost whole front heating wall, glued, a fragment of the bottom part and two fragments of another specimen.

25.

Kachel římsový, korunní, rádkový, komorový, režný se dvěma zuby cimbuří a stopami zelené olovnaté glazury na čelní stěně i komoře. Na čelní vyhřívací ploše zjednodušený reliéfní nápis gotickou minuskulí „maria“.

Komora nízká kuželová.

Rozměry: 20,7 x 17 cm

Materiál okrový, homogenní.

Počet: jeden celý kus a zlomky dvou kusů.

25.

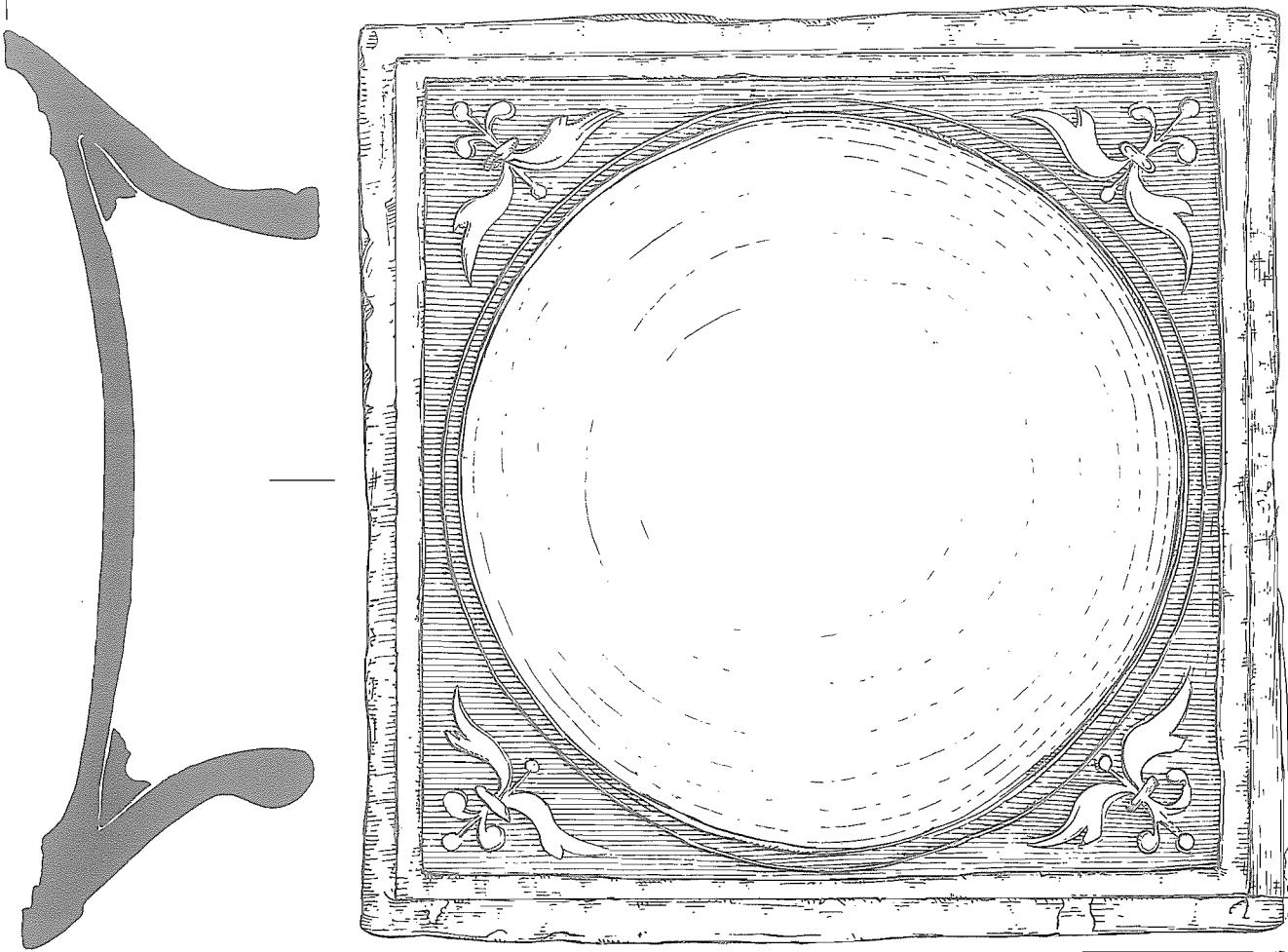
A linear cornice pot tile, unglazed, with two battlement indentations and traces of green plumbic glaze on the front wall, as well as the pot. The heating front wall bears a simplified relief inscription in gothic lower-case, "maria".

A low, conical pot.

Dimensions: 20.7 x 17 cm

Ochre material, homogenous.

Quantity: one whole and fragments of two specimens.

26.

Kachel čtvercového formátu s rámovou komorou, miskovitý, režný.

V rozích reliéfní rostlinný dekor. Okrajová lišta ve tvaru dvojitého hranolu.

Rozměry: 22,5 x 22 cm

Materiál: okrově cihlový se zrnky písku.

Počet: asi šest kusů ve zlomcích.

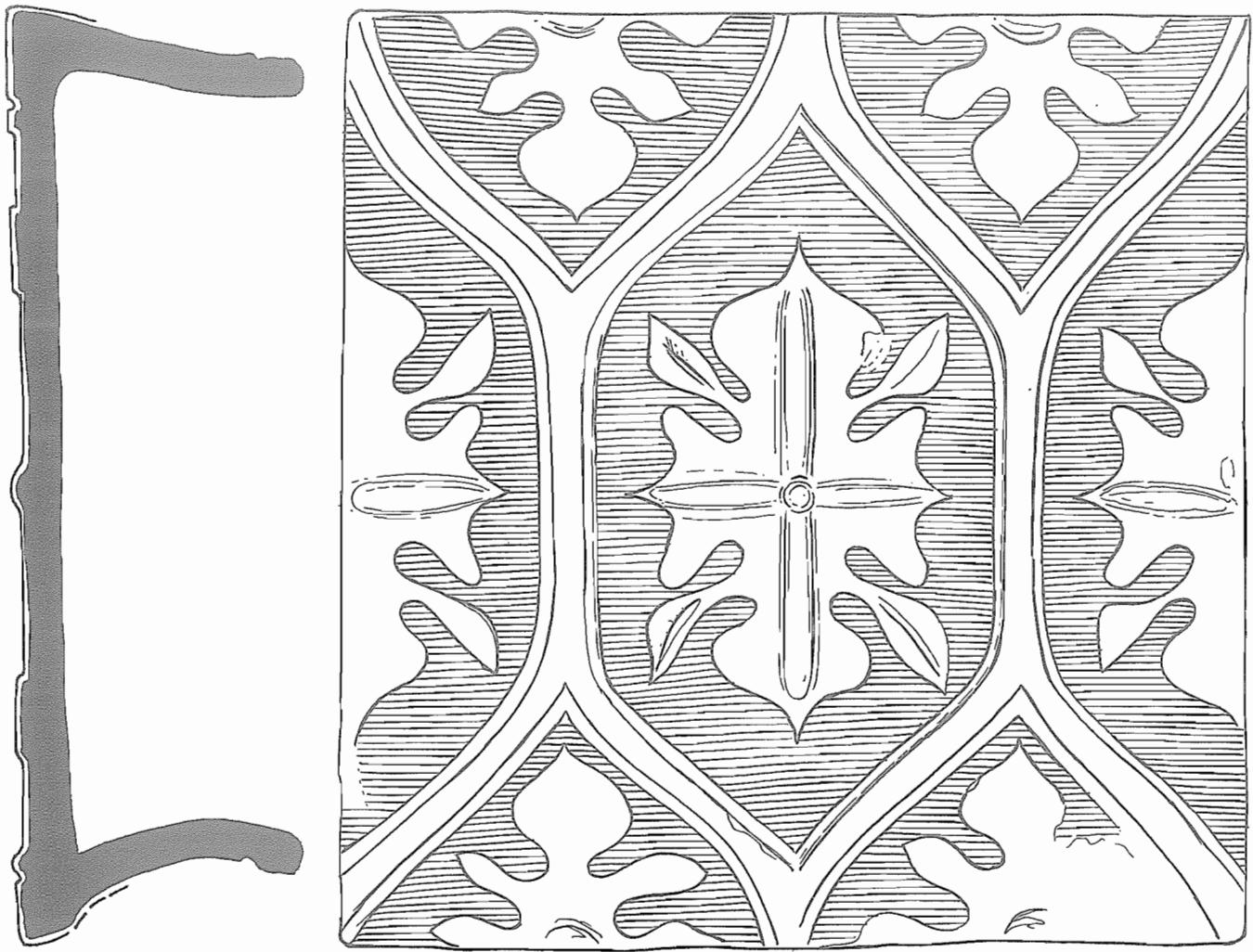
26.

A square tile with a frame pot, bowl-shaped, unglazed. Relief vines and tendrils in the corners. A plinth consisting of a double cuboid.

Dimensions: 22.5 x 22 cm

Ochre-terracotta material with sand grains.

Quantity: approximately six fragmented specimens.

27.

Kachel s tapetovým vzorem, čtvercového formátu s rámovou komorou, zeleně glazovaný, celý.

Na čelní vyhřívací stěně nízký reliéf s opakujícím se rostlinným motivem, rámovaným plochou páskou.

Materiál cihlový se zrnky píska, odlupující se zelená glazura na čelní stěně podložená bílou hlinkou. Na rubu čelní stěny výrazné očazení.

Rozměry: 20,7 x 22 cm

Počet: jeden kus.

27.

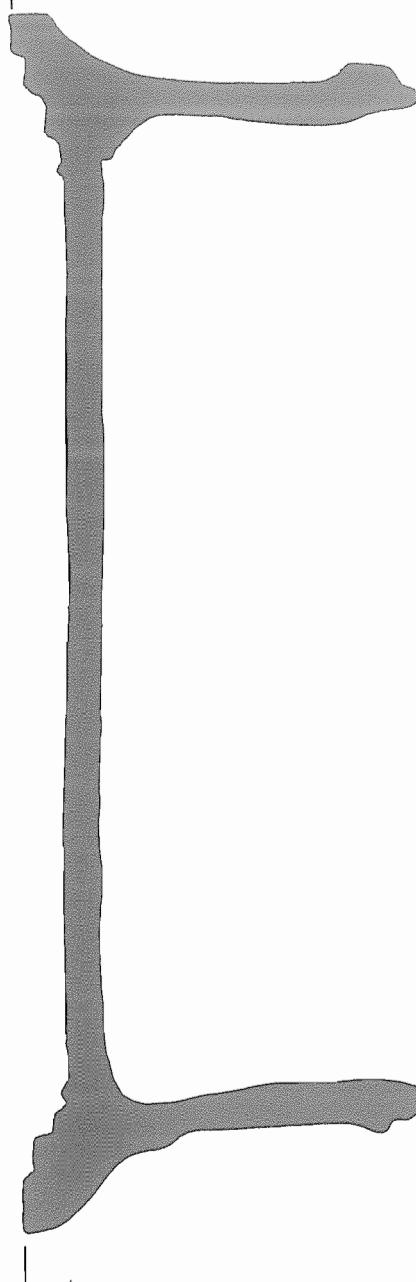
A lining patterned tile, square, with a frame pot, green glaze, whole.

On the front heating wall, a low relief with a repetitive pattern of vines and tendrils, framed by a flat tape.

Dimensions: 20.7 x 22 cm

Terracotta material with sand grains, peeling green glaze on white clay on the front wall. The reverse side of the front wall is significantly blackened.

Quantity: a single specimen.

28.

Kachel rádkový, obdélného formátu s rámovou komorou, zrcadlový, režný, dochován ve větších fragmentech.

Plochá čelní stěna rámována hranolovou lištou a dvěma oblouny, na kratších stěnách tvoří okrajový hranol širší plošku.

Rozměry: š. 20 cm

Materiál okrově cihlový se zrnky písku, na zadní straně čelní komory výrazné očazení.

Počet: asi sedm kusů ve zlomcích.

28.

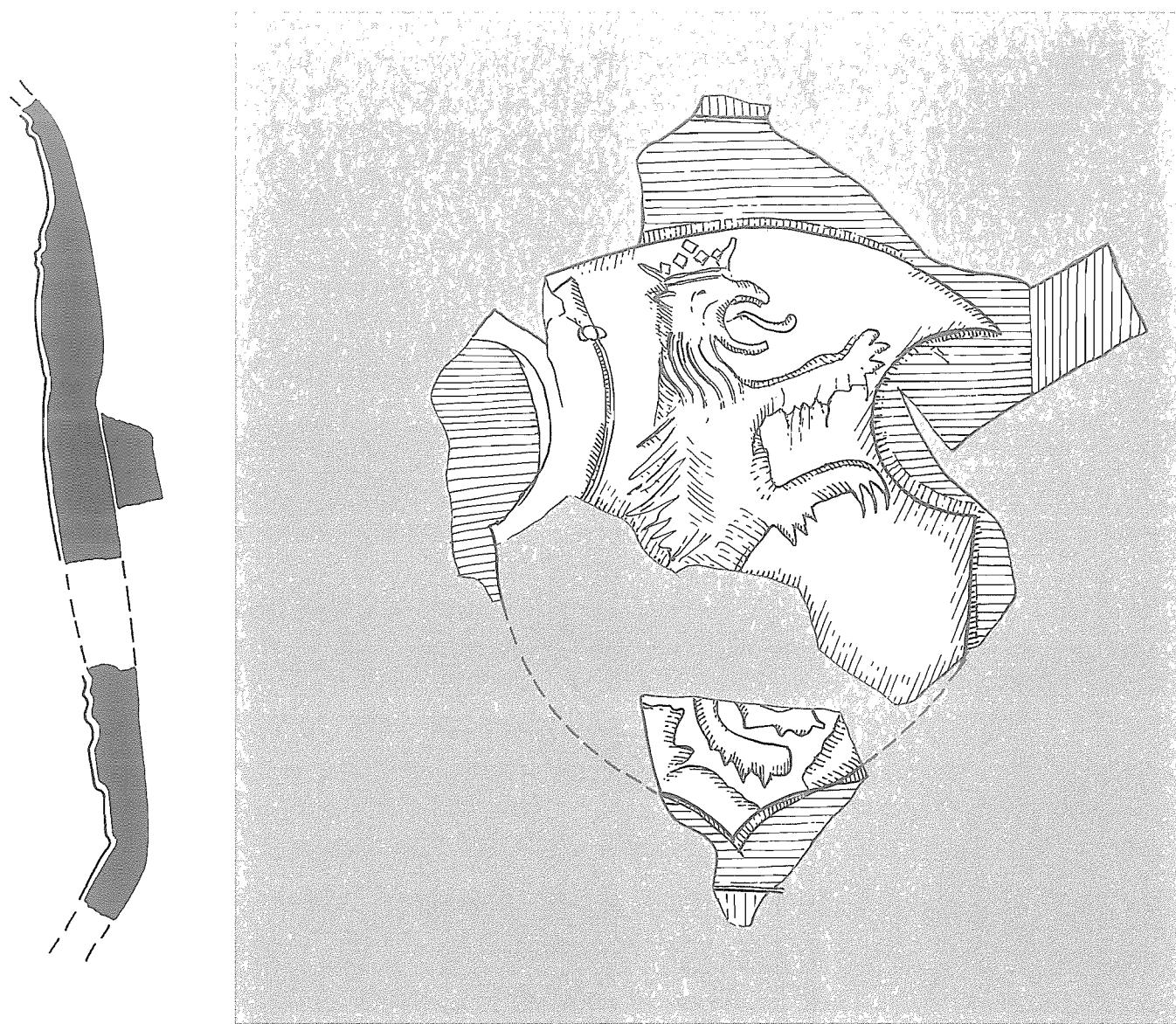
A linear rectangular tile with a frame pot, mirror, unglazed, preserved in large fragments.

The flat front wall is framed by a cuboidal plinth with rounded edges, the plinth being broader and flat on the shorter sides.

Dimensions: w. 20 cm

Ochre-terracotta material with sand grains, the reverse side of the front wall is significantly blackened.

Quantity: roughly seven specimens in fragments.

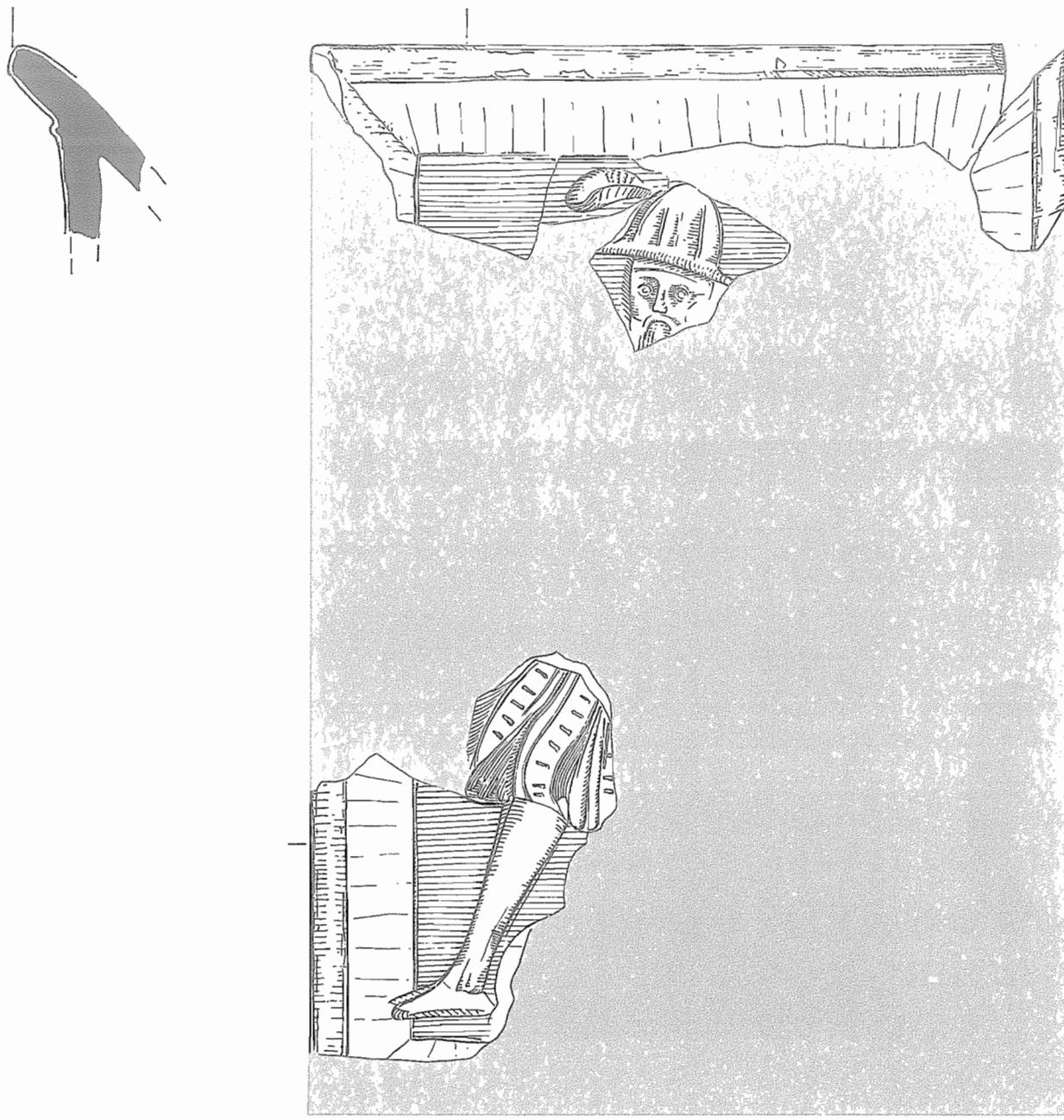

29.

Čelní vyhřívací stěna, zlomky s erbovní figurou heraldického lva na kolcím štítu. Lev obrácen heraldicky vlevo.
Materiál cihlově okrový, homogenní, zelená glazura položená na bílé hlince. Na zadní stěně očazení.
Počet: zlomky tří kusů.

29.

The front heating wall, fragments with the figure of a heraldic lion on an accessory coat of arms. The lion is displayed to the left.
Ochre-terracotta material, homogenous, green glaze on white clay. The reverse side of the front wall is blackened.
Quantity: fragments of three specimens.

30.

Kachel s poloválcovou komorou, obdélný, zeleně glazovaný, zlomky. Na čelní vyhřívací stěně reliéf renesančně oděného vousatého muže v klobouku s pštrosím pérem.

Rozměry: 22 x y cm

Materiál cihlově okrový, homogenní, zadní stěna očazená.

Počet: zlomky dvou kusů.

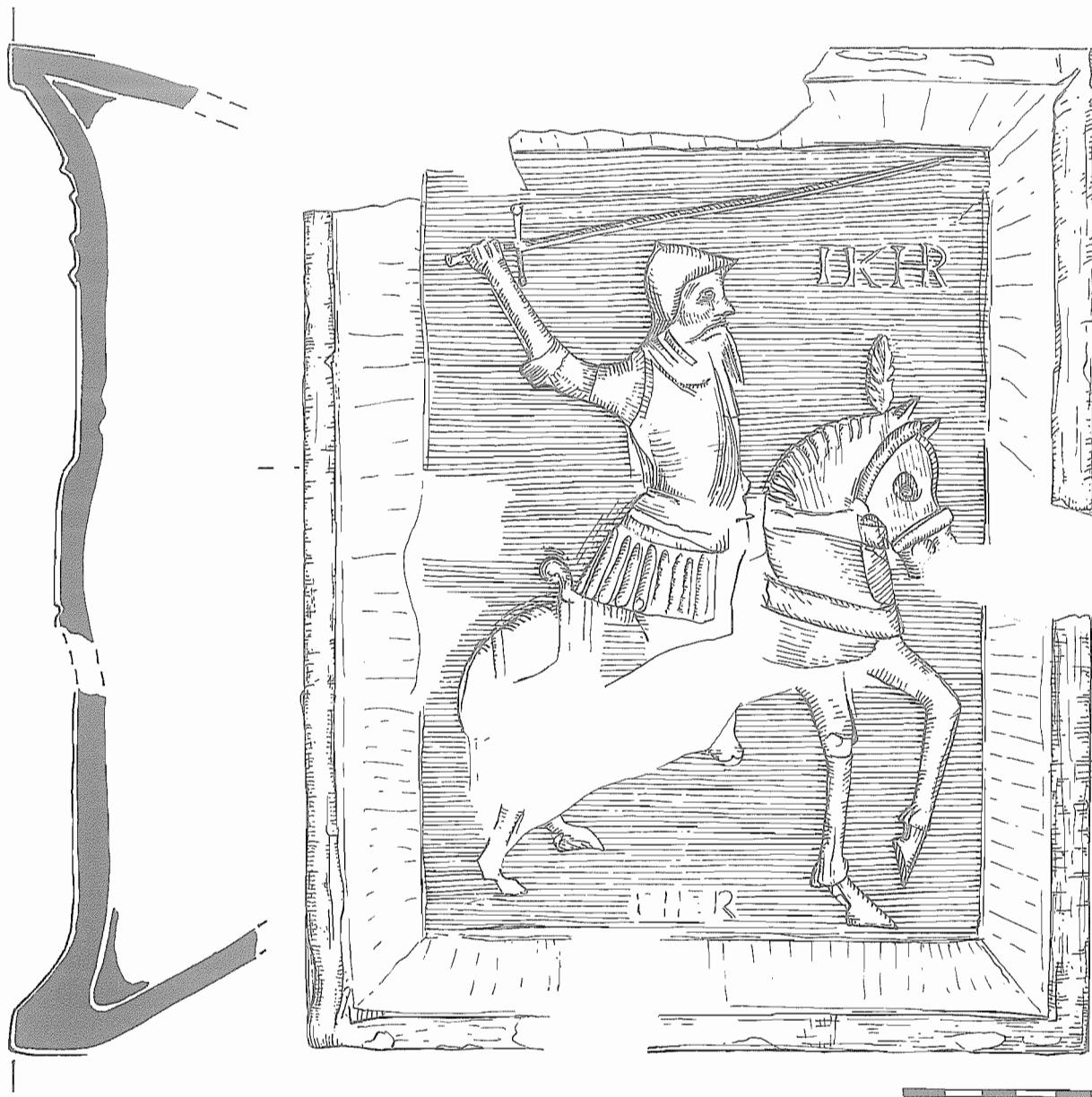
30.

A tile with a semi-cylindrical pot, rectangular, with green glaze, fragments. The front heating wall features a relief of a bearded man in a Renaissance attire, wearing a hat with an ostrich feather.

Dimensions: 22 x y cm

Ochre-terracotta material, homogenous, green glaze on white clay. The reverse side of the front wall is blackened.

Quantity: fragments of two specimens.

31.

Kachel řádkový, komorový, obdélného formátu s tmavě zelenou polevou položenou na bílé hlince. Na čelní vyhřívací stěně reliéf obrněného jezdce na koni s taseným mečem v pravé ruce. Koňská ohlávka zdobena pštrosím pérem. V pravém horním rohu obrazu písmo v latinské kapitále IKHR (písmena H a R spojena do podoby ligatury). Ve středu spodního okraje obrazové desky velmi nezřetelná písmena, z nichž poslední je opět ...R.

Rozměry: cca 21 x 27 cm

Materiál cihlově okrový, homogenní, na rubu čelní stěny očazení.

31.

A linear pot tile, rectangular, with green glaze on white clay. The front heating wall features a relief of a rider in armour, with a drawn sword in his right hand. The crown piece of the horse is decorated with an ostrich feather. The upper right corner bears the letters "IKHR" in Latin capitals (H and R combined in ligature). At the bottom, in the middle, some more indistinctive letters, of which the last is again an ...R.

Dimensions: 21 x 27 cm

Ochre-terracotta material, homogenous. The reverse side of the front wall is blackened.

Quantity: one fragmented specimen.

32.

Kachel velký, obdélný, s nízkou rámovou komorou, horní část.

Na čelní vyhřívací stěně bohatá reliéfní výzdoba: v arkádovém oblouku tvořeném svinutou větvicí s listy je motiv tří pávů a granátového jablka, v rozích rozviliny. Dekor doplněn glazurou v barvách: žlutá – zelená – hnědá.

Rozměry: š. 28 cm, d. zlomku 30,5 cm

Materiál okrový, jemný, na zadní stěně očazení.

Počet: jeden kus neúplný, slepovaný.

32.

A large rectangular tile with a low frame pot, the upper part. The front heating wall boasts ample relief decoration: in an arcade formed by a wound branch bearing leaves is the motif of three peacocks and a pomegranates, with foliage pattern in the corners. The pattern is enhanced by colour glaze - yellow, green and brown.

Dimensions: w. 28 cm, l. of fragment 30.5 cm

Ochre material, fine. The reverse side of the front wall is blackened.

Quantity: one incomplete specimen, glued.

33.

Kachel velký, obdélný, s nízkou rámovou komorou, pravá rohová část. Na čelní vyhřívací stěně bohatá reliéfní výzdoba: v arkádovém oblouku s cimbuřím patrně reliéfní monogram a listoví, nad obloukem motiv lilií. Dekor doplněn glazurou v barvách: bílá – žlutá – zelená – modrá.

Materiál cihlový, homogenní, na zadní stěně očazení.

Počet: zlomky dvou až tří kusů.

33.

A large rectangular tile with a low frame pot, the upper corner part. The front heating wall boasts ample relief decoration: an arcade with battlement features what probably is a relief monogram and foliage, with lilies above the arch, The pattern is enhanced by colour glaze - yellow, green and brown.

Terracotta material, homogenous. The reverse side of the front wall is blackened.

Quantity: two or three fragmented specimens.